This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

970,939

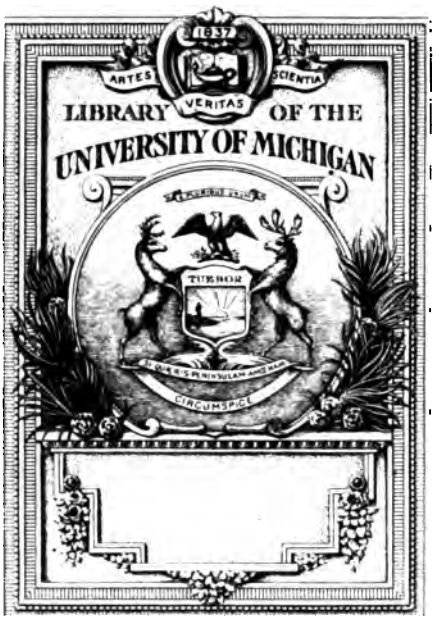
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

WERKEN

DER

BATAAFSCHE MAATSCHAPPIJ

VAN

TAAL EN DICHTKUNDE.

EERSTE DEEL.

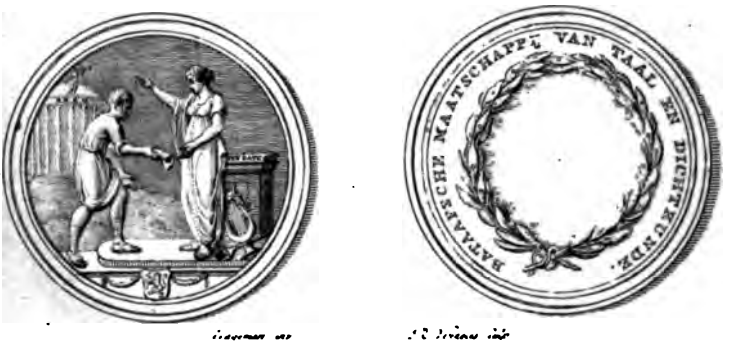

TE AMSTERDAM, BIJ

JOHANNES ALLART.

MDCCCIV.

Lib. Com.
Nijhoff
7-28
17585
5 vol.

VOORREDE.

Het zal den letterminnenden Nederlander voorzeker niet onbekend wezen, dat 'er in ons Vaderland onderſcheidene Genootſchappen, ter beoefening der Nederduitſche taal- en dichtkunde, beſtaan hebben. Onder deze waren die, welke te Leyden, Rotterdam en Amſterdam gevestigd waren, geenszins de minst bloeijende, zoo in getal en vermaardheid van Leden, als door menigte van fraaije taal- en dichtwerken, welke zij van tijd tot tijd hunnen landgenooten konden mededeelen. Eene algemeene zucht ter beoefening der Vaderlandſche letterkunde, onder de Nederlanders opgewekt, maakte niet ſlechts de gewone bijeenkomſten zeer talrijk en onderhoudend door eenen overvloed van aangename lettervruchten, maar ſpoorde ook vele taal- en dichtminnaars aan, om op de uitge-

ſchrevene prijsſtoffen hunne antwoorden in te zenden, en naar den lauwer der overwinninge te dingen. Getuigen hiervan zijn verſcheiden boekdeelen, door de genoemde Genootſchappen in het licht gegeven, in welke vele ſierlijke dichtſtukken en wel uitgewerkte verhandelingen over taal- of dichtkundige onderwerpen gevonden worden. Dan, gelijk in alle menſchelijke zaken, zoo ook werd in dezen het tijdperk van bloei en luister ſpoedig door dat van verval en afneminge vervangen. De belangrijke en ontzettende gebeurtenisſen, gedurende de laatſte jaren, in Europa en bovenal in ons Vaderland voorgevallen, trokken de aandacht derwijze tot zich, dat dezelve zich naauwlijks op andere voorwerpen kon vestigen; velen zelfs werden in meerdere of mindere mate in dezelve betrokken, en in eenen geheel vreemden kring van werkzaamheden verplaatst. Denkt men hierbij aan de verwijdering, door partijſchappen veroorzaakt, aan den ongunſtigen invloed, dien verminderinge van welvaart en vermögen op de beoefening der ſchoone kunſten en wetenſchappen hebben moest, men zal zich geenszins verwonderen, dat de ijver voor hare uitbreiding merkelijk verflaauwde, en de ſtichtingen, daar-

toe

toe ſtrekkende, in eenen ſtaat van kwijning en werkeloosheid geraakten. De bovengenoemde Genootſchappen moesten hierin natuurlijk deelen, en zagen niet ſlechts het getal, maar bovenal de werkzaamheid hunner Leden merkelijk afnemen, de ſamenkomſten minder talrijk worden, hunne uitgeſchrevene prijsſtoffen niet zelden onbeantwoord blijven, en zich, zoo hierdoor, als door verminderd vertier, buiten ſtaat geſteld, hunne uitgegevene werken door nieuwe te vermeerderen. Eenige jaren achtereen bleven de Genootſchappen in dezen ſtaat van uitteering beſtaan; doch daar de gedurige verergering der kwaal ten laatſte eene ganſchelijke ontbinding deed te gemoet zien, werden zij, die op hunne inſtandhouding den meeſten prijs ſtelden, ernſtig op middelen tot herſtel bedacht. Als het krachtigst, ja eenigst middel hiertoe deed zich voor de ineenſmelting der drie Genootſchappen tot ééne Maatſchappij, van welker vereenigde pogingen, ter bevordering der Nederduitſche taal- en dichtkunde, men zich de bereiking van dit wenſchelijk doeleinde ſcheen te mogen voorſtellen, waartoe elks afzonderlijke krachten ongenoegzaam bleken te zijn. Het eerſte voorſtel hiertoe werd door de beſturende Leden des Leyd-

ſchen Genootſchaps aan die der beide andere gedaan; en daar deszelfs nuttigheid zich met een overwegend vermogen deed gevoelen, werden door de onderſcheidene Genootſchappen gelastigden benoemd, om een ontwerp van vereeniging te beramen. Dit ontwerp werd dan ook, na herhaalde raadplegingen, eindelijk, tot genoegen der drie belanghebbende ligchamen, tot ſtand gebragt. Ingevolge hiervan werden de Leden der onderſcheidene voornoemde Genootſchappen, met vernietiging van het afzonderlijk beſtaan dier ſtichtingen, tot ééne Maatſchappij, onder den naam van Bataafſche Maatſchappij van taal- en dichtkunde, *vereenigd. Deze Maatſchappij is in drie Afdeelingen, te Leyden, Rotterdam en Amſterdam, verdeeld, welke, ten opzigte van hun huishoudelijk beſtaan, en de beheering hunner bijzondere eigendommen, geheel vrij en onafhankelijk zijn, doch, ten aanzien van hunne werkzaamheden naar buiten, en de bevordering van hun gemeenſchappelijk doel, den opbouw der Nederduitſche taal- en dichtkunde, ſlechts één ligchaam uitmaken en naar algemeene wetten beſtuurd worden. Deze vereenigde Maatſchappij hield hare eerſte vergadering te Leyden op den*

3den September des jaars 1800, *in welke zij door den Voorzitter, den Heer* JAN DE KRUYFF, *plegtig werd ingewijd. Behalven het vastſtellen der noodige ſchikkingen voor het Beſtuur der Maatſchappij, werd hier het beſluit genomen, om, op het loffelijk voorbeeld van andere Maatſchappijen, ter opwekking van een' edelen naarijver onder de beoefenaars der Nederduitſche taal- en dichtkunde, jaarlijks twee gouden Medailjes, ter waarde van dertig Dukaten, waarvan de verkleinde afbeelding het titelblad verſierdt uit te loven, de eene voor het ſchoonſte dichtſtuk op eenig voorgeſteld onderwerp, de andere voor de best uitgewerkte en voldoende Verhandeling over eenige opgegevene theoretiſche of taalkundige ſtoffe, met bijvoeging van nog twee zilveren Medailjes, van gelijke grootte als de gouden, voor die ſtukken, welke in beide vakken geoordeeld mogten worden op belooning aanſpraak te hebben en aan de bekroonde naast bij te komen. Ingevolge dit beſluit, en op de genoemde, en op volgende vergaderingen twee prijsſtoffen ter openbare mededinging voorſtellende, had de Maatſchappij wel niet het geluk, daarop telkens zoo vele en zoo voldoende antwoorden te ontvangen, als zij gewenscht*

had, maar nogtans het genoegen van tijd tot tijd eenige ſtukken te zien inkomen, welke eene meerdere of mindere belooning waardig werden gekeurd. Twee dier ſtukken worden in dit Deel door den druk gemeen gemaakt, terwijl het derde, zijnde een dichtſtuk van den Heer IMMERZEEL, *over de in den jare* 1801 *uitgeſchrevene prijsſtoffe*, Godsdienst de ſteun der Burger-Maatſchappij, *voor eenen volgenden bundel bewaard blijft. Voorts achten wij het van belang te melden, dat de Maatſchappij bij hare wetten ten zorgvuldigſte bedacht is geweest op ſchikkingen, dienſtig, om bij de beoordeeling der ſtukken, welke ter mededinging naar een' uitgeloofden eereprijs worden ingezonden, eene onpartijdige geſtrengheid te doen in acht nemen. Ten dien einde is bepaald, dat aan geen der ingekomene ſtukken eenige eereprijs zal mogen toegewezen worden, ten zij zes der negen beoordeelaren, uit elke der drie Afdeelingen in gelijken getale gekozen, hetzelve der bekrooninge waardig keuren, terwijl de wijze dier bekrooning, het zij met een' gouden, het zij met een' zilveren Eerepenning, naar de meerderheid der ſtemmen, door de gezegde beoordeelaars ingezonden, wordt uitgewezen. Nog meenen*

men wij ter kennis onzer landgenooten te moeten brengen, dat de Maatſchappij, ingevolge een beſluit, op hare eerſte algemeene vergadering genomen, niet lang daarna den Agent van Nationale Opvoeding van haar aanwezen en hare bedoelingen berigt gegeven, zich in zijne beſcherming aanbevolen, en bereidvaardig verklaard heeft, om, indien hij meende zich daartoe van hare medewerking te kunnen bedienen, hem behulpzaam te zijn in de uitvoering van dat gedeelte van zijnen lastbrief, waarbij hem de zorg voor het invoeren eener gelijke ſpelling van onze moedertaal was opgedragen. Zij had het genoegen, hierop van den voornoemden Agent een zeer minzaam en bemoedigend antwoord te ontvangen, met eene vereerende aanneming van het gedane aanbod, en eene uitnoodiging, om, door middel van gelastigden, met hem te raadplegen over de meest geſchikte middelen ter bereiking van het voorſchreven oogmerk. De aanmoediging, welke de Maatſchappij hierdoor verkreeg, om de bevordering eener eenparige ſpelling met ernst ter harte te nemen, werd nog vermeerderd door eenen, bij haar op de algemeene Vergadering van 1801 ontvangenen, brief van Hoofdbeſtuurderen der Ba-

taaſſche Maatſchappij tot nut van het Algemeen, *waarbij deze kennis gaven van hunne pogingen, ten zelfden einde in het werk geſteld, en de verdere voortzetting dier take aan de Maatſchappij van Taal- en Dichtkunde, in vereeniging met den Agent van Nationale Opvoeding, overdroegen, met aanbieding van de ſtukken, betrekkelijk dit onderwerp bij hunne Maatſchappij voorhanden. De Maatſchappij van Taal- en Dichtkunde, dit vriendelijk aanbod met dankzegging aannemende, verzuimde, na zoo vele opwekkingen, niet, ter voldoening aan de bovengemelde uitnoodiging, twee gelastigden uit iedere Afdeeling te benoemen, om met den voornoemden Agent de middelen te beramen, om eene eenparige ſpelling tot ſtand te brengen. Deze gelastigden hielden dan ook kort daarna met den Agent eene ſamenkomst, in welke, met onderling goedvinden, werd vastgeſteld, dat de Leden der Maatſchappij, de Heeren* WEILAND *en* SIEGENBEEK, *bij deze bijeenkomst tegenwoordig, tot het voorſchrevene einde, de eerſte eene Nederduitſche Spraakkunst, de laatſte eene Verhandeling ter beſliſſing der geſchilpunten in de ſpelling onzer moedertale zouden vervaardigen. Beide deze Heeren hielden zich ſedert,*

zoo veel hunne overige bezigheden toelieten, met den hun aanbevolen' arbeid onledig, en zijn daarin thans zoo verre gevorderd, dat men, zonder onverhoopte beletſelen, de openbare uitgave dier twee ſtukken nog in dit loopende jaar mag te gemoet zien.

Na dit over de inſtelling, oogmerken en verrigtingen der Maatſchappij in 't algemeen vermeld te hebben, moeten wij hierbij nog het een en ander voegen, rakende dit eerſte Deel van hare Werken en de ſtukken in hetzelve vervat. Velen zullen zich misſchien over deszelfs langzame uitgave en het geringe aantal der daarin begrepene ſtukken verwonderen. Doch zij zullen, vertrouwen wij, (om nu de toevallige oorzaken, welke tot het eerſte hebben medegewerkt, niet te vermelden) dit der Maatſchappije geenszins ten verwijt willen doen ſtrekken, op de verklaring, dat zij meer ten oogmerk heeft een uitgelezen, dan een groot aantal van taal- en dichtkundige ſtukken aan de letterminnende Nederlanders mede te deelen. Ook heeft zij gemeend den toeſtand der tijden in aanmerking te moeten nemen, welke velen van het koopen van omſlagtige en kostbare werken afſchrikt, en de zucht ter aanmoediging der

ſchoo-

ſchoone wetenſchappen niet weinig doet verſtaan-wen. Het waren ook voornamelijk bedenkingen van dezen aard, welke haar ter bijeenvoeging der proſaiſche en dichterlijke ſtukken hebben doen beſluiten, terwijl men tevens gemeend heeft, door de hieruit ontſtaande verſcheidenheid aan den ſmaak van meerderen te zullen voldoen.

Het Deel wordt geopend door eene Verhandeling van den Leydſchen Hoogleeraar in de Nederduitſche Letterkunde M. SIEGENBEEK, *ten antwoord ſtrekkende op de in den jare* 1801 *uitgeſchrevene prijsvraag:* „ *In hoe verre be-*„ *hoort de ſpelling der Nederduitſche taal ge-*„ *regeld te worden naar welluidendheid en ge-*„ *makkelijkheid van uitſpraak?*" *aan welke Verhandeling, in de algemeene Vergadering des jaars* 1802, *de uitgeloofde gouden Eerepenning werd toegewezen. De hierop volgende* Lierzang voor de agttiende Eeuw *is het kunstgewrocht van den Heer Mr.* R. H. ARNTZENIUS, *een' man, door vroegere dichtwerken bij onze landgenooten met lof bekend. Ter vervaardiging van dit dichtſtuk, 't welk op de tweede algemeene vergadering der Maatſchappij in den jare* 1801 *met een' buitengewonen zilveren Eerepenning bekroond werd,*

gaf

gaf aanleiding de eerst uitgeſchrevene dichterlijke prijsſtoffe, bij welke een Eeuwzang voor de agttiende Eeuw *gevraagd werd. Wij zullen van dezen Lierzang alleen zeggen, dat dezelve, naar wij vertrouwen, geacht zal worden, meer de geſtrengheid, dan de gemakkelijkheid, te bewijzen der beoordeelaren, die daaraan den gouden Eerprijs ontzegd hebben. Het dichtſtuk* de Onſchuld, *'t welk op den Lierzang volgt, heeft tot maker het Lid der Maatſchappij, den Heer Mr.* ABRAHAM VEREUL, *wiens algemeen erkende talenten, als redenaar en dichter, onzen lof geenszins behoeven. Hetzelve werd reeds in den jare* 1791 *door het gewezen Leydſche Kunstgenootſchap met den gouden Eerepenning bekroond, en is met de overige, door de tijdsomſtandigheden ongedrukt gebleven ſtukken, aan hetzelve toebehoorende, bij de vereeniging der drie Genootſchappen, het eigendom der Maatſchappij geworden, welke hetzelve overwaardig keurde, om in haar eerſte Deel, niet zonder voorkennis nogtans en toeſtemming van den maker, den dichtlievenden te worden medegedeeld. De* Lierzang op Vondel, *achter dit dichtſtuk voorkomende, werd in den ja-*

jare 1801 *door den toenmaligen Voorzitter der Maatſchappij, den meergenoemden Leydſchen Hoogleeraar* SIEGENBEEK, *ter opening van hare algemeene Vergadering, uitgeſproken. De daarop volgende Lierzang, getiteld* de Dichter, *werd twee jaren later door den Heer* F. HELMERS, *bij dezelfde gelegenheid en in gelijke hoedanigheid, voorgelezen.* De Cantate *eindelijk, waarmede de bundel beſloten wordt heeft tot maker den voor de wetenſchappen, het Vaderland, zijne ouderen en vrienden te vroeg verſtorvenen Heer* J. W. VAN SONSBEECK, *wiens Redevoering,* Ter nagedachtenis van PIETER NIEUWLAND, *velen niet onbekend zal zijn, en die zich zeker, ware hem een langer leven te beurt gevallen, door werken van meer gewigt zou hebben beroemd gemaakt. Deze Cantate, in den jare* 1794 *bij eene bijzondere gelegenheid vervaardigd en door den dichter aan eenige vrienden uitgedeeld, werd ook aan den ſteller van dit berigt, die het onvergetelijk genoegen had, van hem onder zijne vrienden te mogen tellen, ten geſchenke gegeven. Het ongemeen behagen, 't welk hij in de eenvoudige ſchoonheid, ongedwongene bevalligheid en het aardig vernuft,*

in

in dit dichtſtuk doorſtralende, ſteeds gevonden had, deed hem hetzelve ter kennisſe van zijne medeleden brengen. Daar deze met zijn oordeel volkomen inſtemden, werd natuurlijk de wensch geboren, dat deze fraaije Cantate meer algemeen bekend en der vergetelheid ontrukt mogt worden. Spoedig kwam men op de gedachte, om dezelve, met achterlating van het bijzondere, in de Werken der Maatſchappij te plaatſen, 't welk, om de betrekking van den overledenen, als Lid van het gewezene Leydſche Kunstgenootſchap, niet ongepast kon geacht worden. Na gevraagde en bekomene toeſtemming van des overledenen vader, den Heer Mr. C. L. VAN SONSBEECK, *Lid van het Wetgevend Ligchaam dezer Republiek, wordt derhalve dit dichtſtuk in dezen bundel algemeen gemaakt, waarmede wij vertrouwen den beminnaren der Nederduitſche dichtkunst een' wezenlijken dienst gedaan te hebben.*

Wij eindigen deze Voorrede met den hartelijken wensch, dat de uitgave van dezen bundel tot opwekking van de ſluimerende zucht ter beoefening der Nederduitſche taal- en dichtkunde iets mo-

moge toebrengen, en de Maatſchappij, door den ijver van hare Leden en de medewerking van andere kundige mannen, moge in ſtaat geſteld worden, om daartoe in 't vervolg nog krachtiger en met meer vrucht werkzaam te zijn.

Beſtuurders der Maatſchappij,
en uit derzelver naam

D. M. G. HELDEWIER,

Algemeene Secretaris.

VER-

VERHANDELINGEN.

ANTWOORD

OP DE

VRAAG,

IN HOE VER BEHOORT DE SPELLING DER NEDERDUITSCHE TAAL GEREGELD TE WORDEN NAAR WELLUIDENDHEID EN GEMAKKELIJKHEID DER UITSPRAAK?

DOOR

MATTHYS SIEGENBEEK,

HOOGLEERAAR IN DE NEDERDUITSCHE LETTERKUNDE AAN DE HOOGE SCHOOL TE LEYDEN.

Onder de Zinſpreuk:

Voluptati aurium morigerari debet Oratio.

CICERO.

Aan welke Verhandeling de gouden Eerepenning is toegewezen.

INLEIDING.

Onder de vele bijzonderheden in de ſpelling der Nederduitſche taal, welke tot hiertoe tot geenen vasten en eenparigen voet gebragt zijn, verdient voorzeker de invloed der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak op dezelve eene bijzondere oplettendheid. — Niet alleen toch brengt de meerdere of mindere uitgebreidheid van dien invloed een aanmerkelijk verſchil van ſpelling te weeg, maar ook doet de bepaling van denzelven zich als hoogst moeijelijk voor, uit hoofde van het willekeurige, 't welk in dezen ſchijnt plaats te hebben, en de vaſtſtelling van zekere en op eene gezonde taalkunde gebouwde regelen ſchier onmogelijk te maken. Dit laatſte is misſchien de voorname

oorzaak, waarom verſcheidene latere taalbeoefenaars den gemelden invloed uitermate beperkt hebben, en denzelven alleen doen gelden in die woorden, waarin het algemeene gebruik deszelfs gezag onveranderlijk gevestigd heeft. Dan hoe zeer hierdoor voor de eenparigheid gezorgd moge zijn, de zachtheid en vloeibaarheid der tale lijden echter, onzes inziens, bij die beperking te zeer, dan dat dezelve ons, zonder nader onderzoek der zake, aannemelijk zou voorkomen. — Hoogst welkom derhalven was ons de vraag, door de Bataafſche Maatſchappij van Taal- en Dichtkunde over dit onderwerp uitgeſchreven, te meer, daar de woorden van dezelve ons ſchenen aan te duiden, dat de Maatſchappij niet vreemd is van dat gevoelen, 't welk wij boven als het onze voorſtelden. Terwijl ik de antwoorden hierop met verlangen te gemoet zag, beving mij de lust om zelf in dezen mijne krachten te beproeven, en mijne bedenkingen over de gemelde ſtoffe aan het verlichte oordeel der Maatſchappij te onderwerpen, gelijk ik door de volgende Verhandeling doe, in de ſtreelende hoop, dat mijne aanmerkingen aan mijne kundige rechters niet geheel verwerpelijk zullen voorkomen.

Bij

Bij het eerſte inzien der vrage ſchijnt het, als of men zich bij hare beäntwoording geenszins had bezig te houden met de ſtaving van den invloed der welluidendheid op de ſpelling in 't gemeen, als in de vraag zelve aangenomen; maar alleen te onderzoeken, hoe verre zich die invloed behoore uit te ſtrekken. Een nader nadenken nogtans heeft mij de noodzakelijkheid dier algemeene beſchouwing ter volkomene beantwoording der vrage doen gevoelen. Immers hangt de bepaling *hoe verre* grootelijks af van het antwoord op dit meer algemeene voorſtel: *Is het met eene gezonde taalkunde beſtaanbaar, der welluidendheid eenigen merkelijken invloed op de ſpelling toe te kennen?* Meent men hierop een ontkennend antwoord te moeten geven, zoo volgt daaruit natuurlijk die enge beperking van den gezegden invloed, welke naar het boven aangemerkte aan eenige latere taalkenners behaagt; terwijl men, bij eene tegengeſtelde beäntwoording van het gemelde voorſtel, geene zwarigheid zal maken aan de welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak zoo veel toe te geven, als met de regelmaat der tale beſtaanbaar en met het algemeenſte gebruik overeenkomſtig is. Op grond dezer bedenkingen meen ik mijne Verhandeling ten antwoord op de voorgeſtelde

Prijsvrage in twee Afdeelingen te moeten ſplitſen, waarvan de 1ſte gewijd zal zijn, aan het onderzoek, *of het met eene gezonde taalkunde beſtaanbaar zij der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak eenigen merkelijken invloed op de ſpelling toe te kennen*, terwijl wij in de 2de, ter meer rechtſtreekſche beäntwoording van de vraag der Maatſchappij, zullen aanwijzen, *hoe verre en tot welke bijzonderheden zich die invloed behoort uit te ſtrekken.*

Hiermede gaan wij tot onze Verhandeling zelve over, na vooraf nog met een woord te hebben aangemerkt, dat, hoe zeer *welluidendheid* en *gemakkelijkheid van uitſpraak* in de vraag der Maatſchappij afzonderlijk worden voorgeſteld, het echter, onzes oordeels, geenszins noodzakelijk, noch met haar oogmerk overeenkomſtig zijn zal, deze beide in den loop van ons opſtel zorgvuldig te onderſcheiden, en naauwkeurig te bepalen, wat tot welluidendheid, wat tot gemakkelijkheid van uitſpraak gebragt moet worden, en dat het geen voor de eene voldongen zal zijn, ook geächt moet worden voor de andere te gelden.

EER-

EERSTE AFDEELING.

IS HET MET EENE GEZONDE TAALKUNDE BESTAANBAAR DER WELLUIDENDHEID EN GEMAKKELIJKHEID VAN UITSPRAAK EENIGEN MERKELIJKEN INVLOED OP DE SPELLING, MET NAME OP DIE DER NEDERDUITSCHE TALE, TOE TE KENNEN?

Om in het onderzoek, 't welk wij ons in deze Afdeeling voorſtellen, naar wensch te ſlagen, zal het niet ſlechts noodig wezen, dat wij met de natuur der zake, het gevoelen der aanzienlijkſte mannen en de geſteldheid der meest beſchaafde talen raadplegen, maar ook zullen wij moeten naſporen, wat de aard onzer tale, en hare inrichting ons leere, ten aanzien van het voorwerp van ons onderzoek. Wij zullen dus deze Afdeeling gevoegelijk in twee Hoofdſtukken verdeelen, en in het eerſte den invloed der

welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak op de ſpelling eener tale in 't gemeen, in het tweede dien invloed, met bijzondere achtgeving op onze moedertale, overwegen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over den invloed der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak op de ſpelling eener tale in 't gemeen.

§. 1.

Gelijk alle uitvindingen en kunsten, zoo ook is de taal haren oorſprong aan de behoefte verſchuldigd. De begeerte en noodzakelijkheid, om zijne gedachten en gewaarwordingen aan anderen mede te deelen, dreven den mensch tot het uitvinden en vastſtellen van zekere ſamengeſtelde klanken ter beteekenis van die zaken, aan welke men kennis had, en welke men gevolgelijk door de ſpraak wenschte aan te wijzen. — In 't eerst was men volkomen te vrede, zoo de taal ſlechts aan haar groot en eigenlijk oogmerk, om namelijk door middel van dezelve zich van anderen te doen verſtaan, beäntwoordde, en was op niets anders bedacht, dan om dezelve ter bereiking van dit oog-

oogmerk geſchikt te doen worden. Dan, bij de toeneming der beſchaafdheid, bij de ontwikkeling van den ſmaak voor het ſchoone en bevallige, was men hiermede niet langer vergenoegd, maar bevlijtigde zich tevens, om de taal, door de beſnoeijing van het overtollige, de polijsting van het ruwe, de verzachting van het harde, ſierlijk, net, en aangenaam te maken. Natuurlijk was het, dat hierbij de welluidendheid grootelijks werd in acht genomen. Immers, om de woorden van een oud Latijnsch Grammaticus tot de mijne te maken, *gelijk de kleur door de oogen, de ſmaak door het gehemelte, de reuk door de neus onderſcheiden en beöordeeld wordt, — zoo zijn het de ooren, welke over den klank beſliſſen* (*). Daar nu, gelijk niemand zal loochenen, alle klanken, of alle ſamenvoegingen van klanken voor het oor niet even aangenaam zijn, noch zich met even groot gemak laten uitſpreken, zoo moest de opmerking hiervan natuurlijk ten gevolge hebben, dat men, door verwisſeling van onderling verwantſchapte letteren, door eene enkele in te laſchen of weg te laten, het oor zocht te bevredigen, en

(*) Vide MARIUM VICTORINUM inter *Grammaticæ Latinæ auctores* a PUTSCHIO editos p. 2457.

en der uitſpraak te hulp te komen. Van deze zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak doen zich in alle beſchaafde talen de duidelijkſte ſporen op, gelijk wij in 't vervolg omtrent eenige derzelve opzettelijk zullen aantoonen. Hier is het ons genoeg te doen opmerken, dat de gemelde zorg als het natuurlijk uitvloeiſel eener toenemende beſchaafdheid beſchouwd moet worden. En in der daad, zoodra, bij het ontſtaan der fraaije kunsten en wetenſchappen, met name der Dichtkunde en Welſprekendheid, de taal niet alleen als een middel dienen moest, om zich voor anderen verſtaanbaar te maken, maar tevens om zich behagelijk, aangenaam en overredend uit te drukken, was het noodig, dat zij, met wegneming van het harde, ſtootende en wanluidende, zacht, vloeibaar en welluidend gemaakt werd. Immers wordt hier door ieders gevoel ten vollen bevestigd, 't geen QUINCTILIAAN ergens heeft aangemerkt, dat niets tot het binnenſte der ziele kan doordringen, 't welk in het oor, als in zeker voorportaal, reeds aanſtoot geeft (*). Op het voorgeſtelde naar eisch acht

(*) *Nihil intrare potest in affectum, quod in aure, velut quodam vestibulo, ſtatim offendit.* QUINCTIL. *Inſtit. Orat.* L. IX. C. 4°.

acht gevende zal, geloof ik, niemand weigeren, der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak op de taal en hare ſpelling merkelijken invloed toe te kennen. Het is waar, het groote oogmerk der tale is algemeene en ligtst mogelijke verſtaanbaarheid, en duidelijkheid derhalven het hoofdvereischte, bij het ſchrijven en ſpreken in acht te nemen, aan 't welk al het overige ondergeſchikt moet zijn; dan dit hoofdvereischte gedoogt even goed het acht geven op andere vereischten, met name op welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak, als het hoofdoogmerk der tale beſtaanbaar is met dat, om door middel van dezelve te ſtreelen en te behagen. Dit althans was het gevoelen van vele kundige en welſprekende mannen, wier gezag ik geloof dat ligtelijk tegen dat van eenige naauw ziftende taalmeesters kan opwegen. CICERO, die hier voor velen gelden kan, laat zich, in zijnen *Orator* (*), omtrent dit onderwerp aldus uit. „ Men „ ſchrijft doorgaans *compoſuit*, *conſuevit*, *con-* „ *crepuit*, *confecit*. Zoo gij over deze ſchrijf- „ wijze de waarheid (*de ware gedaante van* „ *het voorzetſel*) raadpleegt, zij zal dezelve „ wra-

(*) Cap. 48°.

„ wraken; doch zoo gij de ooren laat oordee-
„ len, zij zullen die goedkeuren; vraagt gij,
„ waarom? Zij zullen u zeggen, dat zij daar-
„ door geſtreeld worden. De taal nu moet
„ zich naar het vermaak der ooren ſchik-
„ ken." — Ook QUINCTILIAAN, een grondig taalkenner, en een der verſtandigſte ſchrijvers over de Redekunst, doet op verſcheidene plaatſen van zijn voortreffelijk werk (*) niet onduidelijk blijken, dat hij ten dezen aanzien met CICERO, wiens groote bewonderaar hij was, geheel eenſtemmig dacht. Bij AULUS GELLIUS, een' taal- en oordeelkundig ſchrijver, vindt men een geheel Hoofdſtuk ten bewijze, dat de keurigſte en bevalligſte ſchrijvers meer acht gegeven hebben op den aangenamen klank der woorden, welken de Grieken *euphonie* (welluidendheid) noemen, dan op de regelen en voorſchriften, door taalkundigen uitgevonden (†).

§. 2.

Dan laat ons voortgaan met onze ſtelling nader te ſtaven, door de bedenkingen te wederleg-

(*) Zie onder anderen *Inſtit. Orat.* L. I. C. 6, welke plaats wij in § 4 van dit Hoofdſtuk tot een ander oogmerk zullen aanhalen.

(†) Vide *Noctium Atticarum* L. XIII. C. 20.

leggen, welke tegen den invloed der welluidendheid op de ſpelling doorgaans worden aangevoerd. Eene der voornaamſte geloof ik is deze, dat, door het volgen der welluidendheid, de afkomst der woorden verduisterd, en in 't gemeen de duidelijkheid der tale benadeeld wordt. Deze bedenking heeft zeker eenigen grond, voor zoo verre namelijk de letterverwisſeling, invoeging, of weglating, en wat meer om der welluidendheid wille geſchiedt, den oorſprong der woorden niet dien hoogen en in het oog vallenden graad van blijkbaarheid en duidelijkheid doen behouden, welken dezelve zonder die vrijheden zou hebben. Zoo is b. v. wanneer men met CICERO in het Latijn *compoſuit*, of met VIRGILIUS (waar de plaatſing de *i* welluidender doet zijn, dan de *e*) *urbis* voor *urbes* (*) ſchrijft, de ſamenſtelling van het eerſte uit *cum* en *poſuit*, en de 4de naamval van het meervoud in het laatſte woord minder zigtbaar, dan wanneer men *cumpoſuit*, of *urbcs* ſchrijft. Zoo is ook in ons Nederduitsch de afkomst van het woord *boorder*, met inlaſſching der

(*) *Urbisne* inviſere Cæſar
Terrarumque velis curam
Georg. L. 1. V. 25 et 26. *Vide* GELLIUM l. l.

der *d* van *boren* geſproten, volgens deze ſchrijfwijze, minder in het oog vallend, dan wanneer men *borer* ſchrijft, daar het, overeenkomſtig zijne uiterlijke gedaante, even goed van *boorden* kan worden afgeleid. Maar welk onbevooroordeelde zal niet gereedelijk erkennen, dat het nadeel, 't welk de duidelijkheid in deze en ſoortgelijke gevallen lijdt, zoo gering is, dat hetzelve geenszins eene genoegzaame reden kan opleveren, om die ſchrijfwijze, welke aan het oor het meest behaagt, voor verwerpelijk te verklaren? In de aangehaalde voorbeelden toch heeft niets plaats, dan 't geen met het gebruik en de bekende regelmaat der tale ten vollen overeenkomſtig is, —— terwijl de dubbelzinnigheid, welke zich in eenigen derzelven bij het eerſte aanzien opdoet, door het verband der rede ganſchelijk zal worden weggenomen. De aangevoerde bedenking intusſchen, offchoon van geen genoegzaam gewigt, om op grond derzelve der welluidendheid allen invloed op de ſpelling te ontzeggen, moet echter billijker wijze daartoe ſtrekken, om dien invloed met omzigtigheid te doen bepalen, daar het geenszins te loochenen valt, dat, bij eene al te onbepaalde en willekeurige involging der welluidendheid, het hoofd-

oog-

oogmerk der tale uit het oog verloren en haar voorname vereischte grootelijks geſchonden zou worden. —— Dan hierover zullen wij in het tweede deel onzer Verhandeling breeder moeten ſpreken. Hier is het ons genoeg te doen zien, dat de voorgeſtelde bedenking geenszins tegen den invloed der welluidendheid in 't gemeen, maar alleen tegen het al te onbepaalde en willekeurige van dien invloed geldt.

Maar hoe? indien het waar mogt zijn, 't geen ſommigen beweren, dat de welluidendheid geheel iet grilligs, willekeurigs en van elks gehoor afhankelijks, en dat alles, wat taalkundig goed is, te gelijk welluidend zij (*)? Vreemd voorwaar klinkt deze ſtelling en wel zoodanig, dat, ware zij niet door beroemde Mannen voorgedragen geworden, zij naauwlijks eenige wederlegging zou ſchijnen noodig te hebben. Wat anders toch kunnen zij, die de-

(*) Dit ontdek ik tot mijne verwondering, dat door SCHELLER wordt ſtaande gehouden in zijn anderszins voortreffelijk werk, *Præcepta Stili bene Latini* P. I. C. I. p. 32, 34, et 35, alwaar men de volgende magtſpreuken leest: *Quid est euphonia? nonne a conſuetudine pendet? ac profecto omne, quod rectum est, bene ſonat. — Omne rectum bene ſonat, nec contra. — Euphonia est ſpectrum, quod in phantaſia, non in re cernitur.*

deze ſtelling verdedigen, ter ſtaving van dezelve aanvoeren, dan dat hun gehoor hen niets ſtootends of wanluidends doet opmerken in 't geen de meesten als zoodanig beſchouwen? Maar wie gevoelt niet, dat 'er niets zwakkers en krachteloozers dan deze grond kan worden uitgedacht? Met het zelfde recht zou de man, wiens ooren geheel ſtomp zijn voor het aangename van een welluidend Muziek, beweren kunnen, dat de toonkunst en hare genoegens louter ingebeeld en herſenſchimmig zijn. —— Gelijk de algemeene overeenkomst der menſchen dit beweerde voor geheel ongerijmd verklaart, zoo wordt ook het gevoelen, 't welk wij hier beſtrijden, door de overeenſtemming van een geheel volk, of althans van deszelfs groote meerderheid genoegzaam wederlegd. Zoo het b. v. waar zij, dat *cumire* of *conire* even wel klinkt als *coire*, van waar dan, dat verre de meeste Romeinen aan het laatſte boven het eerſte, ſchoon meer overeenkomſtig de afleiding, den voorrang gegeven hebben? Zoo *hoorer* even wel luidt, even gemakkelijk valt om uit te ſpreken als *hoorder*, van waar dan dat de groote meerderheid onzer ſchrijveren *hoorder* verkozen heeft, en dit laatſte in de dagelijkſche ſamenſpreking ſchier altijd wordt waarge-

no-

nomen? —— Dan wij meenen reeds genoeg gezegd te hebben, om de voorgeſtelde bedenking te wederleggen, welker ongegrondheid nog nader zal blijken uit het geen wij thans zullen in het midden brengen, ten betooge van den invloed der welluidendheid op de ſpelling van eenige der meest beſchaafde talen.

§. 3.

Hier komen inzonderheid de Griekſche en Latijnſche talen in aanmerking, als welke buiten twijfel tot de meest beſchaafde behooren. De Griekſche althans, welke in de eerſte plaats onze aandacht tot zich trekt, mogen wij veilig de beſchaafdſte aller talen noemen, als zijnde die van een volk, waaronder alle kunsten en wetenſchappen, en bovenal de Welſprekendheid en Dichtkunde het hoogſte toppunt van bloei en volmaaktheid bereikt hebben. Het is derhalven voor ons onderzoek van het grootſte belang te weten, of en in hoe verre de welluidendheid op de ſpelling eener zoo voortreffelijke taal invloed gehad hebbe. Ik zou hier een ruim veld voor mij geöpend zien, wilde ik de onderſcheidene tongvallen (*dialekten*) der Griekſche taal en den meerderen of minderen

invloed der welluidendheid in elk derzelve naſporen (*); dan ik zal, uit vreeze van te omſlagtig te zullen worden, mij daarvan onthouden, te meer daar het voor mijn oogmerk genoeg zal zijn, eenige algemeene aanmerkingen over dit onderwerp voor te dragen.

In de eerſte plaats verdient hier opmerking, dat de Grieken om de gemakkelijkheid van de uitſpraak en de welluidendheid niet zelden meer of min verwantſchapte letters verwisſeld hebben. Dus gaat de γ in λεγω bij hen in de ſcherpere κ over, wanneer de τ achter dezelve volgt als λεκτος, λεκτεος, niet λεγτος. Eene gelijke verwisſeling doet zich voor in οκτω en ογδοος, waarbij de ſcherpere κ voor de zachtere γ plaats maakt, wanneer zij voor de δ komt; in επτα en εβδομος, waarin de π de δ voorafgaande tot de β verzacht wordt; in καδδυναμιν, met verwisſeling der τ in δ voor κατδυναμιν, uit κατα δυναμιν (†).

Om

(*) Die tot deze naſporing lust gevoelt, kan daartoe onder andere hulpmiddelen te baat nemen het voortreffelijk werk van MATTAIRE, *de Dialectis Linguæ Græcæ*, in het Jaar 1706 te Londen uitgekomen.

(†) Zie hierover na de Verhandeling van den Hoogeleerden KLUIT, in het III. D. der *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden* bl. 13 en 14.

Om geene andere reden ook, dan boven is aangewezen, wordt de β voor de μ verwisſeld in σεμνος voor σεβνος van σεβω, in ερεμνος voor ερεβνος van ερεβος, en meer ſoortgelijken (*).

In de tweede plaats merken wij aan, dat de Grieken ter bevordering der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak in vele woorden eene letter inlaſchen, welke tot derzelver oorſprong niet behoort. Dus voegen zij in μεσημβρια, ſamengeſteld uit μεσος, en ἡμερα, in γαμβρος voor γαμερος van γαμος de β (†), in διαμπαξ voor διαπαξ (§), in κυμβη voor κυβη van κυω, τυμπανον voor τυπανον van τυπω (**), de μ tuſſchen in. Deze zelfde inlaſching der μ komt voor in αμβροτος voor αβροτος, αμβροσιος voor αβροσιος, voor welke μ de ν gevonden wordt in ανανδρος, ανανδης voor ανανδρος, ανανδης, en

(*) Videatur vossii de *Literarum permutatione Tractatus*, præfixus Viri doctiſſimi *Etymologico Linguæ Latinæ*.

(†) Vid. vossii *Tractatus* modo laudatus.

(§) Vid. lennepii *Etymologicon Linguæ Græcæ*, Partis I. p. 236.

(**) Vid. valckenarii et lennepii Liber *de Analogia Linguæ Græcæ*, editus a scheidio p. 308.

en meer dergelijken (*). Zoo ook wordt de δ welluidendheidshalve ingevoegd in πιδαξ van πιω, ὑδωρ van ὑω, εχθοδοπος, ſamengeſteld uit εχθος en οψ en meer anderen. — Zoo eindelijk is δραπετης, met inlasſching der π, uit het oude δραω voortgeſproten (†).

Onze derde en laatſte aanmerking is deze, dat ook de weglating en ſamenſmelting van eenige

(*) Wij volgen hier het gezag van de meeste en geleerdſte beöefenaars der Griekſche taalkunde, die in deze woorden eene inlasſching der ν of μ achter het bekende α privativum der Grieken aannemen. SCHELLER in zijne *Præcepta Stili bene Latini*, Part. 1. p. 29 is van andere gedachten, meenende dat dit αν of αμ uit ανευ geſproten zij. Doch al ſtemmen wij dit eens toe, waartoe ik echter geen' voldoenden grond zie, doet zich nogtans in de opgegevene voorbeelden eene verwisſeling en ſamenſmelting van letters voor, welke de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak aan den dag legt. Voorts verdient nog met een woord te worden aangemerkt, dat in de opgegevene woorden de groote vrijheid, die de Grieken zich in het inlasſchen van letters veroorloofden, duidelijk zigtbaar is, daar door het ſpreken en ſchrijven van αναιδης voor ααιδης enz. alle onderſcheid tusſchen twee in beteekenis wijd verſchillende voorzetſels, ανα en het α privativum, voor het gehoor en het oog geheel wordt weggenomen.

(†) Vid. laudatus vossii *Tractatus*.

(§) Vid. idem *Tractatus*.

ge letters om de welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak bij de Grieken geenszins zonder voorbeeld is. Dus ſmelt de laatſte vokaal der voorzetſelen ἀνα en κατα, bij derzelver ſamenſtelling met werkwoorden van eenen klinker beginnende, in die van het werkwoord weg, als blijkt in ἀνομιλεω, ἀνορθοω en meer dergelijken voor ἀναομιλεω, ἀναορθοω enz. in κατεσθιω, κατερχομαι, κατευθυνω voor καταεσθιω, καταερχομαι καταευθυνω en andere woorden van gelijken aard. Zoo is δακρυ bij verkorting voor δακερυ, eigenlijk een onzijdig bijvoegelijk naamwoord van δακερυς (*); zoo is ἀμιαντος, met weglating der ι en voorzetting van het α privativum, uit μιαινω geſproten. Bij deze voorbeelden voege men nog de woorden ἀμβολαδην, ἀμβολη, ἀμβολιεργος, welke dus bij verkorting voor ἀναβολαδην, ἀναβολη, ἀναβολιεργος geſchreven worden.

Het voorgeſtelde, hoe zeer nog voor eene merkelijke uitbreiding vatbaar, zal echter, gelooven wij, voldoende zijn, om te doen zien, dat de Grieken in de ſpelling hunner taal wel degelijk op welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak hebben acht gegeven.

§. 4.

(*) Vid. LENNEPII *Etymol.* Part. I. p. 221.

§. 4.

Niet minder dan in de Griekſche is de invloed der welluidendheid in de Latijnſche tale zigtbaar. De beknopte aanwijzing hiervan is voor ons onderwerp niet minder belangrijk, daar niemand zal loochenen, dat ook de Latijnſche taal tot eenen hoogen trap van beſchaafdheid is opgevoerd. Wien toch, ten zij hij een volſlagen vreemdeling zij in het rijk der wetenſchappen, is het onbekend, dat de Latijnen van alle volkeren den letterkundigen roem der Grieken het meest hebben geëvenaard? Laat ons dan zien, in hoe verre een volk, in de beſchaafdheid zoo aanmerkelijk gevorderd, de ſpelling zijner tale naar welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak geregeld hebbe.

Om hierin wederom niet geheel zonder orde te werk te gaan, zullen wij eerst eenige voorbeelden van *letterverwiſſeling*, daarna van *invoeging*, en eindelijk van *weglating eener enkele letter* bijbrengen.

De *verwiſſeling van letters*, zoo vokalen als medeklinkers, ter bevordering der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak, is bij de Latijnen zeer gemeenzaam. Zoo hebben zij om de laatstgemelde reden van *ſcribo* in de verboge-

gene tijden niet *ſcribſi*, *ſcribtum*, maar, met verwisſeling der *b* in de verwantſchapte, *p*, *ſcripſi*, *ſcriptum*, van *labor*, niet *labſus*, maar *lapſus* gemaakt. En wat anders dan de welluidendheid is oorzaak, dat men *ignavi*, *ignoti*, *ignari* voor *innavi*, *innoti*, *innari*; *ſuffugit*, *ſummutavit*, *ſustulit*, voor *ſubfugit*, *ſubmutavit*, *ſubtulit* geſchreven heeft (*). Eene ſoortgelijke verwisſeling heeft om dezelfde oorzaak plaats in *appello*, *applico* voor *adpello*, *adplico*, in *accipio*, *accurro* voor *adcipio*, *adcurro*, in *affero*, *offero* voor *adfero*, *obfero*, in *compono* *conſueſco*, *concrepo*, *conficio* voor *cumpono*, *cumſuesco*, *cumcrepo*, *cumficio*, en honderd anderen. —— *Meridies* is volgens CICERO welluidendheidshalve voor *medidies* in gebruik gekomen (†), en om geene andere oorzaak is naar zijne verzekering in eenige ſamengeſtelde woorden eene vokaalsverwisſeling ingevoerd, zoo dat men *inſipiens*, niet *inſapiens*; *iniquus*, niet *inæquus*; *tricipitem*, niet *tricapitem*; *conciſus*, niet *concæſus* geſchreven heeft (§).

Ook

(*) Videatur CICERO *in Orat.* Cap. 47.

(†) l. l.

(§) Cap. 48.

Ook de *invoeging* eener enkele letter ter bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak is bij de Latijnen niet ongemeen. Zoo voegen zij, wanneer het voorzetſel *re* in ſamenſtelling komt met werkwoorden van eene vokaal beginnende, de *d*, tot ſtreeling van het oor en tot ondersteuning der uitſpraak, tusſchen beiden, ſchrijvende dus *redire*, *redimere*, *redintegrare*, voor *reire*, *reimere*, *reintegrare*. Dezelfde invoeging heeft plaats in *redigere*, *redamare*, *redarguere*, *redundare*, *indigere*, en vele andere woorden.

Niet minder doen zich zulke voorbeelden op, waarin de *weglating* van eenige letters om de welluidendheid valt op te merken. Zoo zeiden de Latijnen in 't gemeen *coire* voor *conire*, gelijk naar de getuigenis van QUINCTILIAAN, eenigen *uit eene lastige en verkeerde naauwkeurigheid* wilden geſchreven hebben. Niet minder keurt hij ter zelfder plaatſe het ſchrijven van *emicavit* voor *emicuit* af, 't welk die zelfde ongevallige taalmeesters dreven (*). Wat anders ook dan welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak deed de Romeinen het voor-

(*) Vid. *Inſtit. Orat.* L. 1. C. 6.

voorzetſel *dis* bij deszelfs ſamenſtelling met ſommige werkwoorden tot *di* verkorten, als blijkt in *diluere*, *digerere*, *dimovere* en 't geen men bij VIRGILIUS leest

—— *tua terris* didita *fama?* (*)

Om dezelfde reden wordt het voorzetſel *trans* tot *tra* verkort in *trajicio*, *traduco* en meer anderen. Zoo verklaart CICERO om de aangenaamheid der uitſpraak liever *pomeridianus* dan *postmeridianus* te ſchrijven (†), welke verkorting van het voorzetſel *post* ook in *pomoerium* valt op te merken. Deze voorbeelden, welke met weinig moeite nog aanmerkelijk zouden vermeerderd kunnen worden, zullen, vertrouw ik, voldoende zijn, om te doen zien, hoe verre het gezag der welluidendheid zich in de ſpelling der Latijnſche tale uitſtrekt.

§. 5.

Na dit betoog omtrent den invloed der welluidendheid op de ſpelling der Griekſche en Latijnſche talen, zoude ik dien invloed thans met

(*) Vid. VELIUS LONGUS *de Orthographia* inter *Grammaticæ Latinæ Auctores antiquos* a PUTSCHIO editos *p.* 2227.

(†) Vide illum in *Orat.* C. 47.

met opzigt tot eenige der meest beſchaafde nieuwere talen, b. v. de Engelſche en Franſche, naſporen, ware het niet dat deze hier minder in aanmerking konden komen. Immers wijkt in beide deze talen de ſpelling merkelijk van de uitſpraak af; en terwijl op deze laatſte welluidendheid en gemakkelijkheid haar gezag vrijelijk geöefend hebben, is de ſpelling aan zichzelve meer gelijk en beäntwoordende gebleven aan de afleiding en de regelmaat der tale. Intusſchen heeft, gelijk den eenigzins geletterden bekend is, bijzonderlijk de ſpelling der Franſche taal in de laatſte eeuw aanmerkelijke veranderingen ondergaan; veranderingen, welke daarom onze opmerking verdienen, om dat zij meest allen ſtrekken, om de ſpelling der tale meer en meer met eene welluidende en gemakkelijke uitſpraak in overeenſtemming te brengen.

De oude Franſchen b. v. ſchreven *estre*, *estoit*, *estude*, *escrire*, *nostre*, *vostre*, en wat dies meer zij, om daardoor de afkomst dezer woorden van de Latijnſche woorden *eſſe*, *ſtudium*, *ſcribere*, *noster*, *vester*, enz. aan te duiden; dan de nieuwere Franſchen laten de *ſ*, welke de welluidendheid in deze woorden bij de uitſpraak wil verworpen hebben, ook in de ſpelling weg, en ſchrijven dus

être,

être, *étoit*, *étude*, *écrire*, *nôtre*, *vôtre*, enz. In plaats van *ſousmis*, *cognu*, *ceste*, *bèste*, *goust*, *preste*, *requeste*, *Chrestiens*, *eſpouſe*, *connoistre*, (*) zoo als de oude Franſchen deze woorden overeenkomſtig derzelver afleiding ſchreven, vindt men bij de nieuweren, ter voldoening aan eene meer vloeibare en gemakkelijke uitſpraak, *ſoumis*, *connu*, *cette*, *bête*, *goût*, *prête*, *requête*, *Chrétiens*, *épouſe*, *connoître* geſteld. Voor *touts* werd om dezelfde reden reeds voor lang *tous* geſchreven, welke weglating der *t* in het meervoud der woorden, die in het enkelvoud op dezelve eindigen, thans algemeen is aangenomen. Niets verder is gemeener bij de Franſchen dan de verwisſeling van deze of gene letter om de welluidendheid. Zoo wordt het voorzetſel *en* altijd tot *em* veranderd bij deszelfs ſamenſtelling met woorden, welke met eene *b*, *m*, of *p* beginnen, als *embarquer*, *em-*

(*) Van *ſous* en *mis*, van *cognoscere*, *iste*, *bestia*, *gustus*, *præsto*, *quæstio*, *Christianus*, *ſponſus*, *noscere*. Voorts zij hier nog gemeld, dat wij de voorbeelden der oude Franſche ſpelling ontleend hebben uit *de Satyres* van REGNIER, die omtrent het begin, en uit de *Oraiſons Funèbres* van BOSSUET, die in de laatſte helft der 17de Eeuw gebloeid heeft.

embarras, *emmener*, *emmeubler*, *emporter*, *emprunter*, enz. Zoo komt van het deelwoord *puiſſant*, met verandering der *n* in *m*, het bijwoord *puiſſamment*. Opmerkelijk ook is het, dat de Franſchen, *honneur*, *donner*, *entonner*, met eene dubbele *n*, maar *honorer*, *donation*, *intonation*, met eene enkele ſchrijven, waarvan wederom geene andere reden dan gemakkelijkheid van uitſpraak valt aan te wijzen. Om gelijke oorzaak is het, dat zij de *ſ* die in *écrire*, *décrire*, *récrire* verworpen werd, in *circonscrire*, *inscrire*, *proscrire*, *ſouscrire*, *transcrire* behouden hebben.

Dit weinige zal genoeg zijn om te doen zien, hoe zeer de ſpelling der Franſche tale zich ſchikke naar eene welluidende en gemakkelijke uitſpraak. Wij moeten thans, om het geen wij ons in deze Afdeeling ten betooge voorſtelden, naar eisch te voldingen, dien invloed nog met bijzondere achtgeving op onze moedertale overwegen, waartoe wij in het volgende Hoofdſtuk zullen overgaan.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over den invloed der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak op de ſpelling der Nederduitſche taal.

§. 1.

De oude Duitſche of Teutoniſche taal, van welke ons Nederduitsch eenen tak uitmaakt, is zeker in haren aard minder vloeibaar en welluidend dan andere oude talen, met name de Griekſche, waaruit, gelijk bekend is, de Latijnſche grootendeels geſproten is. De ruuwheid der luchtſtreek, onder welke de Duitſchers woonden, de daaruit ontſtane hardheid hunner ligchamen, en meerdere ſtompheid hunner gewaarwordingen hebben hunne taal eene mindere zachtheid en vloeibaarheid doen verkrijgen, dan die van zulke volkeren, welke onder eene zachtere luchtſtreek leefden, en eene meerdere fijnheid van gevoel bezaten. Dus vindt men in de Duitſche taal veel meer hardklinkende conſonanten bijeen gevoegd dan in de Griekſche, welke zoo rijk is in vokalen, dat men woorden van drie lettergrepen in dezelve aantreft, waarin niet meer dan één, en de-

deze een der zachtſte medeklinkeren voorkomt, b. v. het werkwoord αυαζω. De aangewezene eigenſchap der Duitſche tale maakt dezelve onder andere oorzaken, van welke het hier de plaats niet is te ſpreken, voor de Welſprekendheid en Dichtkunde minder geſchikt dan de Griekſche en Latijnſche talen; iets, 't welk, mijns achtens, eenen voldoenden grond oplevert, om bij het ſpraak- en ſchrijfgebruik de welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak vooral niet uit het oog te verliezen, ten einde daardoor het gebrek aan vloeibaarheid en zachtheid, der tale van nature eigen, zoo veel mogelijk weg te nemen en te herſtellen. — Gaarne intusſchen erken ik, dat eene dergelijke beſchaving der tale niet tegen den wil der natie, welke zich van dezelve bedient, kan worden uitgewerkt, en dat de welluidendheid en aangenaamheid eener tale geheel afhangen van het gevoel en het oor der genen, aan wien dezelve toebehoort. —— Zoo zich derhalven in ons Nederduitsch geheel geene of geringe ſporen vertoonden van de zorg en geneigdheid der Nederlanderen, om de oude Duitſche taal op hunne tong zoo veel mogelijk eenen aangenameren en zachteren val te doen verkrijgen, zou het betoog geheel vruch-

vruchteloos en ongepast wezen, dat der welluidendheid met recht invloed op de ſpelling van hunne taal wordt toegekend. Dan juist het tegendeel hiervan heeft plaats, en in ons Nederduitsch is, meer dan in eenigen anderen tak der oude Duitſche tale, de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak ten duidelijkſten zigtbaar, gelijk wij in het vervolg van dit Hoofdſtuk nader zullen aantoonen.

§. 2.

Het bewijs van de zigtbare helling onzer tale naar het zachte en vloeibare is niet verre te zoeken. Letten wij ſlechts op het verſchil, 't welk tusſchen de Nederduitſche en Hoogduitſche woorden plaats heeft, en wij zullen hetzelve voornamelijk daarin vinden te beſtaan, dat de eerſten veel zachter klinken en met minder conſonanten bezwaard zijn dan de laatſten. Zoo wordt bij ons doorgaans de zachtere *v* gehoord, waar de Hoogduitſchers de ſcherpere *f* bezigen, als blijkt uit:

faſſen.	*vatten.*	*fechten.*	*vechten.*
faul.	*vuil.*	*fertig.*	*vaardig.*
faust.	*vuist.*	*frey.*	*vrij.*
feder.	*veder.*	*fromm.*	*vroom*, en hon-

honderd anderen; waar de Hoogduitſchers de *t* bezigen, gebruiken wij de zachtere *d*, zoo als te zien is uit

taub.	*doof.*	*thal.*	*dal.*
tracht.	*dragt.*	*eltern.*	*ouderen.*
eintracht.	*eendragt.*	*vatter.*	*vader.*
tonner.	*donder.*	*telgen.*	*delgen.*
ſnitten.	*ſnijden.*	*vortheil.*	*voordeel.*
ſnit.	*ſnede.*	*mutter.*	*moeder*, en

eene menigte anderen, welke ieder taalkundige zich ligtelijk zal te binnen brengen. Doch niets is 'er, 't welk in het Hoogduitsch harder en ruwer klinkt dan de vereeniging der ſcherpe medeklinkers *p* en *f*, zoo op het einde als in het begin der woorden, en hier zelfs voor eenen derden medeklinker, voor welke beide letters onze moedertaal, eene zoo harde en wanluidende vereeniging geenszins gedoogende, in dezelfde woorden alleen de *p* aanneemt. Dus heeft men in 't Hoogduitsch, in 't Nederduitsch

dampf.	*pfeffer.*	*damp.*	*peper.*
dompf.	*pfennig.*	*domp.*	*penning.*
kampf.	*pflanze.*	*kamp.*	*plant.*
ſtampfen.	*pflicht.*	*ſtampen.*	*pligt.*
pfeil.	*pflucken.*	*pijl.*	*plukken.*
pfeiffe.	*pflug.*	*pijp.*	*ploeg.*

Ge-

Gelijk deze vergelijking reeds aanwijst, hoe veer onze taal het vloeibare en zachte bemint, zoo zal zulks nog nader blijken uit de beſchouwing van dat aanzienlijk aantal van afgeleide woorden, bepaaldelijk die, welke op *ling*, *aar*, *ier*, of *nis* uitgaan, waarin de zachte *e* enkel welluidendheidshalve is ingevoegd en waarvan wij hier eenigen ter proeve zullen opnoemen. De zoodanigen zijn:

aankomeling.	*kwekeling.*	*zendeling.*	*gedachtenis.*
afſtammeling.	*muiteling.*	*ambtenaar.*	*geheimenis.*
boeteling.	*vondeling.*	*leſſenáar.*	*geheugenis.*
doemeling.	*vreemdeling.*	*tollenaar.*	*geſchiedenis.*
hoveling.	*weerſpanneling.*	*hovenier.*	*getuigenis.*
		ſoudenier.	*groetenis*

Dezelfde verzachting door middel der *é* vertoont zich in het voorzetſel *met*, wanneer hetzelve met andere woorden is ſamengeſteld, als *medelijden*, bij de Hoogduitſchers *mitleiden*, *mededeelzaam*, *mededoogend*, en honderd anderen. Ook valt dezelve op te merken in *degelijk*, *huwelijk*, *willekeurig*, en meer dergelijke woorden, om nu te zwijgen van *leveren*, *ouderen*, *middelen*, en wat dies meer zij, waarvoor de Hoogduitſchers, met eene ons aangename vereeniging van verſcheidene con-

ſonanten, *liefern*, *eltern*, *mittlen*, zeggen. — En welken eenigzins taalkundigen is het onbekend, dat onze vroegſte ſchrijvers in deze achtervoeging der zachte *e* zoo veel behagen ſchepten, dat zij niet alleen *hadde*, *ſtroome*, *ooge*, *mate*, en dergelijken, maar zelfs *ane*, *ave*, *tote*, voor het thans gebruikelijke *aan*, *af*, *tot*, ſchreven, waarvan de voorbeelden in de ſchriften van MELIS STOKE, MAERLANT, LODEWYK VAN VELTHEM en meer andere ſchrijvers van dien, en zelfs van lateren tijd in menigte voorhanden zijn (*).

Niet ſchaars zijn verder in onze taal de voorbeelden van letterverwisſeling, verplaatſing en van ſamentrekking, waarvan geene andere reden dan eene meerdere welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak valt optegeven. Voor *gold*, *kalt*, *walt*, enz. bij de Hoogduitſchers gebruikelijk, ſchrijft men bij ons, *goud*, *koud*, *woud*, voor *eenvoldig*, *meervoldig*, *eenvoudig*, *meervoudig*, voor *volde* en *volden* met eene dubbele letterverwisſeling *vouwe* en *vouwen*. Zoo wordt van *zollen*, *zullen*, niet *zolde*

(*) Zie de *Nieuwe Bijdragen* I. D. bl. 309 en volg. en *den brief van* A. VERWER aan Prof. RELAND, in de Aanteekening aangehaald.

de maar *zoude* gevormd; voor *holden*, *geholden*, *houden*, *gehouden* geſchreven, ſchoon de onvolm. verl. tijd *hield* is. De ouden maakten van deze verwisſeling der *l* in *u* nog meer gebruik, als bij wien men ook *gewoud* voor *geweld*, *gegouden* voor *gegolden*, *geſchouden* voor *geſcholden*, en meer dergelijke voorbeelden aantreft (*). En om welke andere reden, dan de welluidendheid, heeft het algemeene gebruik *momboor* of *mombaar* gewild voor *mondboor*, *mondbaar*, zoo als men volgens de afleiding des woords zou moeten ſchrijven (†)?

Van

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, I. D. bl. 281. en 282.

(†) Zie de *Nieuwe Bydr.* II. bl. 168, 169, alwaar nogtans aan *mondbaar* de voorkeur wordt gegeven. Dan het zij mij vergund van deze taalkundige ſchrijvers te verſchillen, en wel op de volgende gronden. Vooreerst is het ſchrijven van *mombaar*, zoo als het woord ook door KILIAAN in de eerſte plaats wordt opgegeven, buiten twijfel de eenige ſpelling, welke door het algemeene gebruik gewettigd wordt; ten anderen, 't geen onzes inziens nog meer afdoet, wordt, door het volgen der afleiding, de eigenlijke kracht en beteekenis des woords zoo weinig opgehelderd, dat het voor verre het grootſte, zelfs het geöefend deel der Nederlanders bij de eene ſchrijfwijze even duister blijft, als bij de andere.

Van *banneling* komt bij intrekking des woords niet *banling*, maar *balling*, welke verwisseling voorzeker alleen daarom plaats grijpt, omdat de uitspraak door dezelve gemakkelijker en aangenamer wordt. Om gelijke oorzaak heeft men, het bijv. naamwoord *midden*, tot een zelfstandig makende, de *n* in *l* verwisseld, daar het behoud der *n* in het meervoud een' onaangenamen wanklank zou veroorzaken. Van daar ook de werkwoorden, *middelen*, *bemiddelen*, niet *middenen*, *bemiddenen*, en de samengestelde woorden *middelbaar*, *middelmatig*, *middellandsch*, *middelmuur*, en anderen; doch over deze zullen wij in 't vervolg nog nader moeten spreken. Dezelfde reden was het, welke ons oude *habede*, en bij verkorting *habde*, met verwisseling der *b* in *d*, tot *hadde* deed verzachten.

Wij treffen insgelijks in onze taal eenige *letterverplaatsingen* aan, waarvan geene andere reden, dan de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitspraak, valt aan te wijzen. Van dezen aard zijn *vrucht* voor *vurcht* in *godsvrucht*, *druft* voor *durft* van *derven* in *nooddruft*, *vorst* voor *vrost*, van *vriezen*, *bron* voor *born*, zoo als dit woord oudtijds, overeenkomstig zijnen waarschijnlijken oorsprong,

geſchreven werd (*). —— Dus heeft men ook *dertien* voor *drietien*, *dertig* voor *drietig*, *derde* voor *driede*, en meer anderen.

Verder is het niet ongewoon, dat in onze taal, om de meergemelde oorzaak, de eene of andere letter weggelaten, of twee lettergrepen in een getrokken worden. Dus ſpreken en ſchrijven wij *bang* voor *beäng*, *barmhertig* voor *beärmhertig*, *biechten* voor *bejechten* (†); zoo ook *middag* bij verkorting voor *middendag*, *middernacht* voor *middenernacht*, ten zij men hier liever eene verwisſeling der *n* in *r* wil aannemen, welke letters meermalen met elkanderen verwisſeld worden, zoo als blijkt in het oude *daan* voor *daar*, *waan* voor *waar*, *hen* voor *her* (§).

Ein-

(*) Zie TEN KATE II. D. bl. 30, HUYDECOPERS *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, III. D. bl. 159, den Hooggeleerden KLUIT *op Hoogſtratens geſlachtlijst* bij *nooddruft*, *rot*, *vrucht* en *vorst*, en de *Nieuwe Bijdragen*. I. D. bl. 17. Vergelijk ook het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van den Heer WEILAND op het woord *bron*.

(†) Zie TEN KATE II. D. bl. 52, en het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* op de genoemde woorden.

(§) Zie HUYDECOPERS *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, I. bl. 170 en 171.

Eindelijk moeten wij nog op een en anden taalgebruik opmerkzaam maken, waarin de zorg voor welluidendheid zich insgelijks vertoont. Ieder weet, dat de vergrootende trap der bijvoegelijke naamwoorden, overeenkomſtig den aard der tale en den voorgang der beſte Schrijveren, even zeer voor verbuiging vatbaar is, als de dus genaamde ſtellige trap, zoo dat men zeggen moet *eenen hoogeren berg beklimmen*, even als men zegt *eenen hoogen berg beklimmen.* Doch waarom zegt men niet, volgens dezelfde regelmaat, *eenen verheveneren trap bereiken*, maar altijd *een' verhevener trap?* om geene andere reden zeker, dan omdat het woord bij de gewone verbuiging eenen te langen en wanluidenden ſtaart zou krijgen. Dat de deelwoorden op zich zelve, even als de overige *adjectiva*, door achtervoeging van *er* kunnen vergroot worden, is, geloof ik, thans bij de taalkundigen niet langer in geſchil; dus zegt men *dringender reden, ſprekender bewijs*, en wat dies meer zij. Doch niet bij alle deelwoorden laat het gebruik deze vergrooting toe, offchoon zij ook uit kracht hunner beteekenis voor dezelve vatbaar zijn; maar wil, dat daartoe *meer*, gevoegd bij den ſtellenden trap, gebezigd worde, om alzoo de

wan-

wanlùidendheid te vermijden, die de achtervoeging van *er* zou veroorzaken. Ook laat zich, mijns achtens, geene andere reden aanwijzen van de onverbuigelijkheid dier bijvoegelijke naamwoorden, die van een ſtad of land ontleend zijn, en op *er* uitgaan, als *Harlinger*, *Amſterdammer ſchippers*, enz.

§. 3.

Gelijk uit het aangewezene duidelijk zigtbaar is, dat onze taal de zachtheid en welluidendheid grootelijks bemint, zoo is ons daaruit insgelijks gebleken, dat het met haar gebruik in geenen deele onbeſtaanbaar is, deze of gene letter wellùidendheidshalve te veranderen, weg te laten, of in te laſchen. Het zal echter der moeite waardig zijn, dat wij hierbij nog een oogenblik ſtil ſtaan. Wat dan het eerſte aangaat, wij hebben daarvan een voorbeeld in *elders*, voor *ellers*, gelijk dit woord, afkomſtig van *el*, volgens de gewone regelmaat der tale moest geſchreven worden, in *kelder* voor *keller*, van het Latijnſche *cella*, in *donder* voor *donner*, van het Franſche *tonnerre*, of het Latijnſche *tonitru*, in *minder* voor *minner*, van *min*, in *helder* voor *heller*, van *hel*, in *verder* voor *verer*,

ref, van *ver*, en meer anderen. De weglating eener letter om de welluidendheid komt ons voor in *best* voor *betst*, den overtreffenden trap van *bet*, in *meest* voor *meerst*, den overtreffenden trap van *meer*, in *trouwens* voor *trouwends*, eigenlijk den tweeden naamval van het deelwoord, *ſchielijk* voor *ſchierlijk* van het oude *ſchier*, *ſubito* (*) enz.

Dat om dezelfde reden ook niet zelden eene letter wordt ingelascht, blijkt, behalven uit de boven aangehaalde voorbeelden, ook nog uit *meerder* voor *meerer*, *eerder* voor *eerer*, *diender* voor *diener*, *deurwaarder* voor *deurwarer*, *tweederlei*, *driederlei*, *vierderlei* enz. voor *tweeërlei*, *drieërlei*, *vierërlei* (†), *allenthalve*

(*) Zie KILIAAN op *ſchier* en de aanteekening van VAN HASSELT. Een beroemd Schrijver van onzen tijd heeft wel is waar, overeenkomſtig de afleiding en de Rotterdamſche uitſpraak, *ſchierlijk* begonnen te ſchrijven; doch deze ſchrijfwijze, geheel ſtrijdig met het algemeene en ſtandvastige gebruik, heeft geene of weinig navolging gevonden, zoo dat wij de gewone ſchrijfwijze als door het gebruik onveranderlijk gevestigd mogen aanmerken. Ook laat zich, mijns achtens, geene genoegzame reden uitdenken, om daarvan af te wijken, daar het volgen der afleiding geene duidelijkheid hoegenaamd kan aanbrengen.

(†) Onder de menigerlei nieuwigheden, in onze dagen in-

ve voor *allenhalve*, *bekentenis*, *erkentenis* voor *bekennenis*, *erkennenis*, zoo als de regelmaat van *belijdenis*, *gebiedenis*, *geſchiedenis*, *geheimenis*, *geheugenis*, *getuigenis*, *groetenis*, *gevangenis* zou vorderen (*). Van de achtervoeging eener letter, tot ondersteuning der uitspraak, hebben wij een voorbeeld in *iemand* en *niemand*, waar de *d*, of naar een oud gebruik, door WAGENAAR gevolgd, de *t* eene overtollige letter is, als zijnde de woorden samengesteld uit

ingevoerd, behoort ook die om *tweeërlei*, *drieërlei* te schrijven; doch dit is slechts door een' enkelen zonder merkelijken bijval geschied. Ook heeft de Schrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek*, hoewel anders der welluidendheid geen' grooten invloed op de spelling toekennende, aan *tweederlei*, *driederlei*, uitdrukkelijk den voorrang gegeven. Zie hem op *drie*, en in het *Voorberigt* voor het IIe Stuk, bl. 6.

(*) De kundige Schrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* schijnt *bekentenis* voor eene verbastering van *bekendnis* te houden, en dus van het deelwoord *bekend* afteleiden. Zie hem op *bekennen*. Dan ik twijfel, of de doorgaande regelmaat dezer woorden die afleiding van het deelwoord wel bevestige, waarvan alleen *gevangenis* ons op het deelwoord brengt. Liever dus achte ik *bekentenis* van het werkwoord *bekennen* afkomstig te zijn, gelijk ook *verbindtenis* blijkbaar zijnen oorsprong heeft van *verbinden*.

uit *ie*, *nie*, en *man*, gelijk men ook *ieman*, *nieman* zonder *t* of *d* bij de ouden geſchreven, en in het Woordenboek van KILIAAN opgeteekend vindt.

§. 4.

Zoo hebben wij' dan in deze Afdeeling gezien, dat het gezag der welluidendheid over de ſpelling, gelijk het zelve als het natuurlijk uitvloeiſel eener toenemende beſchaving beſchouwd moet worden, zoo ook door het geen in de meest beſchaafde talen plaats heeft, krachtiglijk geſtaafd en volkomen gewettigd wordt. In 't bijzonder is ons in dit Hoofdſtuk gebleken dat onze moedertaal zeer tot het zachte, vloeibare en welluidende overhelt, en dat daarop, bij hare woordvorming en de vestiging van haar gebruik, grootelijks acht gegeven is. Welk beſluit nu hieruit ten aanzien van het onderwerp der Prijsvrage, door de Maatſchappij voorgeſteld, zij op te maken, zal ieder gereedelijk bemerken. Immers vloeit uit het voorgedragene natuurlijk voort, dat welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak, zoo overeenkomſtig de algemeene beginſelen der taalkunde, als volgens den bijzonderen aard onzer moedertaal, op hare ſpelling grooten invloed mogen oefenen,

en

en dat zij, die dezen invloed zoo naauw willen beperkt hebben, als het gebruik ſlechts eenigermate gedoogt, noch uit de geſteldheid van andere beſchaafde talen, noch uit die der Nederduitſche eenigen grond voor hun gevoelen ontleenen kunnen. Dit nu, zoo ik meen, met goede en bondige redenen bewezen zijnde, zal ik tot mijne tweede Afdeeling kunnen overgaan, waarin ik, ter volledige beantwoording der voorgeſtelde vrage, zal aanwijzen, hoe verre, en in welke gevallen de invloed der welluidendheid op de ſpelling onzer tale behoort te gelden.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

HOE VERRE EN TOT WELKE BIJZONDERHEDEN BEHOORT ZICH DE INVLOED DER WELLUIDENDHEID, EN GEMAKKELIJKHEID VAN UITSPRAAK OP DE SPELLING ONZER TALE UIT TE STREKKEN?

In deze Afdeeling moeten wij den tot hiertoe geſtaafden invloed der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak op de ſpelling, zoo veel mogelijk, aan vaste regels trachten te verbinden. Maar wat zal ons deze regels aan de hand geven? Zullen wij ten dien einde ons gehoor te hulp roepen, en naar de meerdere of mindere welluidendheid en vloeibaarheid, welke wij in de eene uitſpraak en ſchrijfwijze van zekere woorden boven de andere meenen op te merken,

ken, den gezegden invloed bepalen? Dan voorwaar zou onze beſlisſing weinig waarde en gezag hebben, en door een ieder, wiens gewaarwordingen met de onze niet volkomen dezelfde waren, met recht betwist worden. Voeg hier bij de ongeregeldheden en verwarringen, welke noodzakelijk volgen zouden, bijaldien de beſlisſing over het wel of kwalijk luidende aan ieders bijzonder gehoor geſteld werd. Immers, hoe zeer in vele opzigten het oordeel over welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak vrij eenſtemmig moge zijn, zal het echter in verſcheiden andere gevallen bij verſchillende perſonen verſchillend wezen. Wij zullen dus, om tot ons oogmerk te geraken, naar een' zekerder grondſlag en min betwistbaar gezag moeten omzien. En wie anders zal ons dien grondſlag, dat gezag aanbieden, dan de Nederlandſche natie in 't gemeen? De taal toch is het eigendom der natie, niet van bijzondere perſonen, en der eerſte komt derhalven alleen de oppermagtige uitſpraak en beſlisſing over dezelve toe, tegen welke enkele taalbeöefenaars zich even dwaas als vruchteloos verzetten. Deze moeten de regels in het gebruik der tale vinden, niet dezelve maken; zij kunnen wel, door het in het licht ſtellen van de donkerlijk gevoelde eigen-

eigenſchappen der tale, en van de vereischten eener kieſche en gezuiverde ſchrijfwijze van dezelve, den overigen tot voorgangers en leidslieden ſtrekken, en daardoor de misvorming en verbastering der tale verhoeden; maar zij vermogen geenszins, tegen het eenparige gevoelen der natie, de taal naar hunne begrippen en opvattingen te regelen. Van dit eenvoudig grondbeginſel, 't welk maar al te dikwijls uit het oog wordt verloren, uitgaande meenen wij de bedoelde regels te moeten opſporen in het ſpraakgebruik, 't welk in de beſchaafde verkeering plaats grijpt, en de daarop gebouwde ſchrijfwijze der meeste Nederlandſche Schrijveren. 't Geen wij ontdekken, dat door de groote meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden voor wanluidend, hard en ſtootend verklaard wordt, moeten wij als zoodanig vermijden, hoe zeer ook anders door de afleiding of andere gronden goedgekeurd, en ons die veranderingen, weglatingen, of invoegingen laten welgevallen, welke zij tot bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak dienstig geöordeeld heeft.

In het voorgeſtelde, welks redelijkheid, naar ik geloof, door niemand betwist zal worden, heeft men tevens een toereikend behoedmiddel

ter

ter voorkoming der verwarringen en ongeregeldheden, welke een te onbepaalde en willekeurige invloed der welluidendheid zou kunnen voortbrengen. Immers wordt hare invloed daardoor beperkt tot die gevallen, waarin de meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden dien erkent en opvolgt. Deze algemeene erkenning en opvolging nu zal dan ſlechts plaats vinden, wanneer de afleiding der woorden daardoor weinig of niet verduisterd, en de grondbeginſelen eener goede ſpelling geenszins geſchonden worden. De meerderheid toch van het beſchaafde deel der natie wordt met recht vooronderſteld, op het behoud van de duidelijkheid en zuiverheid der taal te grooten prijs te ſtellen, dan dat zij deze aan de vermijding van eenig wangeluid, en dus het meerdere aan het mindere zoude opofferen. Het ſpraakgebruik, ik erken het, is hiervan niet altijd vrij te ſpreken; doch het ſchrijfgebruik, 't welk der beſchaafde uitſpraak, waarop het gebouwd is, op zijne beurt wederom ten richtſnoer ſtrekt, en welks gezag bij ons tegenwoordig onderzoek voornamelijk moet gelden, zal in dezen het ſpraakgebruik niet ligtelijk volgen. Een enkel voorbeeld moge dit bevestigen. Bij de gewone uitſpraak valt in *milddadig* ſlechts eene enkele *d*, en in *welſprekend-*

kendheid, *welluidendheid* deze letter niet of naauwlijks op te merken; dan wat eenigzins net en naauwkeurig ſchrijver is in dezen immer het ſpraakgebruik te wille geweest? — Men kan derhalven geene zwarigheid maken, om zulke bepalingen voor gezag hebbend aan te nemen, welke op de doorgaande uitſpraak in de beſchaafde verkeering en de gebruikelijke ſchrijfwijze der meeste en beste ſchrijveren blijken gegrond te zijn. Nog bereidvaardiger, geloof ik, zal men zijn, om die bepalingen voor verbindend te erkennen, wanneer dezelve met de regelmaat (*analogie*) der tale overëenkomen, of met andere woorden, wanneer dezelve overëenkomen met dat gene, 't welk het taalgebruik in andere gelijkſoortige gevallen onveranderlijk heeft vastgeſteld(*). Van deze overeenkomst toch erlangen die regels, welke gegrond zijn op de wijze van ſpreken en ſchrijven door de meerderheid der natie aangenomen, geene geringe bevestiging, daar

(*) Tot meerder verſtand hiervan, denke men aan de betwiste inlaſſching der zachte *e* in ſommige bijvoegelijke naamwoorden, voor welke de invoeging derzelfde letter in eene menigte van zelfſtandige naamwoorden, boven (Iſte Afd. 2de Hoofdſtuk, §. 2.) opgegeven, een ſterkſte pleit.

daar dezelve alle vermoeden buitenſluit, als ware dat gebruik aan eenige algemeene verbastering toe te ſchrijven. Ook zal het raadplegen van de analogie der tale ons ſomwijlen eenen goeden grond ter beſliſſing opleveren, wanneer het gebruik der ſprekenden en ſchrijvenden zich eenigermate wankelbaar of twijfelachtig voordoet.

Op grond van deze aanmerkingen, en het betoogde in onze eerſte Afdeeling laat zich op de vraag der Maatſchappij dit algemeene antwoord geven, dat de ſpelling der Nederduitſche taal in zoo verre naar welluidendheid en gemakkelijkheid der uitſpraak mag geregeld worden, als het beſchaafde ſpraakgebruik, en de daarop gebouwde ſchrijfwijze der meeste en beste ſchrijveren, midsgaders de regelmaat der tale vorderen en toelaten. Laat ons dit algemeene antwoord thans in bijzonderheden ontwikkelen, en onderzoeken, wat men, overeenkomſtig de gelegde gronden, ten aanzien van de geſchilpunten in de ſpelling onzer moedertale, tot het onderwerp dezer Verhandeling betrekkelijk, kunne en moete vaſtſtellen.

Ten dien einde zullen wij deze Afdeeling in drie Hoofdſtukken verdeelen, en in het eerſte over de weglating of verwiſſeling eener enkele

letter tot meerdere gemakkelijkheid der uitſpraak, in het tweede over de invoeging der *d* en *t*, in het derde eindelijk over de inlaſching der zachte *e* in ſommige zelfſtandige en bijvoegelijke naamwoorden handelen. ——

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de weglating of verwisſeling eener enkele letter tot meerdere gemakkelijkheid der uitſpraak.

§. 1.

Dat men in de meeste beſchaafde talen, met name ook in de onze, om de gemakkelijkheid der uitſpraak, ſomwijlen in de ſpelling eene letter heeft weggelaten, hebben wij in onze vorige Afdeeling aangetoond. Men kan dus eene dergelijke weglating op zich zelve geenszins als ſtrijdig met de analogie der tale in 't gemeen, noch met die der Nederduitſche in 't bijzonder aanmerken. Nogtans wordt dezelve in ſommige woorden, waarin het doorgaande gebruik die insgelijks doet plaats hebben, door eenige nieuwere ſchrijvers en taalbeöefenaars afgekeurd.

Onder deze woorden, welke wij hier kortelijk

lijk moeten beſchouwen, trekken de voegwoorden *thans*, *althans* het eerst onze aandacht tot zich. Dat de vroegere en latere ſchrijfwijze dezer woorden merkelijk verſchilt, is ieder taalkundigen bekend. In de oudſte tijden ſchreef men voor dezelve *te hande*, *al te hande*, of ook wel *te hands*, *al te hands*, als zijnde eigenlijk twee of drie woorden, *al* namelijk, *te*, en het zelfſtandige *hand*, bij den tweeden naamval ook wel, gelijk meerdere vrouwelijke woorden, de *ſ* aannemende (*). Dan naderhand begon men deze twee of drie woorden allengskens in een te ſmelten, en met weglating der *d*, welke bij de uitſpraak gemakshalve verworpen werd, *thans*, *althans* te ſchrijven. Reeds in den tijd van HOOFT en vroeger was deze ſchrijfwijze algemeen in gebruik, en bleef zulks beſtendig, tot dat eenige latere taalbeöefenaars en ſchrijvers in onzen tijd,

(*) Zie de *Taal- en Dichtk. Bijdragen* II. D. bl. 327. en KILIAAN op het voorzetſel *te*, met de *aant.* van VAN HASSELT. Voorts voege men bij de voorbeelden daar aangehaald nog de volgende uit MELIS STOKE II. B. V. 325.

Te hant ſo quam deſe mare
Sinen oem.

en V 187. Entie joncgheline *al te hant*
Voer in West vrieslant.

tijd, de *d* op nieuw in deze woorden hebben ingevoegd. Vele andere nogtans, van welke het genoeg zijn zal een' KLUIT, BOLHUIS en SIMON STYL genoemd te hebben, hielden en houden zich nog aan de gebruikelijkſte ſchrijfwijze, welke ook met de uitſpraak in de beſchaafde verkeering alleen overeenkomt; zoo dat men naar waarheid zeggen kan, dat verre de groote meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden de *d* verwerpt. Wat reden is 'er om zich hiertegen te verzetten, daar eene dergelijke weglating eener letter in geene taal, noch ook in de onze zonder voorbeeld is? De *d*, ik erken het, behoort tot den oorſprong des woords; maar wordt door de inlaſching daarvan die oorſprong wel merkelijk opgehelderd? Neen, zeker; daartoe zou men de oudſte ſchrijfwijze, boven door ons opgegeven, weder in zwang moeten brengen. Doch deze, zal men zeggen, wijkt te verre af van het tegenwoordige gebruik, en zou veeleer duisterheid verwekken, dan de duidelijkheid bevorderen. Dit laatſte ſtem ik gereedelijk toe, en ben uit dien hoofde van oordeel, dat 'er geheel geene reden voorhanden is, om op de afleiding in dezen acht te geven, welke dan gevolgd moet worden, wanneer het aanwijzen van dezelve dienstig

tig is, om de ware kracht en beteekenis duidelijker in het oog te doen vallen. — Op grond dezer aanmerkingen durf ik de gebruikelijkſte ſchrijfwijze der voegwoorden, *thans*, *althans*, gerustelijk als die ſpelling aanprijzen, welke door de beginſelen eener gezonde taalkunde volkomen gewettigd wordt (*).

§. 2.

Een gelijk verſchil van ſpellinge, als in *thans*, *althans*, heeft plaats in de woorden *doorgaans* en

(*) Misſchien zal iemand zich verwonderen, dat wij hier ook niet van *nogthands* geſproken hebben, zoo als ſommigen in onzen tijd dit woord ſchrijven. Dan wij hebben zulks daarom gelaten, om dat dit woord in zijnen oorſprong niets gemeens heeft met *thans*, *althans*, en dus de voorgemelde ſchrijfwijze op eene geheel valſche onderſtelling berust. De *h* noch *d* komen in hetzelve te pas, zijnde *tans* enkel een uitgang, waarvoor de ouden *tan* ſchreven. Zie de *Taal- en Dichtk. Bijdr.* II. D. bl. 327. en voeg bij de plaatſen, daar aangehaald, de volgende uit MELIS STOKE. II. B. V. 844.

Nochtan haetti de werelt ſere

en III. B. V. 265.

Nochtan hebben ſi tſcip gelet.

Naderhand heeft men de *ſ* 'er achter gevoegd; dan de *h* ontmoet men bij geen' onzer ſchrijveren, voor de laatſte helft der 18de Eeuw.

en *volgens*, of *doorgaands* en *volgends*. Dat de eerſte ſchrijfwijze met de uitſpraak meest overeenkomt, behoeft niet gezegd te worden. Dan het gebruik der beste ſchrijveren is, vooral ten aanzien van het eerſte woord, niet even eenparig, als omtrent *thans* en *althans*. KILIAAN heeft in zijn Woordenboek alleen *deurgaans* zonder *d* opgeteekend, waaruit men mag opmaken, dat die ſpelling in zijnen tijd alleen gebruikelijk was. Met hem ſtemt VONDEL,(*) overeen; doch HOOFT heeft aan *doorgaands* den voorrang gegeven (†). GERARD BRANDT echter, VOLLENHOVE, DE DEKKER en vele anderen, zoo van dezen als lateren tijd, met name ook de keurige WAGENAAR zijn in het voetſpoor van VONDEL getreden (§). Doch hiertegen mogen wij niet verzwijgen, dat de geleerde HUYDECOPER de ſpel-

(*) Zie zijne *Aanl. tot de Nederduitſche Dichtk.* geplaatst voor het I. D. van zijne *Poëzij* bl. 4 en 6. VIRG. in *onrijm* bl. 156.

(†) Zie b. v. *Rampz. der Verh. van den huize Medicis* bl. 33. naar de uitgave van HOOFTS werken van 1671. en den vertaalden *Tacitus* bl. 308.

(§) Zie BRANDT in het *Leven van Vondel* bl. 9 en 25, VOLLENHOVE in zijne *Heerlijkheid der Rechtv.* bl. 27. 28 en 37. DE DEKKERS *Rijmoef.* I. D. bl. 184, WAGENAAR *Vad. Hist.* V. 270, en X. 283.

pelling van HOOFT gevolgd is (*). Dan hoe zeer de voorgang der beste ſchrijveren hier noch voor de eene, noch voor de andere ſchrijfwijze beſliſſend pleit, geloof ik echter der waarheid niet te kort te doen met die, waarbij de *d* wordt weggelaten, als de gebruikelijkſte voor te ſtellen. En waarom zouden wij deze niet volgen? omdat *doorgaans* eigenlijk de tweede naamval is van het deelwoord *doorgaand*? Maar de aanduiding hiervan brengt geene nuttigheid aan, daar het gebruik dit woord geheel onder de klaſſe der bijwoorden gerangſchikt heeft, en daarvoor alleen doet gelden. — Voeg hierbij, dat zich in andere woorden eene gelijke weglating der *d* voordoet, als in *thans*, *althans*, in *trouwens* voor *trouwends*, in *willens* voor *willends*, *wetens*, voor *wetends*, *volgens* voor *volgends*. Want, ſchoon dit laatſte ſedert eenigen tijd in verſchil is gekomen, is het echter zeker, dat het doorgaande gebruik der ſpreken-

(*) Echter is hij in dezen niet gelijk aan zich zelven, zoo als blijkt uit vergelijking van twee plaatſen in het Iſte Deel zijner *Proeve*, op bl. XXX namelijk van de *Voorrede*, en bl. 89 van het Werk, in de eerſte van welke plaatſen men dit woord met, in de tweede zonder *d* geſpeld vindt.

kenden en ſchrijvenden hier ſtellig voor de eerſte ſchrijfwijze pleit; weshalven ik het noodeloos achte meerdere gronden voor dezelve bij te brengen, vooral daar deze uit het reeds gezegde, 't welk ook hier in den volſten zin van kracht is, door een ieder gemakkelijk kunnen worden afgeleid.

§. 3.

Voorts komen hier nog in aanmerking de woorden *ſchielijk*, of *ſchierlijk*; *geenszins*, *eenigszins*, of *geenzins*, *eenigzins*; *zedenkunde*, *zedenleer*, *zedenlijk*, of *zedekunde*, *zedeleer*, *zedelijk*. Van het eerſte hebben wij boven (Iſte Afd. Hoofdſt. II §. 3. in de aant.) reeds geſproken en de gewone ſchrijfwijze, onzes oordeels, genoegzaam verdedigd. Ten aanzien van *geenszins* merken wij aan, dat de keurigſte ſchrijvers ſedert eenigen tijd zijn overeengekomen, om daarin de *ſ* voor de *z* te voegen, ter aanwijzing van den tweeden naamval zoo in het bijvoeglijk als het zelfſtandig naamwoord. Hoe zeer ik dit gebruik gaarne wil navolgen, houde ik echter ook de tweede ſchrijfwijze, waarbij de *ſ* voor de *z* wordt weggelaten, voor onberispelijk, als welke door den voorgang van vele

vele achtbare ſchrijveren van vroegeren tijd (*), en de opmerking van het geen in andere even eens ſamengeſtelde naamwoorden plaats heeft, volkomen gewettigd wordt. Immers ſchrijft men *oudtijds*, niet *oudstijds*, *eerstdaags*, niet *eerstsdaags*, en wat dies meer zij. In *eenigzins* wordt het plaatſen der *ſ* voor de *z* nog minder door het gebruik gevorderd, daar vele ſchrijvers, die *geenszins* ſchrijven, nogtans de *ſ* in *eenigzins* niet tusſchen in voegen, als WAGENAAR, STYL en anderen. Ook wordt de *ſ* hier bij de uitſpraak nog minder waargenomen, dan bij *geenszins*. Wat eindelijk de woorden *zedenkunde*, *zedenleer*, *zedenlijk*, enz. aangaat, de invoeging der *n* in deze is het uitvindſel van latere dagen, terwijl vroegere ſchrijvers eenparig *zedekunde*, *zedeleer*, *zedelijk*, enz. ſchreven. Dit behoeft even weinig bewijs, als het noodig is aan te toonen, dat de laatſte ſchrijfwijze alleen met de doorgaande uitſpraak overeenkomt, en voor het oor welluiden-

(*) *Geenſins* komt doorgaans voor bij VONDEL, DE DEKKER, VOLLENHOVE en anderen. Zie b. v. den *Lucifer* des eersten bl. 22 en 64. *Adonias* bl. 35 en 60. VOLLENHOVES *Heerl. d. Rechtv.* bl. 35. DE DEKKERS *Rijmoef.* I. D. bl. 204.

dender is dan de eerſte. De vraag is dus enkel, of 'er genoegzame redenen zijn, om met eenige nieuwere ſchrijvers, tegen het algemeenſte gebruik, de *n* hier in te lasſchen. Het antwoord op deze vraag komt mij, bij onderzoek, voor ontkennend te moeten zijn. *Zedenkunde*, zegt men, is *kunde der zeden*, *zedenleer*, *leer der zeden*. Maar is *wapenkunde* niet *kunde der wapenen*, *kruidkunde*, *kunde der kruiden*? en zal men daarom *wapenenkunde*, *kruidenkunde* ſchrijven? Zoo ook is *wapendrager*, iemand, die de *wapenen* draagt, *wagenmaker*, iemand, die *wagens* maakt, *uurwerkmaker*, die *uurwerken* maakt, en zoo in honderd anderen. Men ziet hieruit, dat in ſamenſtellingen het eerſte lid doorgaans alleen het woord vertoont, zonder de toevallige uitgangen van getal, als anderszins. Dit geldt nog meer ten aanzien van *zedelijk*, *zedeloos*, welke, gelijk in 't gemeen alle afgeleide woorden, den uitgang achter het zakelijke deel des woords aannemen. Men zal misſchien nog inbrengen, dat het enkelvoudige *zede* weinig in gebruik is, en althans in dien zin, welke in de afgeleide en ſamengeſtelde woorden plaats heeft, alleen het meervoudige *zeden* gebezigd wordt. Doch hiertegen merk ik aan, dat andere woorden als *ouderen*, *herſenen*,

nen, welke geen enkelvoud hebben, echter in hunne afſpruitſels en ſamenzettingen hunne meervoudige gedaante geenszins vertoonen. Immers zegt men niet *herſenen-* of *herſensloos*, *herſenen-* of *herſenspan*, *ouderen-* of *ouderslijk*, *-loos*, *ouderen-* of *oudersliefde*, maar *herſenloos*, *herſenpan*, *ouderlijk*, *ouderloos*, *ouderliefde*. Ik meen dus uit het gezegde veilig te mogen beſluiten, dat in de regelmaat der tale hoegenaamd geen grond voor de ingevoerde nieuwigheid te vinden is, maar deze veeleer met het algemeene gebruik ſamenſtemt, om de gewone ſchrijfwijze van *zedekunde*, *zedeleer*, enz. te wettigen en ter navolginge aan te prijzen.

Voorts zij omtrent de weglating eener letter in 't algemeen nog aangemerkt, dat men zich dezelve geenszins mag veroorloven, dan in gevallen, waarin het algemeene gebruik dezelve gewild heeft, en dat de grondregel, om geene andere letters te ſchrijven, dan welke bij de uitſpraak duidelijk worden waargenomen, over 't geheel volſtrektelijk is af te keuren, als eene wijde deur ter verwarring en verbastering der tale open zettende. Dus wachte men zich van, op den voorgang van eenige oudere ſchrijvers, *mogenſte* voor *mogendſte* en dergelijken, of met enkele nieuweren *verbind*, enz. in den tweeden en der-

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

heid (*). Na het bijgebragte zal, geloof ik, ieder mij gereedelijk toeſtemmen, dat 'er geene reden hoegenaamd valt uit te denken, waarom men in de gemelde woorden van die ſchrijfwijze zou afwijken, welke het gebruik, op bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak bedacht, in dezelve heeft vaſtgeſteld.

§. 5.

Moeijelijker valt het een ander geſchil te beſliſſen, welks beöordeeling insgelijks tot onze taak behoort, het al of niet verwisſelen namelijk der *g* voor de *k* in de woorden *aanvankelijk*, *oorſpronkelijk*, *vergankelijk*, *koninklijk*, en dergelijken, waarvoor ſommigen, meer overeenkomſtig de afleiding, *aanvangelijk*, *oorſprongelijk*, enz. willen geſchreven hebben. De voorſtanders dezer laatſte ſchrijfwijze merken ter ſtaving van hun gevoelen aan, dat de ouden voor de *g* achter de *n* komende, als in de uitſpraak veel gelijkheid hebbende met de *k*, de-

(*) Meerdere voorbeelden van deze letterverwisſeling vindt men in de Werken van de *Maatſch. van Nederl. Letterk. te Leyden*, III. D. bl. 139, en VII. D. bl. 307.

deze laatſte in plaats ſtelden, of achter dezelve voegden, ſchrijvende dus *koninк*, *jonk*, *lank*, enz. of *koningk*, *langk*, *jongk*, en dat zij derhalven, overeenkomſtig hiermede, in de afgeleide woorden zeer wel dezelfde verwisſeling of achtervoeging deden ſtand houden; doch dat thans integendeel, nu de *g* in *aanvang*, *koning*, *oorſprong*, en dergelijken voorlang hare plaats hernomen heeft, de regelmatigheid vordert, dat men dezelve ook in de daarvan afgeleide woorden herſtelle. Deze voordragt doet zich zeker niet onaannemelijk voor, en gereedelijk zouden wij daaraan ons zegel hechten, zoo niet voor de oudere ſchrijfwijze nog gewigtiger redenen ſchenen te pleiten. Immers verdient het onze opmerking, dat, hoe zeer de *k* in *koninк*, *oorſpronк*, enz. reeds in de zeventiende eeuw algemeen voor de *g* heeft plaats gemaakt, dezelve echter meer dan eene eeuw in de afgeleide woorden *koninklijk*, *oorſpronkelijk*, enz. heeft ſtand gehouden, en nog heden op de tong der meeste Nederlanderen gehoord, en door velen in het ſchrijven bewaard wordt. Levert dit niet een overtuigend bewijs op, dat, bij de natuurlijke en ongedwongene uitſpraak onzer natie, de *g* in de gemelde woorden geheel den klank der *k* aanneemt? Ik voor mij althans bevroe-

vroede niet, uit welke andere oorzaak eene voldoende verklaring van het boven opgemerkte zou kunnen gegeven worden. Dit nu zoo zijnde, is het, mijns inziens, als eene ijdele en verkeerde poging aan te merken, den nationalen tongval te willen dwingen naar een grondbeginsel van regelmatigheid, welks gezag de meerderheid der sprekenden en schrijvenden steeds geweigerd heeft, en nog weigert in dezen te doen gelden. Ik zie daartoe te minder reden, daar, gelijk ons in de eerste Afdeeling gebleken is, de voorbeelden eener dergelijke verwisseling van onderling verwantschapte letteren in alle talen, met name ook in onze moedersprake, voorhanden zijn. En indien iemand, na het gezegde, aan de naauwe verwantschap der *g* en *k* nog eenigermate mogt twijfelen, dien herinneren wij het woord *jonker*, 't welk blijkbaar van *jong* afkomstig is, en het werkwoord *klinken*, waarvoor, volgens een' anderen tongval, ook *klingen* gezegd wordt (*). Ook in het woord *sprinkhaan* heeft het algemeene spraak- en schrijfgebruik de *k* in de plaats der *g* gesteld. Dezelfde verwisseling komt voor in *henker*,

(*) Zie KILIAAN in *zijn Woordenboek*, en de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, I. D. bl. 388.

ker van *hangen*, *ſprenkelen* van *ſpringen*, *krinkelen* van *kring* en meer anderen (*).

Na dus het gebruik der *k* in ſtede der *g* in ſommige woorden kortelijk geſtaafd te hebben, moeten wij de woorden nog bepaalder aanwijzen, in welke die verwisſeling behoort plaats te hebben. Deze zijn alle woorden, waarin de *g* achter de *n* komt voor den uitgang *lijk*, als *afhankelijk*, *oorſpronkelijk*, *koninklijk*, *aanvankelijk*, *vergankelijk*, *gevankelijk* enz. — als in welke men bij verre de meesten onzer ſchrijveren de *k* zal aantreffen. Dan in *gevangenis*, waarvoor men bij vroegere ſchrijvers ook wel *gevankenis* ontmoet (†), behoort, mijns achtens, de *g* behouden te worden, gelijk men dit woord reeds in de 16de en 17de Eeuwe, en bij latere ſchrijvers vrij eenparig geſpeld vindt (§); eene ſchrijfwijze, welke ook met de door-

(*) Zie de *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde*, VII. D. bl. 306.

(†) Met name bij HOOFT, wiens voorbeeld echter in dezen niets beſlist, daar men bij hem ook *jonk* voor *jong*, *ondergank* voor *ondergang* enz. ontmoet, voorts bij GERARD en KASPER BRANDT, den eerſten in *het Leven van Vondel* bl. 18. den laatſten in *het Leven van Huig de Groot* I. D. bl. 2.

(§) KILIAAN heeft reeds *gevangenis* in zijn Woordenb.

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediaburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

heid (*). Na het bijgebragte zal, geloof ik, ieder mij gereedelijk toeſtemmen, dat 'er geene reden hoegenaamd valt uit te denken, waarom men in de gemelde woorden van die ſchrijfwijze zou afwijken, welke het gebruik, op bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak bedacht, in dezelve heeft vastgeſteld.

§. 5.

Moeijelijker valt het een ander geſchil te beſlisſen, welks beöordeeling insgelijks tot onze taak behoort, het al of niet verwisſelen namelijk der *g* voor de *k* in de woorden *aanvankelijk*, *oorſpronkelijk*, *vergankelijk*, *koninklijk*, en dergelijken, waarvoor ſommigen, meer overeenkomſtig de afleiding, *aanvangelijk*, *oorſprongelijk*, enz. willen geſchreven hebben. De voorſtanders dezer laatſte ſchrijfwijze merken ter ſtaving van hun gevoelen aan, dat de ouden voor de *g* achter de *n* komende, als in de uitſpraak veel gelijkheid hebbende met de *k*, de-

(*) Meerdere voorbeelden van deze letterverwisſeling vindt men in de Werken van de *Maatſch. van Nederl. Letterk. te Leyden*, III. D. bl. 139, en VII. D. bl. 307.

deze laatſte in plaats ſtelden, of achter dezelve voegden, ſchrijvende dus *konink*, *jonk*, *lank*, enz. of *koningk*, *langk*, *jongk*, en dat zij derhalven, overeenkomſtig hiermede, in de afgeleide woorden zeer wel dezelfde verwisſeling of achtervoeging deden ſtand houden; doch dat thans integendeel, nu de *g* in *aanvang*, *koning*, *oorſprong*, en dergelijken voorlang hare plaats hernomen heeft, de regelmatigheid vordert, dat men dezelve ook in de daarvan afgeleide woorden herſtelle. Deze voordragt doet zich zeker niet onaannemelijk voor, en gereedelijk zouden wij daaraan ons zegel hechten, zoo niet voor de oudere ſchrijfwijze nog gewigtiger redenen ſchenen te pleiten. Immers verdient het onze opmerking, dat, hoe zeer de *k* in *konink*, *oorſpronk*, enz. reeds in de zeventiende eeuw algemeen voor de *g* heeft plaats gemaakt, dezelve echter meer dan eene eeuw in de afgeleide woorden *koninklijk*, *oorſpronkelijk*, enz. heeft ſtand gehouden, en nog heden op de tong der meeste Nederlanderen gehoord, en door velen in het ſchrijven bewaard wordt. Levert dit niet een overtuigend bewijs op, dat, bij de natuurlijke en ongedwongene uitſpraak onzer natie, de *g* in de gemelde woorden geheel den klank der *k* aanneemt? Ik voor mij althans bevroe-

vroede niet, uit welke andere oorzaak eene voldoende verklaring van het boven opgemerkte zou kunnen gegeven worden. Dit nu zoo zijnde, is het, mijns inziens, als eene ijdele en verkeerde poging aan te merken, den nationalen tongval te willen dwingen naar een grondbeginsel van regelmatigheid, welks gezag de meerderheid der sprekenden en schrijvenden steeds geweigerd heeft, en nog weigert in dezen te doen gelden. Ik zie daartoe te minder reden, daar, gelijk ons in de eerste Afdeeling gebleken is, de voorbeelden eener dergelijke verwisseling van onderling verwantschapte letteren in alle talen, met name ook in onze moedersprake, voorhanden zijn. En indien iemand, na het gezegde, aan de naauwe verwantschap der *g* en *k* nog eenigermate mogt twijfelen, dien herinneren wij het woord *jonker*, 't welk blijkbaar van *jong* afkomstig is, en het werkwoord *klinken*, waarvoor, volgens een' anderen tongval, ook *klingen* gezegd wordt (*). Ook in het woord *sprinkhaan* heeft het algemeene spraak- en schrijfgebruik de *k* in de plaats der *g* gesteld. Dezelfde verwisseling komt voor in *henker*,

(*) Zie KILIAAN in *zijn Woordenboek*, en de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, I. D. bl. 388.

ker van *hangen*, *ſprenkelen* van *ſpringen*, *krinkelen* van *kring* en meer anderen (*).

Na dus het gebruik der *k* in ſtede der *g* in ſommige woorden kortelijk geſtaafd te hebben, moeten wij de woorden nog bepaalder aanwijzen, in welke die verwisſeling behoort plaats te hebben. Deze zijn alle woorden, waarin de *g* achter de *n* komt voor den uitgang *lijk*, als *afhankelijk*, *oorſpronkelijk*, *koninklijk*, *aanvankelijk*, *vergankelijk*, *gevankelijk* enz. — als in welke men bij verre de meesten onzer ſchrijveren de *k* zal aantreffen. Dan in *gevangenis*, waarvoor men bij vroegere ſchrijvers ook wel *gevankenis* ontmoet (†), behoort, mijns achtens, de *g* behouden te worden, gelijk men dit woord reeds in de 16de en 17de Eeuwe, en bij latere ſchrijvers vrij eenparig geſpeld vindt (§); eene ſchrijfwijze, welke ook met de door-

(*) Zie de *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde*, VII. D. bl. 306.

(†) Met name bij HOOFT, wiens voorbeeld echter in dezen niets beſlist, daar men bij hem ook *jonk* voor *jong*, *ondergank* voor *ondergang* enz. ontmoet, voorts bij GERARD en KASPER BRANDT, den eerſten in *het Leven van Vondel* bl. 18. den laatſten in *het Leven van Huig de Groot* I. D. bl. 2.

(§) KILIAAN heeft reeds *gevangenis* in zijn Woordenb.

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misschien moet deze afwijking van de algemeene schrijfwijze strekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandsch*, enz. niet van het zelfstandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfstandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderscheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot sluitletter geschikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfstandige *middel* in zijnen oorsprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geslacht als een zelfstandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediaburgum*. En zegt en schrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelste*, niet *middenste?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisseling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

heid (*). Na het bijgebragte zal, geloof ik, ieder mij gereedelijk toeſtemmen, dat 'er geene reden hoegenaamd valt uit te denken, waarom men in de gemelde woorden van die ſchrijfwijze zou afwijken, welke het gebruik, op bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak bedacht, in dezelve heeft vastgeſteld.

§. 5.

Moeijelijker valt het een ander geſchil te beſliſſen, welks beöordeeling insgelijks tot onze taak behoort, het al of niet verwisſelen namelijk der *g* voor de *k* in de woorden *aanvankelijk*, *oorſpronkelijk*, *vergankelijk*, *koninklijk*, en dergelijken, waarvoor ſommigen, meer overeenkomſtig de afleiding, *aanvangelijk*, *oorſprongelijk*, enz. willen geſchreven hebben. De voorſtanders dezer laatſte ſchrijfwijze merken ter ſtaving van hun gevoelen aan, dat de ouden voor de *g* achter de *n* komende, als in de uitſpraak veel gelijkheid hebbende met de *k*, de-

(*) Meerdere voorbeelden van deze letterverwisſeling vindt men in de Werken van de *Maatſch. van Nederl. Letterk. te Leyden*, III. D. bl. 139, en VII. D. bl. 307.

deze laatſte in plaats ſtelden, of achter dezelve voegden, ſchrijvende dus *konink*, *jonk*, *lank*, enz. of *koningk*, *langk*, *jongk*, en dat zij derhalven, overeenkomſtig hiermede, in de afgeleide woorden zeer wel dezelfde verwisſeling of achtervoeging deden ſtand houden; doch dat thans integendeel, nu de *g* in *aanvang*, *koning*, *oorſprong*, en dergelijken voorlang hare plaats hernomen heeft, de regelmatigheid vordert, dat men dezelve ook in de daarvan afgeleide woorden herſtelle. Deze voordragt doet zich zeker niet onaannemelijk voor, en gereedelijk zouden wij daaraan ons zegel hechten, zoo niet voor de oudere ſchrijfwijze nog gewigtiger redenen ſchenen te pleiten. Immers verdient het onze opmerking, dat, hoe zeer de *k* in *konink*, *oorſpronk*, enz. reeds in de zeventiende eeuw algemeen voor de *g* heeft plaats gemaakt, dezelve echter meer dan eene eeuw in de afgeleide woorden *koninklijk*, *oorſpronkelijk*, enz. heeft ſtand gehouden, en nog heden op de tong der meeste Nederlanderen gehoord, en door velen in het ſchrijven bewaard wordt. Levert dit niet een overtuigend bewijs op, dat, bij de natuurlijke en ongedwongene uitſpraak onzer natie, de *g* in de gemelde woorden geheel den klank der *k* aanneemt? Ik voor mij althans bevroe-

vroede niet, uit welke andere oorzaak eene voldoende verklaring van het boven opgemerkte zou kunnen gegeven worden. Dit nu zoo zijnde, is het, mijns inziens, als eene ijdele en verkeerde poging aan te merken, den nationalen tongval te willen dwingen naar een grondbeginsel van regelmatigheid, welks gezag de meerderheid der sprekenden en schrijvenden steeds geweigerd heeft, en nog weigert in dezen te doen gelden. Ik zie daartoe te minder reden, daar, gelijk ons in de eerste Afdeeling gebleken is, de voorbeelden eener dergelijke verwisseling van onderling verwantschapte letteren in alle talen, met name ook in onze moedersprake, voorhanden zijn. En indien iemand, na het gezegde, aan de naauwe verwantschap der *g* en *k* nog eenigermate mogt twijfelen, dien herinneren wij het woord *jonker*, 't welk blijkbaar van *jong* afkomstig is, en het werkwoord *klinken*, waarvoor, volgens een' anderen tongval, ook *klingen* gezegd wordt (*). Ook in het woord *sprinkhaan* heeft het algemeene spraak- en schrijfgebruik de *k* in de plaats der *g* gesteld. Dezelfde verwisseling komt voor in *henker*,

(*) Zie KILIAAN in *zijn Woordenboek*, en de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, I. D. bl. 388.

ker van *hangen*, *ſprenkelen* van *ſpringen*, *krinkelen* van *kring* en meer anderen (*).

Na dus het gebruik der *k* in ſtede der *g* in ſommige woorden kortelijk geſtaafd te hebben, moeten wij de woorden nog bepaalder aanwijzen, in welke die verwisſeling behoort plaats te hebben. Deze zijn alle woorden, waarin de *g* achter de *n* komt voor den uitgang *lijk*, als *afhankelijk*, *oorſpronkelijk*, *koninklijk*, *aanvankelijk*, *vergankelijk*, *gevankelijk* enz. — als in welke men bij verre de meesten onzer ſchrijveren de *k* zal aantreffen. Dan in *gevangenis*, waarvoor men bij vroegere ſchrijvers ook wel *gevankenis* ontmoet (†), behoort, mijns achtens, de *g* behouden te worden, gelijk men dit woord reeds in de 16de en 17de Eeuwe, en bij latere ſchrijvers vrij eenparig geſpeld vindt (§); eene ſchrijfwijze, welke ook met de door-

(*) Zie de *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde*, VII. D. bl. 306.

(†) Met name bij HOOFT, wiens voorbeeld echter in dezen niets beſlist, daar men bij hem ook *jonk* voor *jong*, *ondergank* voor *ondergang* enz. ontmoet, voorts bij GERARD en KASPER BRANDT, den eerſten in *het Leven van Vondel* bl. 18. den laatſten in *het Leven van Huig de Groot* I. D. bl. 2.

(§) KILIAAN heeft reeds *gevangenis* in zijn Woordenb.

doorgaande uitſpraak der beſchaafde verkeering overeenkomt. Ook ten aanzien van *koningrijk* is het eenigermate twijfelachtig, of daarin de *g* of de *k* behoore plaats te hebben; doch het ſpraak- en ſchrijfgebruik pleiten meest voor de eerſte, welke ook de analogie van *vindingrijk* ons gebiedt te behouden.

Eer wij van dit onderwerp afſcheiden, moeten wij nog met een woord aanmerken, dat het plaatſen der *k* achter de *g* in voorgemelde, op *lijk* uitgaande, woorden, gelijk niet alleen door ſommige vroegere ſchrijvers, maar ook door WAGENAAR, STYL, en anderen geſchiedt, geene navolging verdient, als zijnde een overblijfſel van de verkeerde, en met het gebruik van andere talen en den voorgang onzer oudſte ſchrijveren (*) ſtrijdige gewoonte, om de me-

de-

Dus ſchreef ook VONDEL dit woord. Zie b. v. zijne *Poëzy* I. D. bl. 46 en 153. — Van latere ſchrijvers beroepen wij ons op WAGENAAR en STYL, die beiden *gezangenis* ſchrijven, ſchoon zij anders altijd in *afhankelijk* enz. de *k* bezigen. — Zie b. v. de *Vad. Hist.* X. D. bl. 253, 258 en 260. en de *Opkomst en Bloei der Vereenigde Nederlanden* van den laatſten, bl. 265.

(*) Dat men bij MELIS STOKE, MAERLANT, LODEWYK VAN VELTHEM en andere ſchrijvers van deze en de naastvolgende Eeuwen nimmer eene dergelijke ſamenvoeging

van

dcklinkers bij het ſchrijven noodeloos te vermeerderen. Dus ſchreef men *jongk*, *langk*, *langk*, *gerechtigheidt*, *ſterck* en dergelijken. Deze gewoonte werd reeds voor een geruimen tijd met recht verworpen; en waarom zou men dezelve dan in dit eene geval nog doen gelden?

§. 6.

Ten beſluite van dit Hoofdſtuk moeten wij nog met een woord ſpreken van *voortaan* en *voorts*, waarvoor eenigen begonnen zijn *voordaan* en *voords* te ſchrijven. Dat echter de eerſte ſchrijfwijze met het doorgaande gebruik in het ſpreken en ſchrijven meest overeenkomt, zal geen bewijs behoeven. En waarom hiervan afgeweken? om dat men *verder*, *vorderen* enz. met eene *d* ſchrijft? Maar is deze *d* wel iets anders dan eene letter, welke om de welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak is aangenomen? Van *ver*, *vor* komt in den vergrootenden trap eigenlijk *verrer*, *vorrer*; doch het gebruik heeft hiervoor, welluidendheidshalve, *verder*, *vorder*, ingevoerd,

van medeklinkeren aantreft, is aan ieder, die in hunne ſchriften niet geheel een vreemdeling is, zoo wel bekend, dat hetzelve geen bewijs zal noodig hebben.

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

heid (*). Na het bijgebragte zal, geloof ik, ieder mij gereedelijk toeſtemmen, dat 'er geene reden hoegenaamd valt uit te denken, waarom men in de gemelde woorden van die ſchrijfwijze zou afwijken, welke het gebruik, op bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak bedacht, in dezelve heeft vastgeſteld.

§. 5.

Moeijelijker valt het een ander geſchil te beſlisſen, welks beöordeeling insgelijks tot onze taak behoort, het al of niet verwisſelen namelijk der *g* voor de *k* in de woorden *aanvankelijk*, *oorſpronkelijk*, *vergankelijk*, *koninklijk*, en dergelijken, waarvoor ſommigen, meer overeenkomſtig de afleiding, *aanvangelijk*, *oorſprongelijk*, enz. willen geſchreven hebben. De voorſtanders dezer laatſte ſchrijfwijze merken ter ſtaving van hun gevoelen aan, dat de ouden voor de *g* achter de *n* komende, als in de uitſpraak veel gelijkheid hebbende met de *k*, de-

(*) Meerdere voorbeelden van deze letterverwisſeling vindt men in de Werken van de *Maatſch. van Nederl. Letterk. te Leyden*, III. D. bl. 139, en VII. D. bl. 307.

deze laatſte in plaats ſtelden, of achter dezelve voegden, ſchrijvende dus *konink*, *jonk*, *lank*, enz. of *koningk*, *langk*, *jongk*, en dat zij derhalven, overeenkomſtig hiermede, in de afgeleide woorden zeer wel dezelfde verwisſeling of achtervoeging deden ſtand houden; doch dat thans integendeel, nu de *g* in *aanvang*, *koning*, *oorſprong*, en dergelijken voorlang hare plaats hernomen heeft, de regelmatigheid vordert, dat men dezelve ook in de daarvan afgeleide woorden herſtelle. Deze voordragt doet zich zeker niet onaannemelijk voor, en gereedelijk zouden wij daaraan ons zegel hechten, zoo niet voor de oudere ſchrijfwijze nog gewigtiger redenen ſchenen te pleiten. Immers verdient het onze opmerking, dat, hoe zeer de *k* in *konink*, *oorſpronk*, enz. reeds in de zeventiende eeuw algemeen voor de *g* heeft plaats gemaakt, dezelve echter meer dan eene eeuw in de afgeleide woorden *koninklijk*, *oorſpronkelijk*, enz. heeft ſtand gehouden, en nog heden op de tong der meeste Nederlanderen gehoord, en door velen in het ſchrijven bewaard wordt. Levert dit niet een overtuigend bewijs op, dat, bij de natuurlijke en ongedwongene uitſpraak onzer natie, de *g* in de gemelde woorden geheel den klank der *k* aanneemt? Ik voor mij althans bevroe-

vroede niet, uit welke andere oorzaak eene voldoende verklaring van het boven opgemerkte zou kunnen gegeven worden. Dit nu zoo zijnde, is het, mijns inziens, als eene ijdele en verkeerde poging aan te merken, den nationalen tongval te willen dwingen naar een grondbeginſel van regelmatigheid, welks gezag de meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden ſteeds geweigerd heeft, en nog weigert in dezen te doen gelden. Ik zie daartoe te minder reden, daar, gelijk ons in de eerſte Afdeeling gebleken is, de voorbeelden eener dergelijke verwisſeling van onderling verwantſchapte letteren in alle talen, met name ook in onze moederſpraak, voorhanden zijn. En indien iemand, na het gezegde, aan de naauwe verwantſchap der *g* en *k* nog eenigermate mogt twijfelen, dien herinneren wij het woord *jonker*, 't welk blijkbaar van *jong* afkomſtig is, en het werkwoord *klinken*, waarvoor, volgens een' anderen tongval, ook *klingen* gezegd wordt (*). Ook in het woord *ſprinkhaan* heeft het algemeene ſpraak- en ſchrijfgebruik de *k* in de plaats der *g* geſteld. Dezelfde verwisſeling komt voor in *henker*,

(*) Zie KILIAAN in *zijn Woordenboek*, en de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, I. D. bl. 388.

ker van *hangen*, *ſprenkelen* van *ſpringen*, *krinkelen* van *kring* en meer anderen (*).

Na dus het gebruik der *k* in ſtede der *g* in ſommige woorden kortelijk geſtaafd te hebben, moeten wij de woorden nog bepaalder aanwijzen, in welke die verwisſeling behoort plaats te hebben. Deze zijn alle woorden, waarin de *g* achter de *n* komt voor den uitgang *lijk*, als *afhankelijk*, *oorſpronkelijk*, *koninklijk*, *aanvankelijk*, *vergankelijk*, *gevankelijk* enz. — als in welke men bij verre de meesten onzer ſchrijveren de *k* zal aantreffen. Dan in *gevangenis*, waarvoor men bij vroegere ſchrijvers ook wel *gevankenis* ontmoet (†), behoort, mijns achtens, de *g* behouden te worden, gelijk men dit woord reeds in de 16de en 17de Eeuwe, en bij latere ſchrijvers vrij eenparig geſpeld vindt (§); eene ſchrijfwijze, welke ook met de door-

(*) Zie de *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde*, VII. D. bl. 306.

(†) Met name bij HOOFT, wiens voorbeeld echter in dezen niets beſlist, daar men bij hem ook *jonk* voor *jong*, *ondergank* voor *ondergang* enz. ontmoet, voorts bij GERARD en KASPER BRANDT, den eerſten in *het Leven van Vondel* bl. 18. den laatſten in *het Leven van Huig de Groot* I. D. bl. 2.

(§) KILIAAN heeft reeds *gevangenis* in zijn Woordenb.

doorgaande uitſpraak der beſchaafde verkeering overeenkomt. Ook ten aanzien van *koningwijk* is het eenigermate twijfelachtig, of daarin de *g* of de *k* behoore plaats te hebben; doch het ſpraak- en ſchrijfgebruik pleiten meest voor de eerſte, welke ook de analogie van *vindingrijk* ons gebiedt te behouden.

Eer wij van dit onderwerp afſcheiden, moeten wij nog met een woord aanmerken, dat het plaatſen der *k* achter de *g* in voorgemelde, op *lijk* uitgaande, woorden, gelijk niet alleen door ſommige vroegere ſchrijvers, maar ook door WAGENAAR, STYL, en anderen geſchiedt, geene navolging verdient, als zijnde een overblijfſel van de verkeerde, en met het gebruik van andere talen en den voorgang onzer oudſte ſchrijveren (*) ſtrijdige gewoonte, om de me-

de-

Dus ſchreef ook VONDEL dit woord. Zie b. v. zijne *Poëzy* I. D. bl. 46 en 153. — Van latere ſchrijvers beroepen wij ons op WAGENAAR en STYL, die beiden *gevangenis* ſchrijven, ſchoon zij anders altijd in *afhankelijk* enz. de *k* bezigen. — Zie b. v. de *Vad. Hist.* X. D. bl. 253, 258 en 260. en de *Opkomst en Bloei der Vereenigde Nederlanden* van den laatſten, bl. 265.

(*) Dat men bij MELIS STOKE, MAERLANT, LODEWYK VAN VELTHEM en andere ſchrijvers van deze en de naastvolgende Eeuwen nimmer eene dergelijke ſamenvoeging

van

dcklinkers bij het ſchrijven noodeloos te vermeerderen. Dus ſchreef men *jongk*, *langk*, *langk*, *gerechtigheidt*, *ſterck* en dergelijken. Deze gewoonte werd reeds voor een geruimen tijd met recht verworpen; en waarom zou men dezelve dan in dit eene geval nog doen gelden?

§. 6.

Ten beſluite van dit Hoofdſtuk moeten wij nog met een woord ſpreken van *voortaan* en *voorts*, waarvoor eenigen begonnen zijn *voordaan* en *voords* te ſchrijven. Dat echter de eerſte ſchrijfwijze met het doorgaande gebruik in het ſpreken en ſchrijven meest overeenkomt, zal geen bewijs behoeven. En waarom hiervan afgeweken? om dat men *verder*, *vorderen* enz. met eene *d* ſchrijft? Maar is deze *d* wel iets anders dan eene letter, welke om de welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak is aangenomen? Van *ver*, *vor* komt in den vergrootenden trap eigenlijk *verrer*, *vorrer*; doch het gebruik heeft hiervoor, welluidendheidshalve, *verder*, *vorder*, ingevoerd,

van medeklinkeren aantreft, is aan ieder, die in hunne ſchriften niet geheel een vreemdeling is, zoo wel bekend, dat hetzelve geen bewijs zal noodig hebben.

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Medioburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misschien moet deze afwijking van de algemeene schrijfwijze strekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandsch*, enz. niet van het zelfstandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfstandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderscheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot sluitletter geschikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfstandige *middel* in zijnen oorsprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geslacht als een zelfstandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en schrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelste*, niet *middenste?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisseling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Medioburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum.* En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Medioburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Medioburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediaburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misschien moet deze afwijking van de algemeene schrijfwijze strekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandsch*, enz. niet van het zelfstandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfstandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderscheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot sluitletter geschikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfstandige *middel* in zijnen oorsprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geslacht als een zelfstandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediaburgum*. En zegt en schrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelste*, niet *middenste?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisseling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel*, *vermetelheid*, en *vermeten*, *vermetenheid*

derden perſoon zonder achtervoeging der *t* te ſchrijven. Dan het is hier de plaats niet deze aanmerking verder uit te breiden.

§. 4.

In de tweede plaats moeten wij in dit Hoofdſtuk ſpreken over eenige betwiste letterverwisſelingen, welke in de zorg voor welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak haren grondſlag ſchijnen te hebben. Hier doen zich eerſtelijk die woorden aan ons voor, welke uit het bijvoegelijke *midden* en een ander bijvoegelijk of zelfſtandig naamwoord zijn ſamengeſteld, *middellandsch*, *middelmaat*, *middelmuur*, *middelpunt*, *middelſchot*, waarvoor, gelijk bekend is, ſommige hedendaagſche taalkenners *middenlandsch*, *middenmaat*, enz. willen geſchreven hebben. Eene vreemde verkiezing zeker, voor welke zich bezwaarlijk eenige reden laat uitvinden. Is het, om de ſamenſtelling dier woorden met het bijvoegelijke *midden* des te duidelijker aan te wijzen? Maar deze valt ook buitendien genoeg in het oog, te meer daar de verwisſeling der *n* en *l* zich ook in het zelfſtandige *middel*, het werkwoord *middelen*, en de bijwoorden *middelerwijl* en *inmiddels*, enz. ver-

vertoont. Dan misſchien moet deze afwijking van de algemeene ſchrijfwijze ſtrekken, om te verhoeden, dat men *middel* in *middellandſch*, enz. niet van het zelfſtandige *middel* afleide. Maar is dan het zelfſtandige naamwoord *middel* met het bijvoegelijke *midden* niet in den grond hetzelfde woord, alleen in zoo verre onderſcheiden, dat het gebruik in het eene de *n*, in het andere de *l* tot ſluitletter geſchikt heeft? Immers ja, zoo als blijkt uit *middelerwijl*, waarin wij een duidelijk bewijs hebben, dat het bijvoegelijke naamwoord oudtijds zoo wel op *l* als *n* eindigde, en het zelfſtandige *middel* in zijnen oorſprong niets anders is, dan het bijvoegelijke naamwoord in het onzijdige geſlacht als een zelfſtandig gebezigd, gelijk ieder weet, dat in honderd andere woorden plaats vindt. Hetzelfde wijst ons de naam der Stad *Middelburg* aan, beteekenende zoo veel als *burg, welke in het midden ligt*, in het Latijn *Mediobburgum*. En zegt en ſchrijft men niet thans nog algemeen in den overtreffenden trap *middelſte*, niet *middenſte?* Voeg hier eindelijk nog bij, dat de verwisſeling der *l* en *n* zich ook in andere woorden laat opmerken, als *vermetel, vermetelheid*, en *vermeten, vermetenheid*

heid (*). Na het bijgebragte zal, geloof ik, ieder mij gereedelijk toeſtemmen, dat 'er geene reden hoegenaamd valt uit te denken, waarom men in de gemelde woorden van die ſchrijfwijze zou afwijken, welke het gebruik, op bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak bedacht, in dezelve heeft vastgeſteld.

§. 5.

Moeijelijker valt het een ander geſchil te beſlisſen, welks beöordeeling insgelijks tot onze taak behoort, het al of niet verwisſelen namelijk der *g* voor de *k* in de woorden *aanvankelijk*, *oorſpronkelijk*, *vergankelijk*, *koninklijk*, en dergelijken, waarvoor ſommigen, meer overeenkomſtig de afleiding, *aanvangelijk*, *oorſprongelijk*, enz. willen geſchreven hebben. De voorſtanders dezer laatſte ſchrijfwijze merken ter ſtaving van hun gevoelen aan, dat de ouden voor de *g* achter de *n* komende, als in de uitſpraak veel gelijkheid hebbende met de *k*, de-

(*) Meerdere voorbeelden van deze letterverwisſeling vindt men in de Werken van de *Maatſch. van Nederl. Letterk. te Leyden*, III. D. bl. 139, en VII. D. bl. 307.

deze laatſte in plaats ſtelden, of achter dezelve voegden, ſchrijvende dus *konink*, *jonk*, *lank*, enz. of *koningk*, *langk*, *jongk*, en dat zij derhalven, overeenkomſtig hiermede, in de afgeleide woorden zeer wel dezelfde verwisſeling of achtervoeging deden ſtand houden; doch dat thans integendeel, nu de *g* in *aanvang*, *koning*, *oorſprong*, en dergelijken voorlang hare plaats hernomen heeft, de regelmatigheid vordert, dat men dezelve ook in de daarvan afgeleide woorden herſtelle. Deze voordragt doet zich zeker niet onaannemelijk voor, en gereedelijk zouden wij daaraan ons zegel hechten, zoo niet voor de oudere ſchrijfwijze nog gewigtiger redenen ſchenen te pleiten. Immers verdient het onze opmerking, dat, hoe zeer de *k* in *konink*, *oorſpronk*, enz. reeds in de zeventiende eeuw algemeen voor de *g* heeft plaats gemaakt, dezelve echter meer dan eene eeuw in de afgeleide woorden *koninklijk*, *oorſpronkelijk*, enz. heeft ſtand gehouden, en nog heden op de tong der meeste Nederlanderen gehoord, en door velen in het ſchrijven bewaard wordt. Levert dit niet een overtuigend bewijs op, dat, bij de natuurlijke en ongedwongene uitſpraak onzer natie, de *g* in de gemelde woorden geheel den klank der *k* aanneemt? Ik voor mij althans bevroe-

vroede niet, uit welke andere oorzaak eene voldoende verklaring van het boven opgemerkte zou kunnen gegeven worden. Dit nu zoo zijnde, is het, mijns inziens, als eene ijdele en verkeerde poging aan te merken, den nationalen tongval te willen dwingen naar een grondbeginſel van regelmatigheid, welks gezag de meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden ſteeds geweigerd heeft, en nog weigert in dezen te doen gelden. Ik zie daartoe te minder reden, daar, gelijk ons in de eerſte Afdeeling gebleken is, de voorbeelden eener dergelijke verwisſeling van onderling verwantſchapte letteren in alle talen, met name ook in onze moederſpraak, voorhanden zijn. En indien iemand, na het gezegde, aan de naauwe verwantſchap der *g* en *k* nog eenigermate mogt twijfelen, dien herinneren wij het woord *jonker*, 't welk blijkbaar van *jong* afkomſtig is, en het werkwoord *klinken*, waarvoor, volgens een' anderen tongval, ook *klingen* gezegd wordt (*). Ook in het woord *ſprinkhaan* heeft het algemeene ſpraak- en ſchrijfgebruik de *k* in de plaats der *g* geſteld. Dezelfde verwisſeling komt voor in *henker*,

(*) Zie KILIAAN in *zijn Woordenboek*, en de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, I. D. bl. 388.

ker van *hangen*, *ſprenkelen* van *ſpringen*, *krinkelen* van *kring* en meer anderen (*).

Na dus het gebruik der *k* in ſtede der *g* in ſommige woorden kortelijk geſtaafd te hebben, moeten wij de woorden nog bepaalder aanwijzen, in welke die verwisſeling behoort plaats te hebben. Deze zijn alle woorden, waarin de *g* achter de *n* komt voor den uitgang *lijk*, als *afhankelijk*, *oorſpronkelijk*, *koninklijk*, *aanvankelijk*, *vergankelijk*, *gevankelijk* enz. — als in welke men bij verre de meesten onzer ſchrijveren de *k* zal aantreffen. Dan in *gevangenis*, waarvoor men bij vroegere ſchrijvers ook wel *gevankenis* ontmoet (†), behoort, mijns achtens, de *g* behouden te worden, gelijk men dit woord reeds in de 16de en 17de Eeuwe, en bij latere ſchrijvers vrij eenparig geſpeld vindt (§); eene ſchrijfwijze, welke ook met de door-

(*) Zie de *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde*, VII. D. bl. 306.

(†) Met name bij HOOFT, wiens voorbeeld echter in dezen niets beſlist, daar men bij hem ook *jonk* voor *jong*, *ondergank* voor *ondergang* enz. ontmoet, voorts bij GERARD en KASPER BRANDT, den eerſten in *het Leven van Vondel* bl. 18. den laatſten in *het Leven van Huig de Groot* I. D. bl. 2.

(§) KILIAAN heeft reeds *gevangenis* in zijn Woordenb.

doorgaande uitſpraak der beſchaafde verkeering overeenkomt. Ook ten aanzien van *koningrijk* is het eenigermate twijfelachtig, of daarin de *g* of de *k* behoore plaats te hebben; doch het ſpraak- en ſchrijfgebruik pleiten meest voor de eerſte, welke ook de analogie van *vindingrijk* ons gebiedt te behouden.

Eer wij van dit onderwerp afſcheiden, moeten wij nog met een woord aanmerken, dat het plaatſen der *k* achter de *g* in voorgemelde, op *lijk* uitgaande, woorden, gelijk niet alleen door ſommige vroegere ſchrijvers, maar ook door WAGENAAR, STYL, en anderen geſchiedt, geene navolging verdient, als zijnde een overblijfſel van de verkeerde, en met het gebruik van andere talen en den voorgang onzer oudſte ſchrijveren (*) ſtrijdige gewoonte, om de me-

de-

Dus ſchreef ook VONDEL dit woord. Zie b. v. zijne *Poëzy* I. D. bl. 46 en 153. — Van latere ſchrijvers beroepen wij ons op WAGENAAR en STYL, die beiden *gevangenis* ſchrijven, ſchoon zij anders altijd in *afhankelijk* enz. de *k* bezigen. — Zie b. v. de *Vad. Hist.* X. D. bl. 253, 258 en 260. en de *Opkomst en Bloei der Vereenigde Nederlanden* van den laatſten, bl. 265.

(*) Dat men bij MELIS STOKE, MAERLANT, LODEWYK VAN VELTHEM en andere ſchrijvers van deze en de naastvolgende Eeuwen nimmer eene dergelijke ſamenvoeging

van

dcklinkers bij het ſchrijven noodeloos te vermeerderen. Dus ſchreef men *jongk*, *langk*, *langk*, *gerechtigheidt*, *ſterck* en dergelijken. Deze gewoonte werd reeds voor een geruimen tijd met recht verworpen; en waarom zou men dezelve dan in dit eene geval nog doen gelden?

§. 6.

Ten beſluite van dit Hoofdſtuk moeten wij nog met een woord ſpreken van *voortaan* en *voorts*, waarvoor eenigen begonnen zijn *voordaan* en *voords* te ſchrijven. Dat echter de eerſte ſchrijfwijze met het doorgaande gebruik in het ſpreken en ſchrijven meest overeenkomt, zal geen bewijs behoeven. En waarom hiervan afgeweken? om dat men *verder*, *vorderen* enz. met eene *d* ſchrijft? Maar is deze *d* wel iets anders dan eene letter, welke om de welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak is aangenomen? Van *ver*, *vor* komt in den vergrootenden trap eigenlijk *verrer*, *vorrer*; doch het gebruik heeft hiervoor, wellnidendheidshalve, *verder*, *vorder*, ingevoerd;

van medeklinkeren aantreft, is aan ieder, die in hunne ſchriften niet geheel een vreemdeling is, zoo wel bekend, dat hetzelve geen bewijs zal noodig hebben.

voerd, van welk laatſte het werkwoord *vorderen* met deszelfs afgeleiden en ſamengeſtelden zijnen oorſprong heeft. Is dus deze *d* ſlechts eene aangenomene letter, zoo zie ik niet, waarom dezelve, in *voord*, in *voordbrengen*, en dergelijken, in *voords* en *voordaan*, meer zou moeten plaats hebben dan de *t*, welke de uitſpraak duidelijk vereischt, en de meerderheid onzer ſchrijveren gebezigd heeft. De zaak intusſchen, ik erken het, is van klein belang; weshalven ik dezelve ſlechts ter loops wilde aanvoeren.

Een gelijk verſchil van ſpelling doet zich voor in *antwoord*, en *andwoord*; doch dit ga ik met ſtilzwijgen voorbij, naardien deszelfs beſliſſing, mijns achtens, niet tot deze plaats behoort. Om dezelfde oorzaak zal ik mij niet bezig houden met het onderzoek, of de *d* en *g* tot ſluitletters kunnen gebezigd worden, dan of men daarvoor, op het voetſpoor der ouden, de *t* en *ch* in plaats hebbe te ſtellen, daar hierbij over den meerderen of minderen invloed der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak geen geſchil is, als blijvende de uitſpraak bij beide ſchrijfwijzen dezelfde.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de invoeging der d *en* t *in ſommige zelfſtandige en bijvoegelijke naamwoorden.*

§. 1.

Thans tot de inlaſching eener letter om de welluidendheid gevorderd zijnde, doen zich drie letters aan ons voor, als daartoe in onze moedertaal voornamelijk gebezigd wordende, de *d* namelijk, de *t* en de zachte *e*. Voor de laatſte, welke zich tot zeer vele verſchillende woorden uitſtrekt, hebben wij een afzonderlijk Hoofdſtuk geſchikt; over de invoeging der *d* en *t* zullen wij in dit Hoofdſtuk ſpreken. Doch, alvorens hier tot bijzonderheden te komen, merken wij in 't algemeen aan, dat de invoeging eener letter tot ondersteuning en veraangenaming der uitſpraak, blijkens het betoogde in onze eerſte Afdeeling, niet ſlechts door het voorbeeld der meest beſchaafde talen, maar ook door de gevestigde en onveranderlijke ſpelling veler Nederduitſche woorden volkomen gewettigd, en boven alle berisping verheven wordt. Het kan dus geenszins in bedenking komen, of

deze inlasſching op zich zelve geöorloofd en met eene gezonde taalkunde beſtaanbaar zij; maar men heeft alleen te onderzoéken, of deze of gene inlasſching in zekere bepaalde woorden, door de meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden, ter bevordering der welluidendheid dienſtig geächt worde, èn met de regelmaat der tale overeenkomſtig zij.

Gaan wij nu in de eerſte plaats tot de invoeging der *d* over, zoo ontdekken wij terſtond, dat deze in vele Nederduitſche woorden door het gebruik zoodanig is vastgeſteld, dat niemand het beproeven zal die letter daaruit te verbannen. Daar wij deze woorden in het tweede Hoofdſtuk onzer eerſte Afdeeling, § 3, reeds hebben opgegeven, zullen wij die opgave hier niet herhalen. Men kan dus billijkerwijze geene zwarigheid maken, om die inlasſching ook in andere woorden van gelijken aard toe te laten, wanneer het blijken zal, dat dezelve daarin door het algemeenſte ſpraak- en ſchrijfgebruik gevorderd wordt. Laat ons zien, wat hiervan zij.

De inlasſching der *d* komt in aanmerking bij zelfſtandige naamwoorden op *er* uitgaande, wanneer die uitgang volgt op de letters *r*, *n*, of *l*, of bij den vergrootenden trap van bijvoe-

ge-

gelijke naamwoorden, welke op dezelfde letters *r*, *n*, of *l* eindigen. Wij zullen deze driederlei klasſen afzonderlijk beſchouwen, waarvan de reden in 't vervolg van zelf zal in het oog vallen.

Wat dan in de eerſte plaats die zelfſtandige, of bijvoegelijke naamwoorden aangaat, welke den uitgang *er* aannemen achter eene lettergreep, met *r* eindigende, als *regeerder*, *beſtuurder*, *zwaarder*, enz., deze, geloof ik, dat de inlaſching der *d*, tot ſtreeling van het oor en onderſteuning der uitſpraak, ſtellig vorderen. Schoon ik vertrouw, dat ik, ter bevestiging hiervan mij eenvoudig op elks gevoel van welluidendheid beroepende, bij de meesten gereede toeſtemming zou vinden, zal ik echter, om de zaak zoo veel mogelijk voor allen te voldingen, mijn gezegde nog door andere redenen trachten te ſtaven. Men lette dan op de algemeene uitſpraak van beſchaafde lieden in de ſamenleving, en men zal ontdekken, dat allen hier, bij het ſpreken, de *d* duidelijk doen hooren. Is dit niet een overtuigend bewijs, dat de Nederlanders in 't gemeen die inlaſching, tot bevordering van welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak, noodzakelijk achten? Dit bewijs ontvangt nog ſterkere klem

van het gezag der meeste achtbare ſchrijveren van vroegeren en lateren tijd, die met vrij groote eenparigheid de bedoelde woorden met invoeging der *d* geſchreven hebben. Het is waar, dat eenigen hunner, ten dezen aanzien, niet altijd volkomen aan zich zelven gelijk zijn; doch dit bewijst alleen, dat zij over dit ſtuk niet opzettelijk hadden nagedacht, maar enkel door een donker gevoel van welluidendheid geleid werden, 't welk uit zijnen aard niet altijd even ſterk kan ſpreken, en kan derhalven geenszins ter ondermijning van den grond onzer ſtellinge worden aangevoerd, vooral daar zich tegen één voorbeeld van weglating honderd andere van invoeging opdoen. Om ons gezegde omtrent de eenſtemmigheid der meeste ſchrijveren, ten aanzien der bedoelde invoeging, niet geheel zonder bewijs ter neder te ſtellen, zullen wij hier eenige voorbeelden doen volgen, uit ſchrijvers van onderſcheiden' leeftijd bij een gebragt.

Albeſtierder, VONDEL in *Lucifer*. bl. 30.

Beſtierder, *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS bl. 86.

Bewaarder, WAGENAAR *Vad. Hist.* X D. bl. 287. Zie ook KILIAAN in zijn Woordenboek.

Hoer-

Hoedſtoffeerder, BRANDT, in *het leven van Vondel*, bl. 7.
Hoorder, DE DEKKER, *Rijmoef.* I. D. bl. 161, 163, 169.
Klaarder, VONDEL in *Lucifer* bl. 13. *Adonias* bl. 26 en 44. *Virgil.* in onrijm bl. 275. DE DEKKER *Rijmoef.* I. bl 82.
Regeerder, HOOFT *Ned. Hist.* IV. B. bl. 155 en 156. en IX. B. bl. 383 en 388. BRANDT in *het Leven van Vondel* bl. 18 en 21. WAGENAAR *Vad. Hist.* X. D. bl. 277.
Schatbewaarder, VONDEL in *Adonias* bl. 15.
Toehoorder, VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 28.
Triomfeerder, VONDEL, in zijne *Poëzy* I. D. bl. 392.
Uitvoerder, ——— *Poëzy*, I. D. bl. 4.
Verweerder, HOOFT, *Rampzaligheden der verheffing van den hutze Medicis*, bl. 34. en *Ned. Hist.* XXII. B. bl. 1005.
Vruchtbaarder, BRANDT, *Leven van de Ruiter*, bl. 1.
Zwaarder, VONDEL, *Poëzy* I. D. bl. 19, 22, 376. *Lucifer* bl. 20, 30. *Greg. Naz. over de Meded.* d. FRANCIUS bl. 18, 25, 31, 77.

§. 2.

Anders komt het mij voor gelegen te zijn met die zelfſtandige en bijvoegelijke naamwoorden, waarin de uitgang *er* op de *n* of *l* volgt. Het is waar, dat het gebruik in enkele dezer woorden de inlaſching der *d* ſtellig gewild heeft, als in *donder*, *minder*, *elders*, *kelder* enz. Doch uit dit geringe aantal kan, mijns achtens, geen gevolg tot alle getrokken worden. Integendeel leert ons het acht geven op de beſchaafd-

ſte uitſpraak en het doorgaande gebruik der beſte ſchrijveren, dat de invoeging hier tot welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak over 't geheel niets bijdraagt, weshalven men tot eenen algemeenen regel ſtellen mag, dat in deze woorden de *d* niet behoort ingelascht te worden, met uitzondering alleen van die weinigen, waarin het gebruik zulks beſlisſend gebiedt, en welke aan ieder genoeg bekend zijn (*). Ik weet wel, dat in de dagelijkſche verkeering de invoeging der *d* in die woorden niet zelden valt op te merken, en dat ook ſommige ſchrijvers zich daarvan bedienen; doch het gezag van de meerderheid der achtbaarſte ſchrijveren,

(*) De geleerde ſchrijver der *Aanmerkingen over eenige nieuw ingevoerde wijzen van ſpreken en ſchrijven*, welke men, gelijk van elders bekend is, aan den Leidſchen Hoogleeraar KLUIT te danken heeft, is ten aanzien van dit onderwerp met ons van het zelfde gevoelen, als willende de *d* achter de *r* hebben ingelascht, doch dezelve achter de *n* voor overtollig houdende. Alleen beſlist hij niet ſtellig omtrent die woorden, welke den uitgang *er* achter de *l* aannemen, *fel*, *ſnel*, enz. — Zie de *Vaderl. Letteroef.* voor 1800, No. 9. bl. 404 en 405 van het *Mengelwerk*. Doch de raadpleging van het gebruik der beſte ſchrijveren heeft mij geleerd, dat de *d* achter de *l* voor even overtollig te houden is, als achter de *n*, gelijk uit de ſtraks aangehaalde voorbeelden kan blijken.

ren, uit wier ſpelling de beſchaafde uitſpraak met de meeste zekerheid kan worden opgemaakt, pleit ſtellig voor de weglating. Daar nu de beſliſſing over het wel of kwalijk luidende aan de meerderheid toebehoort, moet men zich aan hare uitſpraak onderwerpen, al is het ook, dat ons gehoor met dezelve niet overeenſtemt.

Ter nadere bevestiging van het door ons gezegde omtrent de overtolligheid der *d* in de hier bedoelde woorden, zullen wij wederom eenige voorbeelden uit verſchillende ſchrijvers bijbrengen, zoo als dezelve ons, bij het doorbladeren van hunne werken, zijn onder het oog gekomen.

Dunner, HOOFT *Ned. Hist.* XXII. B. bl. 1007.
Kleiner, VONDEL in den *Lucifer* bl. 31. BRANDT, *Leven van de Ruiter*, bl. 195. *Greg. Naz. over de Meded. door* FRANCIUS, bl. 66.
Inſpanner, VONDEL, *Lucifer*. bl. 35.
Schooner, MELIS STOKE II. B. V. 590, VONDEL *Lucifer*. bl. 1, 22, 30, 59, 67, *Adonias* bl. 22, 26, 45. *Poëzy* I. D. bl. 368, 393, 399, 549.
Vermaner, KILIAAN in zijn Woordenboek.
Weldoener, *Greg. Naz. over de Meded.* d. FRANCIUS, bl. 84.
Abeler, DE DEKKER *Rijmoef.* I. D. bl. 208.
Bruller, VONDEL *Poëzy* I. D. bl. 51.

Dwa-

Dwaler, DE DEKKER *Rijmoef.* I. D. bl. 189.
Edeler, COORNHERT, *Boethius* bl. 113. DE DEKKER *Rijmoef.* I. D. bl. 211.
Feller, HOOFT *Ned. Hist.* I. B. bl. 2. WAGENAAR *Vad. Hist.* X. B. bl. 384.
Holler, VONDEL *Poëzy* I. D. bl. 392.
Ijdeler, VOLLENHOVE *Heerlijkh. der Rechtvaard.* bl. 32.
Schuiler, HOOFT *Ned. Hist.* VII. B. bl. 289.
Sneller, VONDEL *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 5. *Lucifer* bl. 2, 54. *Joſef in 't hof* bl. 39.
Spoler, DE DEKKER *Rijmoef.* I. D. bl. 181.
Steiler, ——— I. D. bl. 194.
Teller, ——— I. D. bl. 190.
Treurſpeler, VONDEL *Poëzy* I. D. bl. 296.
Uitdeeler, ——— *Adam in Ballingſchap* bl. 17.
Overſpeler, VOLLENHOVE *Heerlijkh. der Rechtv.* bl. 36. *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS. bl. 25.

§. 3.

De inlaſching der *t* in ſommige zelfſtandige naamwoorden vordert thans onze aandacht. Men ontmoet dezelve in de woorden *bekentenis*, *erkentenis*, *geſteltenis*, *ontſteltenis*, *ontſtentenis*, *verbindtenis*, woorden alle, welker ſchrijfwijze door het algemeene gebruik zoodanig bevestigd is, dat men, zonder der tale geweld aan te doen, daarvan niet kan afwijken (*). Is dit nu zoo,

(*) Zie daaromtrent het boven aangemerkte in het tweede Hoofdſtuk der eerſte Afdeeling, § 3.

zoo, gelijk ik vertrouw dat ieder mij zal toeſtemmen, waarom dan *gebeurenis* voor *gebeurtenis* geſchreven, zoo als niet lang geleden door ſommigen is ingevoerd? Zeker, om dit woord tot de regelmaat van *geſchiedenis*, *getuigenis*, *belijdenis*, *droefenis*, en dergelijken terug te brengen. Deze reden zou eenigen ſchijn hebben, bijaldien 'er geene andere woorden in onze taal voorhanden waren, in welke dezelfde inlaſching viel op te merken. Doch ook dan nog zou tegen de voorgeſlagene nieuwigheid kunnen ingebragt worden, dat *gebeurtenis* het naast ſchijnt afgeleid te moeten worden van het oude zelfſtandige naamwoord *gebeurte*, 't welk nog bij KILIAAN is opgeteekend, en dus gelijk ſtaat met *beloftenis*, *geloftenis* enz., welke van *belofte*, *gelofte* afkomſtig zijn. — Dan nu wij de *t* ook in andere ſoortgelijke woorden aantreffen, is de aangevoerde reden, mijns achtens, geheel onvoldoende, om uit kracht van dezelve eene ſchrijfwijze aan te nemen, welke het algemeene gebruik verwerpt, en hebben wij de ſtraks voorgeſtelde bedenking omtrent de naaste afkomst van het woord *gebeurtenis* niet eens noodig, om de ongenoegzaamheid en ongegrondheid van die reden aan te toonen. — Dan hoe zeer wij

van

van oordeel zijn, dat de *t* in *gebeurtenis* moet behouden worden, keuren wij echter de inlasſching van dezelve in andere woorden af, waar de gemeene uitſpraak die insgelijks doet hooren; met name in de woorden *ordentelijk*, *namentlijk*, *gezamentlijk*, *opentlijk*, *wezentlijk*, in *om mijnentwil*, *om uwentwil* en meer dergelijken. In het eerſte is die inlasſching wel het berispelijkst, als oorzaak gegeven hebbende, dat de uitſpraak van hetzelve tot *ordentelijk* verbasterd, en dus daarin die heerlijke eigenſchap onzer taal verdonkerd is, volgens welke de klemtoon in oorſpronkelijk Nederduitſche woorden altijd op het zakelijke deel des woords valt (*). Met recht derhalven heeft zich de groote HUYDECOPER daartegen verzet, wiens redenen ook zoo veel hebben uitgewerkt, dat na dien tijd de netſte ſchrijvers *ordelijk* of *ordenlijk* geſchreven hebben (†). En wie zou niet gaarne eene kieschheid in acht nemen, welke ter herſtelling van een zoo fraai taaleigen ſtrekken kan? Voor *namentlijk* verkieze ik *namelijk* te ſchrijven, gelijk dit woord door de netſte ſchrijvers geſpeld

(*) Zie over deze fraaije eigenſchap TEN KATE, II. D. bl. 6. de *Maandelijkſche Bijdragen*, I. D. bl. 365—367. en de *Nieuwe Bijdragen* I. D. bl. 305 en de Aant.

(†) Zie de *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. D. bl. 259—352.

ſpeld wordt, en ook reeds bij KILIAAN voorkomt. Voor *gezamentlijk* valt meer te zeggen, als 't welk met verwisſeling der *l* in *n*, eene verwisſeling in onze taal niet ongewoon, en ook in *zamenen* voor *zamelen*, bij vroegere ſchrijvers meermalen voorkomende, duidelijk zigtbaar, van het deelwoord *gezameld* kan worden afgeleid; echter zou ik daarvoor ook liever *gezamelijk*, of *gezamenlijk* ſchrijven, daar deze ſpelling door den voorgang van vele nette ſchrijveren reeds eenigermate gevestigd is, en ook de beſchaafde uitſpraak zich meer en meer naar dezelve ſchikt. Dit gezegde geldt nog meer omtrent *opentlijk* en *wezentlijk*, waarin de *t* ſchier alleen in de dagelijkſche ſamenſpreking valt op te merken. Wat eindelijk de uitdrukkingen, *om mijnent wil*, *om uwent wil*, aangaat, uit het geen HUYDECOPER daaromtrent heeft aangeteekend, blijkt, dat de *t* in dezelve alleen in eene bedorvene uitſpraak haren oorſprong heeft, en door het gebruik der meeste achtbare ſchrijveren verworpen wordt (*). *Mijnenthalve*, *uwenthalve*, *mijnentwege*, *uwentwege*, behooren tot de taal van het dagelijkſche leven, niet tot den deftiger ſchrijfſtijl, en zullen ons derhalven hier niet ophouden.

(*) Zie de *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. D. bl. 345 en 346.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

Over de invoeging der zachte e *in zelfſtandige en bijvoegelijke naamwoorden.*

§. 1.

Wij zijn thans tot het belangrijkſte geſchilpunt, de welluidendheid betreffende, gevorderd, de invoeging namelijk der zachte *e* in ſommige zelfſtandige, en een zeer aanzienlijk aantal van bijvoegelijke naamwoorden, welke op *lijk*, of *loos* uitgaan. Heeft eene te ver gedrevene zucht, om alles, wat volgens de afleiding voor overtollig kan gehouden worden, in het ſchrijven te beſnoeijen, de vloeibaarheid der tale in eenig opzigt benadeeld, dan zeker heeft de ſchier algemeene verbanning der zachte *e* uit het midden der gemelde bijvoegelijke, ja zelfs van eenige zelfſtandige naamwoorden, welke ſommigen ſedert eenigen tijd beproefd hebben, dit taalbedervend uitwerkſel gehad. Immers wordt hierdoor veroorzaakt, dat twee, meermalen drie, en onder deze zeer ſcherpe medeklinkers op eene zeer harde wijze op elkanderen ſtuiten; iets, 't welk men in alle talen, welke de vloeibaarheid beminnen, altijd op het zorg-

vul-

vuldigst getracht heeft te vermijden. Ter bevestiging hiervan durf ik mij op het oordeel van ieder, die eenig gevoel heeft van welluidendheid, gerustelijk beroepen. Wie toch is 'er, die niet in *noodzaaklijk* voor *noodzakelijk*, *volmaaktlijk* voor *volmaaktelijk*, *ſmaadlijk* voor *ſmadelijk*, *kostlijk* voor *kostelijk* en meer dergelijken eenen zeer aanſtootelijken wanklank beſpeurt? Dan niet alleen brengt de gemelde verbanning van de zachte *e* der welluidendheid merkelijk nadeel toe, en verdient dus grootelijks afkeuring, als ſtrekkende om de taal in beſchaafdheid te rug te zetten, maar dezelve is tevens met den aard en de regelmaat onzer moederſprake ganſchelijk ſtrijdig. Het is inderdaad te verwonderen, dat zulks door niemand onzer taalhervormeren is opgemerkt, daar de waarheid hiervan bij het geringſte nadenken een ieder moet in het oog vallen. Men herinnere zich ſlechts den oorſpronkelijken en door niemand in twijfel getrokkenen uitgang onzer zelfſtandige naamwoorden op de zachte *e*, van welken uitgang men zich eenvoudiglijk bedient bij de inlaſching dier letteren in een groot aantal bijvoegelijke naamwoorden, waarin dezelve thans betwist wordt (*). Men denke voorts aan

(*) Dit geldt omtrent *deugdelijk* van *deugd*, *dadelijk* van

aan die menigte van woorden op *ling*, *nis* en *naar* eindigende, welke allen de zachte *e* in het midden hebben, om de harde botsing van meerdere medeklinkers te vermijden, en men zal, vertrouw ik, geen oogenblik aarzelen te erkennen, dat de hier bedoelde inlasſching der zachte *e* met den aard en de regelmaat der tale ten vollen overeenkomſtig is, ja door dezelve ſtellig gevorderd wordt. 'Er kan dus volſtrekt geene reden worden uitgedacht, waarom deze letter, in bijvoegelijke naamwoorden op *lijk* of *loos* uitgaande, geene plaats zou mogen hebben, dan alleen deze zeer onvoldoende, en geene wederlegging vereiſchende grond, dat door die weglating, bij het onzekere en onbeſliste van het voorſtel, in welke woorden die inlasſching door het gebruik al, in welke niet vereischt worde, de eenparigheid in het ſchrijven best en zekerst bevorderd wordt. Te weten niet alle bij-

van *daad*, *zorgelijk* van *zorg*, *zinnelijk* van *zin*, *vriendelijk* van *vriend*, *hartelijk* van *hart*, *magteloos* van *magt*. en honderd anderen. Zie voorts over den uitgang onzer naamwoorden op de zachte *e* het aangeteekende in het tweede Hoofdſtuk onzer eerſte Afdeeling § 2, en de Schrijvers aldaar aangehaald. Voorts beroepen wij ons, ten aanzien der woorden met invoeging der zachte *e* op *ling*, *nis* en *naar* eindigende, insgelijks op de voorbeelden daarvan ter zelfder plaatſe door ons opgegeven.

bijvoegelijke naamwoorden, op *lijk* of *loos* uitgaande, zonder onderſcheid, hebben deze inlaſſching, overeenkomſtig het ſpraak- en ſchrijfgebruik, even zeer noodig. In eenigen wordt zij door deze met eene beſliſſende uitſpraak voor overtollig verklaard; omtrent anderen vindt men de beste ſchrijvers, als in dezen door geene vaste regelen, maar eeniglijk door hun gehoor geleid zijnde, noch onder elkanderen, noch aan zich zelven volkomen gelijk. Dit baart voorzeker aanmerkelijke zwarigheid in het uitvinden en vaſtſtellen van algemeene en vastgaande bepalingen omtrent dit onderwerp. Dan hoe zeer ik het gewigt dezer zwarigheid gevoel, houde ik echter dezelve geenszins voor onoverkomelijk, maar ben integendeel van oordeel, dat, zoo door raadpleging van het gebruik der beste ſchrijveren, als van de regelmaat der tale, omtrent de meeste, zoo niet alle woorden, waarin die inlaſſching te pas kan komen, zulke bepalingen te maken zijn, welke aan geene of geringe tegenſpraak onderhevig zijn, en vleije mij, door het geen ik in den verderen loop van dit Hoofdſtuk zal voordragen, ook anderen tot mijn gevoelen te zullen overhalen. Doch, alvorens ik tot de voordragt en ſtaving dezer bepalingen overga, moet ik nog met een

kort woord ſpreken van die zelfſtandige naamwoorden, waarin, volgens het te voren gezegde, de zachte *e* insgelijks door ſommigen verworpen wordt, en waarop de boven voorgeſtelde reden dier verwerping geenszins kan worden toegepast.

§. 2.

'Er zijn namelijk eenigen, die *bekendnis* voor *bekentenis*, *erkendnis* voor *erkentenis* (*), *verbindnis* voor *verbindtenis*, *droefnis* voor *droefenis*, *begraafnis* voor *begraaffenis*, enz. willen geſchreven hebben. Maar hoe? hebben deze dan nimmer acht gegeven op de regelmaat der overige zelfſtandige naamwoorden op *nis* uitgaande, als *belijdenis*, *geſchiedenis*, *geheugenis*, *getuigenis*, *gebiedenis*, *groetenis*, *geheimenis*, en anderen? of zullen zij ook hiervoor *belijdnis*, *geſchiednis*, enz. willen ſchrijven? Immers neen; daar men, op deze wijze te werk gaande, alle taaleigen zou om verre ſtooten, en ten laatſten de geheele taal eene andere gedaan-

(*) Dat deze afleiding der woorden *bekendnis*, *erkendnis*, van het deelwoord *erkend*, door de regelmaat der overige woorden op *nis* wederſproken wordt, heb ik boven reeds aangemerkt I. Afd. II. Hoofdſtuk § 3 in de laatſte aanteekening.

daante doen aannemen. Maar zetten zij door de ſchrijfwijze, welke zij in de boven voorgeſtelde woorden trachten in te voeren, niet hiertoe de deur alreede open? Althans kan ik hoegenaamd geene reden uitdenken, waarom de *e* in die woorden, welke met de laatstgenoemde volkomen gelijk ſtaan, meer zou moeten weggelaten worden, dan in deze. Ik mag dus, geloof ik, veilig de ingevoerde nieuwigheid voor onregelmatig en verwerpelijk verklaren, en als eenen algemeenen en onveranderlijken grondregel vaſtſtellen, dat de zachte *e*, in woorden op *nis* uitgaande, altijd voor dien uitgang behoort ingelaſcht te worden (*).

§. 3.

Ter volbrenging van de taak, welke wij op ons namen, zullen wij thans de onderſcheidene bijvoegelijke naamwoorden op *lijk* en *loos*, naar mate zij met eenen verſchillenden medeklinker op dezen uitgang ſtuiten, afzonderlijk beſchouwen

(*) De woorden echter, welke dien uitgang achter de *r* aannemen, als *ſtoornis* en anderen, ſchijnen hiervan door het gebruik uitgezonderd. 'Er zal zich in 't vervolg gelegenheid opdoen, om hiervan nog met een woord te ſpreken.

wen en het gebruik der beste ſchrijveren, midsgaders de regelmaat der tale raadplegende, onderzoeken, of de inlaſſching der zachte *e* in dezelve al, dan niet behoore plaats te hebben.

In de eerſte plaats doen zich hier die bijvoegelijke naamwoorden voor ons op, waarin de *b*, of de ſcherpe *p* op de *l* ſtuit. Dat in deze de zachte *e* gevorderd wordt, zal, geloof ik, ieders gehoor hem terſtond leeren. Wie toch wordt in *heblijk* voor *hebbelijk*, in *ſcherplijk* voor *ſcherpelijk*, niet eene aanſtootelijke wanluidendheid ontwaar? Ook zal niemand, die de beste Nederduitſche ſchrijvers met eenige opmerking gelezen heeft, twijfelen, of het gebruik van verre de meesten dit eenpariglijk bevestige. Wij zullen nogtans een enkel voorbeeld ter ſtavinge van ons gezegde doen volgen.

Hebbelijk, HOOFT, *Ned. Hiſt.* XI. B. bl. 481. *Hend. de Gr.* bl. 3.

Onhebbelijk, HEEMSKERK, *Batav. Arcad.* bl. 9. Uitg. van 1756. HOOFT, *H. de Gr.* bl. 15 en 69.

Hopeloos. HEEMSKERK, *Bat. Arcad.* bl. 1.

Onbegrijpelijk, VOLLENH. *Heerl. d. Rechtv.* bl. 44. STYL, *Opkomst en Bloei der Vereen. Ned.* bl. 205.

Plompelijk, ALDEGONDE, *Roomſche Bijenkorf*, 2. St. C. 12. Fo. 141. verſ. van de uitg. van 1574.

Scherpelijk, WAGENAAR, *Vad. Hiſt.* V. D. bl. 275.

Slappelijk, HOOFT, *Ned. Hiſt.* IX. B. bl. 389.

§. 4.

§. 4.

Geene meerdere zwarigheid is 'er ten aanzien van die woorden, in welke de *d* en de verwantſchapte ſcherpe *t* de *l* voorop gaan. Hier toch pleiten en de regelmaat van *vondeling*, *vreemdeling*, *bezetteling*, enz. waarin de *d* en *t* insgelijks op de *l* ſtuiten, en elks eigen gehoor, en het vrij eenparige gebruik der meeste en beste ſchrijveren allen even zeer voor de invoeging der zachte *e*; weshalven ik gerustelijk als een' algemeenen en doorgaanden regel durf voorſtellen, dat bijvoegelijke naamwoorden, welke den uitgang *lijk* of *loos* achter de *d*, of *t* aannemen, de zachte *e* tusſchen beide vereiſchen. Zie hier wederom eene reeks van voorbeelden ter bevestiging van dezen regel.

Beleefdelijk, HOOFT, *Ned. Hist.* V. B. bl. 175. WAG. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 190.

Blijdelijk, VONDEL, *Virg.* in onrijm, bl. 150.

Dadelijk, HOOFT, *Ned. Hist.* VI. B. bl. 260.

Deugdelijk, ——— ——— III. B. bl. 116 en IV. B. bl. 155.

Doodelijk, VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 37. WAG. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 82.

Gaddelijk, COORNHERT *Boëthius.* bl. 115. VONDEL, *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 6. *Virg.* in onrijm. bl. 145 en 147. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 27, 29, 37.

Lijdelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* XIX. B. bl. 842.
Mildelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 154.
Onderſcheidelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Nederl Dichtk.* bl. 2.
Ondoorgrondelijk,	BRANDT, *Lev. van de Ruit.* XVIII. B. bl. 987.
Onophoudelijk,	———
Onverzadelijk,	COORNHERT, *Boëthius*, bl. 46.
Schandelijk,	VONDEL, *Virg.* bl. 216. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 36 en 41.
Stadelijk,	COORNHERT, *Boëth.* bl. 46.
Verſmadelijk,	VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 34.
Verſtandeloos,	——— ——— bl. 37.
Verwaandelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 3.
Vijandelijk,	WAGENAAR, *Vad. Hist.* I. D. bl. 263.
Vriendelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 3. *Virg.* bl. 215.
Waardelijk,	COORNHERT, *Boëth.* bl. 114.
Woordeloos,	——— ——— bl. 17.
Aanſtootelijk,	HOOFT. *Ned. Hist.* III. B. bl. 116. K. BRANDT, *Lev. v. H. de Gr.* I. D. bl. 214.
Bedektelijk,	HOOFT, *Rampz. d. Verh. v. d. H. Med.* bl. 34. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 252.
Beſluiteloos,	WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 120.
Drostelijk,	K. BRANDT, *Lev. van H. de Groot*, I. D. bl. 1.
Ernsteljk,	HOOFT, *Ned. Hist.* II. B. bl. 76. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 255.
Gedeeltelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XVII. D. bl. 81.
Geestelijk,	HOOFT, *Hend. de Gr.* bl. 126. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 175. XVIII. D. bl. 87.

Ge-

Geſchiktelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* XV. B. bl. 635.
Gifteloos,	VOLLENHOVE, *Heerl. der Rechtv.* bl. 38.
Hatelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* I. B. bl. 2, VONDEL, *Virg.* bl. 214. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 33 en 35.
Hartelijk,	VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 43. VLAMING, *Leven van Spiegel.* bl. 5.
Kortelijk,	BRANDT, *Vondels L.* bl. 6. VLAM. *Leven van Spiegel*, bl. 1. WAGEN. *Vad. Hist.* XIII. D. bl. 92.
Kostelijk,	ALDEGONDE, *Roomſ. Bijenk.* F°. 118. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 30, 38, 39.
Ligtelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* XV. B. bl. 635. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 161 en 250.
Magteloos,	VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 31.
Manhaftelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* IX. B. bl. 389.
Onſchattelijk,	——— *H. de Gr.* bl. 125.
Spottelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Nederd. Dichtk.* bl. 5.
Stiptelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 106.
Stoutelijk,	COORNH. *Boëth.* bl. 46.
Vastelijk,	——— ——— 113.
Vruchteloos,	VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 43.

§. 5.

De woorden, waarin de *f* op de *l* ſtuit, trekken thans onze aandacht tot zich. Hier beſlist het gebruik der beſte ſchrijveren wel niet even ſtellig, als omtrent die woorden,

van welke ſtraks geſproken is; dan hetzelve pleit nogtans meer voor de inlaſching, dan voor de weglating der zachte *e*. En waarom zouden wij dan weigeren ons naar deze uitſpraak der meerderheid te ſchikken, en in de gemelde woorden de zachte *e* in te voegen? Ik zie niet, welke gegronde zwarigheid hiertegen zij aan te voeren. Immers geſchiedt hierdoor niets, dan 't geen met de regelmaat der tale overeenſtemt, welke de harde ſtuiting van meerdere medeklinkers, zoo veel mogelijk, tracht te vermijden, en ten dien einde de zachte *e* te hulp neemt. En welk eene wanluidendheid zou door die ſtuiting, bij het verwerpen der zachte *e*, niet in vele dezer woorden geboren worden? Men denke ſlechts aan *ſterflijk*, *verderflijk* en meer dergelijken, waarin, bij de weglating der *e*, drie ſcherpe medeklinkers op elkanderen volgen; iets, waarvan onze taal uit haren aard afkeerig is. — En pleit ook niet de ſpelling der woorden, *erfenis*, *begraaffenis*, *hoveling*, *ſterveling*, ſtellig voor de inlaſching der zachte *e*? Dit alles in aanmerking nemende, en daarbij denkende aan 't geen wij in onze eerſte Afdeeling, ter ſtaving van den invloed der welluidendheid in 't gemeen, hebben bijgebragt, zal, geloof ik, niemand weigeren ook in woor-

woorden, waarin de *f* op de *l* ſtuit, de zachte *e* in te voegen, overeenkomſtig de voorbeelden, welke wij daarvan wederom uit eenigen der beſte ſchrijveren laten volgen.

Bederfelijk, HOOFT, *H. de Gr.* bl. 125. WAGEN. XVIII. D. bl. 101.
Erfelijk, HOOFT, *H. de Gr.* bl. 126.
Groffelijk, ——— *Ned. Hist.* IV. B. bl. 153.
Liefelijk, COORNHERT, *Boëth.* bl. 17. VONDEL, *Virg.* bl. 275. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl 160.
Loffelijk, BRANDT, *Lev. v. d. R.* XVIII. B. bl. 989. *Lev. v. Vondel*, bl. 14, 22.
Ongeloffelijk, HOOFT, *H. de Gr.* bl. 125.
Ouſterfelijk, BRANDT, *Lev. v. d. R.* bl. 1010.
Ontwijfelijk, ALDEGONDE, *Roomſ. Bijenk.* Fo. 137.
Onvergeeffelijk, HUYDECOPER, *Pr. van T. en D.* I. D. bl. 358.
Sterfelijk, *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 15, 22, 76. VLAM. *L. v. Sp.* bl. 3.
Treffelijk, VONDEL, *Virg.* bl. 211, 214. BRANDT, *Lev. v. Vondel*, bl. 13. WAGEN. *Vad. Hist.* X. D. bl. 253.
Twijfelijk, COORNH. *Boëth.* bl. 42.
Verderfelijk, K. BRANDT, *Lev. van H. de Gr.* I. D. bl. 209. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 253.
Vergeeffelijk, ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 105 verſo.
Voortreffelijk, BRANDT, *Lev. v. Vond.* bl. 17. VLAM. *Lev. v. Sp.* bl. 1. HUYDEC. *Pr. van T. en D.* I. D. bl. 329.

§. 6.

§. 6.

Op de woorden, welke den uitgang *lijk* achter de *g* aannemen, is hetzelfde toepaſselijk, als op de naastvoorgaande. Ook hier is de voorgang der beste ſchrijveren niet altijd eenparig, hoewel de voorbeelden van inlaſsching der zachte *e* talrijker zijn, dan die van weglating. De laatſte bepaalt zich veelal tot langere woorden, *behaaglijk*, *verdraaglijk* en ſoortgelijke, waarin de *e* voor het gehoor, en de uitſpraak niet zoo volſtrekt noodzakelijk ſchijnt als wel in andere (*). Dan daar 'er hoegenaamd geene reden is, om overal, waar het gebruik zulks maar eenigermate ſchijnt te gedoogen, de zachte *e* te verwerpen, maar de aard en regelmaat onzer tale (†) veeleer tot hare inlaſsching raden, wanneer dezelve iets tot welluidendheid kan bijdragen; daar voorts het oordeel van de meerderheid der ſchrij-

(*) Het is 'er nogtans verre af, dat de *e* in deze woorden doorgaans zou worden weggelaten, zoo als uit de voorbeelden, ſtraks bij te brengen, duidelijk blijken zal.

(†) Men denke hier in 't bijzonder aan de woorden, *geheugenis*, *zuigeling*, *jongeling*, *oogelijn*.

ſchrijvenden en ſprekenden het buiten twijfel ſtelt, dat dit laatſte ook hier het geval is, zoo verbeelde ik mij met goed recht tot eenen algemeenen regel te mogen ſtellen, dat de bijvoegelijke naamwoorden, waarin de *g*, het zij op zich zelve, het zij met de *n* verbonden, voor de *l* komt, de zachte *e* tusſchen beide aannemen; ter bevestiging van welken regel wij hier wederom eenige voorbeelden laten volgen.

Bedriegelijk, VONDEL, *Virg.* bl. 217. HEEMSK. *Batav. Arcad.* bl. 1. *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 14, 36, 44.

Behagelijk, *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 38.

Dagelijks, ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 117. HOOFT, *Rampz. d. Verh. v. d. H. Med.* bl. 34. BRANDT, *Lev. v. Vondel*, bl. 16 en 17. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 34. E. BRANDT, *L. van H. de Gr.* I. D. bl. 214 en 271. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 209.

Dwingelijk, HOOFT, *Ned. Hist.* V. B. bl. 174.

Genoegelijk, VONDEL, *Virg.* bl. 214 en 274.

Hagchelijkheid, HOOFT, *Ned. Hist.* IV. B. bl. 155.

Mogelijk, ——— ——— ——— II. B. bl. 74. BRANDT, *Lev. van Vondel*, bl. 6.

Oogeloos, HOOFT, *Ned. Hist.* IV. B. bl. 156.

Ondragelijk, VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 33, 41.

Ongezeggelijk, ——— ——— ——— ——— 33.

Onmogelijk. HOOFT, *Ned. Hist.* II. B. bl. 49. XV. B. bl. 634.

Overhagchelijk, ——— ——— ——— II. B. bl. 76.

On-

Onvoegelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 4 en 6.
Strengelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 231.
Tongeloos,	COORNH. *Boëth.* bl. 17.
Walgelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 2.
Zorgelijk,	COORNHERT, *Boëth.* bl. 17. VONDEL, *Virg.* bl. 211 en 218. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 399.
Zorgeloosheid,	HOOFT, *Ned. Hist.* II. B. bl. 74.

§. 7.

Meerdere bedenking baren die woorden, waarin de twee- en drieklank *aai* of *oei* den uitgang *lijk* voorop gaat, als *fraaijelijk*, *moeijelijk* en dergelijken. Hier toch is het gebruik der meeste ſchrijveren zeer weifelende, zoo dat van daar bezwaarlijk een vaste grond van beſlisſinge te ontleenen valt. Dan zullen wij uit dien hoofde de *e* hier verwerpen, welke, ſchoon niet zoo duidelijk als bij andere ſoortgelijke woorden, echter in de ſpraak der meeste Nederlanderen gehoord wordt? De analogie der tale gebiedt, mijns achtens, het tegendeel, en wil, dat wij ook in dezen der welluidendheid en gemakkelijkheid van uitſpraak toegeven. Wie toch erkent niet, dat men in het woord *moeljelijk*, door inlaſching der zachte *e*, met meer gemak van de eerſte tot de laatſte lettergreep overgaat, dan

dan zonder dezelve? Heeft ook niet om die zelfde reden het taalgebruik *vermoeijenis*, niet *vermoeinis* vastgeſteld? Men laſſche dus de *e* in deze woorden in, zoo als wij dit in de volgende voorbeelden zien plaats grijpen.

Draaijelijk, COORNH. *Boëth.* bl. 46.
Fraaijelijk, KILIAAN in zijn Woordb.
Moeijelijk, ——— ——— ——— COORNH. *Boëth.* bl. 8. VONDEL, *Aanl. tot de Nederd. Dichtk.* bl. 5. *Virg.* bl. 211. BRANDT, *Lev. van Vondel*, bl. 15.
Verfoeijelijk, *Levit.* XI. 43. *Nahum* III. 6. *Ezech.* IV. 14. en op meer andere plaatſen van onze Bijbelvertaling. *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 70, 88, 100.

Deze invoeging zal men zeker even gereedelijk willen doen gelden in *vrijelijk* van *vrij*, zoo als dit woord voorkomt bij WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 292, en de regelmaat van *vrijeling* gebiedt.

§. 8.

De woorden, waarin de *k* op de *l* ſtuit, vereiſchen, volgens de algemeene uitſpraak en het doorgaande gebruik der meeste en beste ſchrijveren, zoo ſtellig de inlaſſching der zachte *e*, dat men dezelve, zoo ergens, zeker hier moet laten gelden. Wij meenen dus gerustelijk, zonder ver-

verder betoog, als eenen onbetwistbaren regel te mogen voorſtellen, dat alle woorden, die den uitgang *lijk* of *loos* hebben achter eene lettergreep, op *k* eindigende en tot hun zakelijk deel behoorende (*), met de zachte *e* moeten geſchreven worden. Ten overvloede echter zullen wij het voorgeſtelde door de volgende voorbeelden beveſtigen.

Aanmerkelijk, BRANDT, *Lev. van de R.* XVIII. B. bl. 986. WAGEN. *Vad. Hist.* XII D. bl. 176. XVIII. D. bl. 84.

Afhankelijkheid, STYL, *Opk. en Bloei der Vereenigde Ned.* bl. 258.

Bedenkelijk, HOOFT, *Ned. Hist.* VI. B. bl. 260. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 157. XVIII. D. bl. 109.

Gebruikelijk, WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 305.

Gelijkelijk, BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, IV. B. bl. 195. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 241.

Gemakkelijk, VONDEL, *Opdr. van Joſ. in D.* bl. 2. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 160. XVIII. D. bl. 75.

Ker-

(*) Deze bepaling, welke men ook bij de voorgaande woorden moet in het oog houden, is gegrond op de natuur onzer tale, welke den klemtoon nooit anders plaatst dan op het zakelijke deel des woords. Dus kan de inlaſching der *e* in *koninklijk* geene plaats hebben, even weinig als in *eenpariglijk*, *moediglijk*, *wezenlijk* en dergelijken.

Kerkelijk, BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, XVIII. B. bl. 988. K. BRANDT, *Lev. van H. de Gr.* I. D. bl. 271.

Merkelijk, ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 116. BRANDT, *Lev. van Vondel*, bl. 14 en 16. WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 76 en 134.

Noodzakelijk, COORNH. *Boëth.* bl. 115. BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, XVIII. B. bl. 986. VONDEL, *Aanl. tot de Ned. Dichtk.* bl. 6. HUYDEC. *Proeve van Taal- en Dichtk.* I. D. bl. 333 en 335. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 154. XVIII. D. bl. 91.

Onafhankelijk, WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 160.

Ongemakkelijk, VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 41.

Onuitſprekelijk, ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 120. BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, XVIII. B. bl. 983.

Onverbrekelijk, COORNH. *Boëth.* bl. 114. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 154.

Onverwrikkelijk, HOOFT, *Ned. Hist.* IV. B. bl. 154.

Oorſpronkelijk, VONDEL, *Ad. in Ball. Voorb.* bl. 1.

Rekkelijkheid, WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 145.

Reukeloos, VONDEL, *Virg.* bl. 218.

Rijkelijk, ——— *Aanl. enz.* bl. 14. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 27.

Schrikkelijk, VONDEL, *Virg.* bl. 152. VOLLENH. *H. der R.* bl. 40.

Uitdrukkelijk, ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 118 verſo, HOOFT, *Ned. Hist.* I. B. bl. 2.

Wanſmakelijk, ——— ——— II. B. bl. 49.

§. 9.

Ook in de woorden, waarin de *m* op de *l* ſluit, wordt de invoeging der zachte *e* door de meerderheid der ſprekenden en ſchrijvenden gevorderd, gelijk dezelve ook plaats heeft in de woorden *aankomeling*, *afſtammeling* en dergelijken. Men ſchrijve dus beſtendig *namelijk*, *voornamelijk*, *aannemelijk* en dergelijken, overeenkomſtig de voorbeelden, welke wij daarvan uit de beste ſchrijvers laten volgen.

Aannemelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 311.
Bekwamelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* XV. B. bl. 635.
Erbarmelijk,	——— ——— XIV. B. bl. 608. HERMSK. *Bat. Arcad.* bl. 1.
Gemelijk,	VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 41.
Heimelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* III. B. bl. 117. VONDEL, *Virg.* bl. 147, 152, 210. BRANDT, *Lev. van Vondel*, bl. 21. VLAM. *Lev. van Spiegel*, bl. 4. WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 77, 280, 281.
Ligchamelijk,	*Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 6 en 17.
Namelijk,	ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 137. HOOFT, *Ned. Hist.* II. B. bl. 74. III. B. bl. 117. VONDEL, *Virg.* bl. 154.
Onbetamelijk,	HOOFT, *H. de Gr.* bl. 9.
Onnoemelijk,	STYL, *Opk. en Bloei der Vereenigde Ned.* bl. 119.
Tamelijk,	BRANDT, *Lev. van Vondel*, bl. 15.

Voor-

Voornamelijk, HOOFT, *Ned. Hist.* III. B. bl. 117. V. B. bl. 174. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 33, 39. K. BRANDT, *Lev. van H. de Gr.* I. D. bl. 271. HUYDEC. *Proeve van Taal- en Dichtk.* I. D. bl. 323.

Vromelijk, BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, IX. B. bl. 477.

§. 10.

Eenigzins ingewikkelder is het onderzoek omtrent die bijvoegelijke naamwoorden, welke den uitgang *lijk* hebben achter eene zakelijke lettergreep op *n* eindigende, als welke gedeeltelijk de zachte *e* ſchijnen te vereiſchen, gedeeltelijk dezelve te verwerpen. Zoo vorderen en de doorgaande uitſpraak en het gebruik der beſte ſchrijveren, buiten tegenſpraak, de zachte *e* in de woorden *mannelijk*, *minnelijk* en dergelijken, terwijl integendeel die letter bij het ſpreken en ſchrijven niet wordt waargenomen in *aanzienlijk*, *gewoonlijk*, *doenlijk*, en meer andere woorden van denzelfden aard. Zullen wij nu, ter vereffening hiervan, de *e* in alle deze woorden verwerpen? of dezelve ook daar inlaſchen, waar het ſpraak- en ſchrijfgebruik haar niet ſchijnt te vereiſchen? Ware ons geene andere keuze, dan tuſſchen deze beide uiterſten

overgelaten, wij zouden, zonder bedenking, het laatſte kiezen, als waardoor, onzes achtens, het por den minſten aanſtoot lijden, en de aard en regelmaat der tale best zouden bewaard worden. — Dan ik zie geene reden, waarom men het onderſcheid niet zou mogen volgen, 't welk het ſpraak- en ſchrijfgebruik tusſchen deze woorden gemaakt heeft. Immers, letten wij naauwkeurig op de geſteldheid van deze woorden, zoo zullen wij een wezenlijk verſchil tusſchen dezelve ontwaar worden. De eerſten ſtuiten met eene korte en ſcherpe, de laatſten met eene lange en ſleepende lettergreep op den uitgang *lijk*, als *minlijk*, en *doenlijk*; *beminlijk*, *overwinlijk*, en *aanzienlijk*, *gewoonlijk*. Daarenboven zijn de eerſten afkomſtig, of van zelfſtandige naamwoorden, welke uit hunnen aard gaarne de zachte *e* met verdubbeling der *n* aannemen, of van werkwoorden, die met dezelfde verdubbeling op *en* eindigen, als *minnelijk*, *zinnelijk*, *onverwinnelijk*, welk een en ander in de laatſten niet valt op te merken. — Gerustelijk mag men dus, mijns inziens, deze woorden in de ſpelling onderſcheiden, en de zachte *e* in de eerſten inlaſchen, in de laatſten weglaten, overeenkomſtig het geen in de volgende voorbeelden valt op te merken.

Ken-

Kennelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* III. B. bl. 117. VONDEL, *Opdr. van den Gijsb. van Amſtel*, bl. 1.
Mannelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* I. B. bl. 3. VONDEL, *Opdr. van J. in D.* bl. 3. WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 289 en 307.
Minnelijk,	VONDEL, *Virg.* bl. 159. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 160. XVIII. D. bl. 284.
Onverwinnelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* II. B. bl. 76. III. B. bl. 117.
Zinnelijk,	VONDEL, *Opdr. van Joſ. in Doth.* bl. 3.
Zinneloos,	HOOFT, *Ned. Hist.* VII. B. bl. 294. VONDEL, *Virg.* bl. 153.
Aanzienlijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* XV. B. bl. 635. BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, XVIII. B. bl. 989. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 28. 30, 33.
Alleenlijk,	HUYDEC. *Proeve van Taal- en Dichtk.* I. D. bl. 236.
Doenlijk,	BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, I. B. bl. 2. *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 10. STYL, *Opk. en Bloei der Vereen. Nederl.* bl. 125.
Gemeenlijk,	BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, XVIII. B. bl. 986. VOLLENH. *Heerl. d. Rechtv.* bl. 36. STYL, *Opk. en Bloei d. Vereen. Nederl.* bl. 139.
Gewoonlijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 160.
Ongewoonlijk,	COORNH. *Boëth.* bl. 42.
Onverzoenlijk,	*Staten Bijbel*, Rom. I: 31, 2 Tim. III: 13.
Waarſchijnlijk,	STYL, *Opk. en Bloei der Vereen. Nederl.* bl. 130.
Zienlijk,	*Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 50.

§. 11.

Gelijk in deze laatſte woorden, zoo wordt de *e*, overeenkomſtig de uitſpraak en het algemeene gebruik, ook weggelaten in die, welke den uitgang *lijk* of *loos* achter de *r* aannemen, als *eerlijk*, *eerloos*, *heerlijk*, *begeerlijk*, *keurlijk*, en dergelijken. Zelfs wordt dezelve gewoonlijk verworpen in de woorden op *ling* uitgaande, als *huurling*, *inboorling*, *keurling*, *leerling*, en in ſommige op *nis* als *ſtoornis*, enz. De voorgang der beste ſchrijveren is in dezen zoo algemeen en ontwijfelbaar, dat het noodeloos zijn zal, het voorgeſtelde door voorbeelden te bevestigen. Want, zoo men eenen enkelen, wiens op zich zelf ſtaand oordeel hier niets kan afdoen, uitzondere, zal men *eerlijk*, *keurlijk*, en dergelijken niet ligt bij eenig ander ſchrijver aantreffen, dan bij dichters; doch deze hebben, gelijk bekend is, zich altijd de vrijheid voorbehouden, om de zachte *e* in woorden, die dezelve kunnen aannemen, naar eisch van de maat hunner verſen, in te laſchen of weg te laten, weshalven hun

ge-

gebruik in dezen volſtrekt geen gezag ter beſlisſinge heeft (*).

§. 12.

Meer of min bedenkelijk zijn de woorden, in welke de *ſ* voor de *l* komt: als *wijslijk* of *wijsſelijk*, *vreeslijk* of *vreesſelijk* en dergelijken. Hier toch vinden wij wederom de beste ſchrijvers noch onderling, noch aan zich zelven volkomen gelijk. En geen wonder inderdaad, daar de zachte *e* hier bij de uitſpraak in eenige woorden twijfelachtig is, b. v. in *ongeneeslijk* (†), en in alle zich niet zoo ſterk laat hooren, als bij andere woorden, welke op *lijk* of *loos* uitgaan. In deze onzekerheid zou ik het liefst mij voegen bij de zulken, die de zachte *e* ook hier inlasſchen. Immers wordt dezelve (om nu het meermalen gezegde omtrent de afkeerigheid onzer tale van de botſing van meerdere me-

(*) Men leze hierover na den kundigen ALEWYN in zijne *Verdediging der voornaamſte Dichterl. Vrijh.* in het III. D. *der Werken van de Maatſch. van Nederl. Letterk.* te Leyden, bl. 152—157.

(†) Men vindt echter dit woord aldus geſchreven in *Greg. Naz. over de Meded*, door FRANCIUS, bl. 95. gelijk ook *geneſelick* bij KILIAAN.

medeklinkers niet te herhalen) mijns achtens, in alle woorden van deze klasse bij de uitspraak meer of min onderscheidenlijk, en in die, welke voor de *ſ* nog een' anderen medeklinker hebben, zeer duidelijk waargenomen. Voeg hierbij, dat het gebruik der beste schrijveren, althans in de meeste woorden, meer voor dan tegen deze inlasching pleit, 't welk wij thans nog door eenige voorbeelden zullen bevestigen.

Afgrijsſelijk,	VONDEL, *Virg.* bl. 152 en 213.
Gewisſelijk,	ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 119. verſo, WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 75 en 279.
Huisſelijk,	WAGEN. XVIII. D. bl. 245. en 246.
Ijsſelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* II. B. bl. 74 en *H. d. G.* bl. 125. VONDEL, *Virg.* bl. 152. BRANDT, *Lev. van de Ruiter* XV. B. bl. 861.
Onmisſelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* IX. B. bl. 396.
Onpaſſelijkheid,	WAGEN. *Vad. Hist.* XV. D. bl. 436.
Pauſelijk,	——— ——— XII. D. bl. 173.
Plotſelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* I. B. bl. 2. K. BRANDT, *Lev. van H. de Groot*, I. D. bl. 228.
Prijsſelijk,	*Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 26.
Toepaſſelijk,	K. BRANDT, *Lev. van H. de Groot*, I. D. bl. 222.
Vreesſelijk,	VONDEL, *Virg.* bl. 152 en 213.
Wijsſelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XVIII. D. bl. 92 en 241.

§. 13.

§. 13.

De woorden, in welke de *ſ* met *ch* voor den uitgang *lijk* vereenigd is, zullen ons niet lang bezig houden. Hier toch vordert de gemakkelijkheid der uitſpraak zoo ſtellig de invoeging der *e*, dat men zonder dezelve ter naauwernood deze woorden zuiver, d. i. met beſcheidelijke uitdrukking van den ſamengeſtelden klank van *ſch*, kan uitſpreken. En wie is 'er, die niet erkent, dat door de botſing van zoo vele ſcherpe medeklinkers eene merkelijke wanluidendheid geboren wordt? Het kan dus, mijns bedunkens, niet worden in twijfel getrokken, of in deze woorden de invoeging der zachte *e* behoore plaats te hebben, welke invoeging ook, blijkens de volgende voorbeelden, door den voorgang der beste ſchrijveren ſtellig geboden wordt.

Cantſchelijk, COORNH. *Boëth.* bl. 42, 46, 124.

Heuſchelijk, K. BRANDT, *Lev. van H. de Gr.* I. D. bl. 257. WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 240. XVIII. D. 108 en 135.

Menſchelijk, COORNH. *Boëth.* bl. 8 en 113. HOOFT, *Ned. Hist.* VI. B. bl. 153 en 155. VOND. *Virg. Voorber.* bl. 3. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 29. K. BRANDT, *Lev. van H. de Groot*, I. D. bl. 238. WAGEN. *Vad. Hist.* X. D. bl. 316. STYL, *Opk. en Bloei der Vereen. Nederl.* bl. 206.

Onmenſchelijk, VONDEL, *Virg.* bl. 216.
Vleeſchelijk, VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 37. *Greg. Naz. over de Meded.* door FRANCIUS, bl. 3 en 40.

§. 14.

Eindelijk moeten wij nog ſpreken van die woorden, waarin de *w*, overeenkomſtig de tegenwoordige ſchrijfwijze, de *l* voorop gaat. Ook hier, geloof ik, zal niemand, die op het doorgaande ſpraak- en ſchrijfgebruik naauwkeurig acht geeft, zwarigheid maken de zachte *e* in te lasſchen, op welke ons ook de woorden *nieuweling*, *vertrouweling* en *huwelijk* wijzen, met welk laatſte *gruwelijk*, *affchuwelijk*, mijns achtens, volkomen gelijk ſtaan. Ik zal dus, naar ik geloove, ter ſtaving van mijn gevoelen omtrent de ſchrijfwijze in deze woorden te volgen, niets meer behoeven bij te brengen, dan het gezag van eenigen onzer beste ſchrijveren. — Zie hier hetzelve.

Eauwelijk, ALDEG, *Roomſ. Bijenk.* Fo. 116.
Getrouwelijk, WAGEN. *Vad. Hist.* V. D. bl. 275.
Grouwelijk, *Gruwelijk*, ALDEG. *Roomſ. Bijenk.* Fo. 40. HOOFT, *Tacitus*, bl. 308. VONDEL, *Virg.* bl. 156. VOLLENH. *Heerl. der Rechtv.* bl. 35, 37 en 39.

Nieu-

Nieuwelijk,	VONDEL, *Aanl. tot de Nederd. Dichtk.* bl. 2.
Raauwelijk,	VLAM. *Leven van Spiegel*, bl. 12.
Trouwelijk,	BRANDT, *Lev. van de Ruiter*, bl. 490; WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl. 223.
Trouweloos,	VONDEL, *Virg.* bl. 25.
Vertrouwelijk,	WAGEN. *Vad. Hist.* XII. D. bl 154.
Vrouwelijk,	HOOFT, *Ned. Hist.* XVII. B. bl. 746. HUYDEC. *Proeve van Taal- en Dichtk.* I. D. bl. 360.

Zoo heb ik dan beproefd, om, door raadpleging van de regelmaat der tale, en het beſchaafde ſpraak- en ſchrijfgebruik, eenige bepalingen vast te ſtellen aangaande een onderwerp, 't welk tot hier toe, mijns wetens, door de taalkundigen niet opzettelijk verhandeld is. In hoe verre het mij gelukt zij, ten dezen aanzien zulke regelen voor te dragen, welke zich, als overeenkomſtig met de beginſels eener gezonde taalkunde, aanprijzen, ſtaat niet aan mij, maar aan mijne kundige rechters te beoordeelen, van wier beſcheidenheid ik billijk verwachten mag, dat zij, bij die beoordeeling, ook op de nieuwheid mijner onderneming zullen acht geven.

Voorts meene ik hiermede mijne taak afgewerkt en de voorgeſtelde Prijsvraag volledig beantwoord te hebben. Dubbel zal ik mij voor

mij-

mijnen arbeid beloond achten, indien ik, naar het oordeel mijner bevoegde rechteren, door denzelven iets mogt hebben toegebragt, tot opheldering van een onderwerp, welks bondige verhandeling voor de ſpelling onzer moedertale van het hoogſte belang is. Hartelijk nogtans wensch ik, om het gewigt der zake, dat kundiger Mannen, door de vraag der Maatſchappij uitgelokt, daarover hunne meer gegronde bedenkingen aan dezelve mogen mededeelen, en zal mij, in dit geval, over het ter zijde leggen van mijnen arbeid gemakkelijk vertroosten, door het denkbeeld en erkentelijk gebruik van de aanwinst, welke de Nederduitſche taalkunde daardoor zal verkregen hebben.

DICHT-

DICHTSTUKKEN.

LIERZANG.

VOOR DE

AGTTIENDE EEUW.

EERSTE ZANG.

LIERZANG

VOOR DE

AGTTIENDE EEUW.

EERSTE ZANG.

Gelijk, ter ſtraf der euveldaden,
Waar door, in de ijsſelijkſte nacht,
Een wreede vrouwenſchaar haar gaden
Op de echtkoets en het ſterfbed bragt,
't Geſlacht van Danaus het water,
Bij 't nimmer eindigend geklater,
In bodemlooze kuipen ſtort:
Daar 't vocht van 's afgronds trage beken
Nooit voor haar' arbeid zal ontbreken,
Haar wanhoop altijd grooter word.

Zo brengt de tijd een reeks van jaren,
Omtogen met een wolkgordijn,
Bij de Eeuwen, die voor dezen waren,
En reeds in 't niet verzonken zijn.
Hij rust, vermoeid en neêrgebogen;
Een ſombre nevel dekt zijne oogen,
Als ſtorm de maan bij winternacht:
Maar neen, vergeefs naar rust te jagen.
Hij ziet op nieuw den morgen dagen
In de eeuw, die op zijn' arbeid wacht.

Reeds dreven, voor den troon der Goden,
Die ras vervlogen jaren heen,
Gelijk op 't meir de golven vloden,
Door ſtorm en noordenwind beſtreên. —
Jupijn roept de eeuwen, die verdwijnen,
En de eeuwen, die op nieuw verſchijnen,
Te ſamen voor zijn' eeuwgen troon:
Daar, 't zij ze wonden, 't zij ze heelen,
Zij allen toch gelijklijk deelen
In de almagt en de zorg der Goôn.

Maar

Maar naauwlijks zien de onſterflijke oogen
Die eeuw, die 't zesde drietal floot,
Of elk bewondert, opgetogen,
De olijf en lauwren, die zij bood.
Apollo poogt hare eer en luister
Te hoeden voor het aklig duister,
Dat Lethes tragen ſtroom omringt:
Daar elk der blijde Zanggodinnen
Voor haar den lauwer poogt te winnen,
En tot hare eer de cyther dwingt.

Maar, 't hoofd verſierd met bloementwijgen,
Rijst Mnemoſijne, op Pindus top,
Terwijl haar telgen nedrig zwijgen,
Van haren gouden zetel op.
Haar aanſchijn bloost, gelijk, bij 't klimmen
Van de ochtendzon, de roode kimmen,
Wanneer de Lent' den Zephijr wekt;
Haar zang moet al wat leeft bekoren,
Gelijk dien Philomeel doet hooren,
Als de avondſtond de velden dekt.

Zij ſpreekt: „ Staat af van aardſche zangen,
Mijn kroost, gij woont in Pindus hof!
Eene eeuwge jeugd gloort op uw wangen,
Godinnen! zingt der Goden lof!
Laat uwe tonen hooger rijzen,
d'Olympus en Apollo prijzen;
Dat de aard' voor uwe lier verſtomm'.
Laat zij den lof des Tijds bezingen:
De Tijd beſtaat voor ſtervelingen,
Maar de Eeuwigheid voor 't Godendom!

Doch waar u in verlopen jaren,
Bij uw geliefkoosd volk op de aard',
Een POOT en HOOGVLIET heilig waren,
VAN MERKEN uwen roem bewaart,
Dáár heft een ſtad haar grijze muren,
Die 't woên der eeuwen kon verduren,
Uit de achtbre golven van den Rhijn;
Dáár ziet ge u hulde en eerbied toonen,
Dáár zal bij uwe dierbre zonen
Uw heiligdom en tempel zijn.

Dáár

Dáár brengen, met verëenigd poogen,
Bataafſche Dichters bloemen ſaam:
Dáár zullen Pallas tempelboogen
Weêrgalmen van uw' heilgen naam.
Daar ziet ge uw lauwren welig groeijen,
Uw mirth en rozen geurig bloeijen,
In ſchaduw van den populier;
Daar zal u de Amſtel ſchatting brengen,
De Rotteſtroom zijne offers plengen,
Bij 't klinken van der dichtren lier.

Laat dáár uw kroost den lof verbreiden
Van de eeuw, wier uiterſte avondgloed
De morgenſtralen deed verſpreiden
Der zon, die 't kwijnend dichtvuur voed.
Laat daar Apollo's adelaren
Hun ſteile vlugt aan d'ochtend paren,
Die voor zijn dierbre kunst ontluikt;
Terwijl de zwanen der rivieren
Door hare zangen de uitvaart vieren
Der eeuwe, die ter westkim duikt!

Reeds nodigt gij, bij 't ochtendglooren,
ô Dichtrenſtoet! van uw beſtaan,
Uw broeders uit om in uw choren
Voor de agttiende eeuw de lier te ſlaan.
Reeds ziet hun oog den lauwer blinken,
Reeds ziet verbeelding 't al verzinken,
Wat in haar vlugt hare aandrift ſtoort,
Gelijk een arend van de bergen
Den zonnegloed en ſtorm durft tergen,
Door nevlen en door wolken boort.

Doch zo als, in Hymettus dreven,
Elk bloempje, prijkende in het dal,
Den wuften vlinder om ziet zweven,
Onzeker welk het kiezen zal,
Zo ſtaat mijn zwakke nymph verlegen;
Zal zij der tijden vloek of zegen,
Der vorſten of der volken lot,
Der kunſten val of vorderingen,
Den oorlog of de vreê bezingen,
Of de Almagt van den eeuwgen God?

Maar

Maar neen! Gij, boven 't zwerk verheven,
Van U beginn' mijn nedrig lied!
Die 't onweêr, ſchoon het de aard' doe beven,
Nooit tot uw woonplaats nadren ziet.
Gij, Wijsbegeerte, wreed verbannen,
Door 't woest geweld der zieltirannen,
Waar voor 't vernederd Napels, bukt,
Wier vuist, bemorst met bloed en tranen,
Om zich ten zetel 't ſpoor te banen,
Uw heiligdom ter aarde rukt!

Gij, die, ſchoon huichlende outertolken
U vlocken, voor dien vloek niet beeft,
En, ſchoon veracht bij ſlaaffche volken,
't Verlicht Europe uw wetten geeft,
Daal van den zaalgen hemel neder,
Beſtier, beziel mijn zwakke veder;
Uw glans beſtraal me in al haar pracht:
Gelijk, bij 't woên der najaarswinden,
De maan den wandlaar 't ſpoor doet vinden,
In 't holst der duistre middernacht!

Nu dan met zagte en dankbre trekken
Die halve goden afgemaald,
Wier deugd, wat nevlen de aard' bedekken,
Door 't floers van dwang en domheid ſtraalt.
Het zij hun geest uwe eeuwge ſchatten,
Door magt, noch tijd, noch plaats te omvatten,
Durft toetſen aan het redenlicht,
Of, niet voldaan door 't bloot aanſchouwen,
Der wetenſchappen praalgebouwen
Op uwe onwrikbre zuilen ſticht.

Hoe heerlijk blonk, bij de ochtendſtralen
Van de eeuwzon, ook uw zagte gloed,
Toen LOCKE dorst de wet bepalen,
Die wil en oordeel richten moet;
Toen hij de fakkel van de reden,
Door hem zo vurig aangebeden,
Deed ſtralen tot in 't menschlijk hart,
En 't eerst met zijn beſpiegelingen,
Wist door dien doolhof heen te dringen,
Waar 's menſchen geest zich in verwart.

Toen,

Toen, daar de Theems van uit zijn baren,
Waar lauwren ſtaan in plaats van riet,
Op NEWTON twijfelend blijft ſtaren,
Of hij een God of ſterfling ziet,
Toen NEWTON 't licht der zonneſtralen,
In zeven kleuren neêr deed dalen,
En voor zijn aldoordringend oog
Het licht des hemels wist te buigen,
En duistre holen deed getuigen
Van 't glinstren van den regenboog.

Toen hij 't geſtarnte van dien hemel,
Die nu zijn' zaalgen geest omvat,
Met all' zijn kringen en gewemel,
In 't brein doorzien, verzameld had;
Toen hij den vorm der aard' bepaalde,
Van alles, wat ter kimmen daalde,
Voorzag wanneer 't verrijzen moest;
Zijn naam zal aan dien hemel blinken,
Waar, als de ſchepping zal verzinken,
Geen tijd het ſtarrenheir verwoest.

Gij zaagt het bijgeloof verdreven,
Bij de echte telgen van Armijn,
U door THOMASIUS herleven,
En LEIBNITZ uw beſchermer zijn;
Gij zaagt door WOLFF zijn voetſpoor drukken,
En Duitschland nieuwe bloemen plukken,
Door SULCER tot een' krans vergaard,
Gij zaagt op nieuw den loop der ſtarren
Door EULERS kunde en vlijt ontwarren,
En NEWTON volgen in zijn vaart.

Zo volgde, ô Seine, ook aan uw boorden,
Een MONTESQUIEU Lycurgus ſpoor.
Aſtraea luistert naar zijn woorden;
Zij klinken Themis zalen door.
De Eulaeus en de Tiber ſtroomen
Door 't Perſisch rijk, 't gebied van Romen,
Nog luistrend naar zijn godentaal.
De Vrijheid zal 't geweld verpletten;
Ze is veilig door den geest der wetten;
Zij juicht in hare zegepraal.

Maar

Maar ook dat oord, dat gij, Bataven,
Betreedt, is alle uwe eerbied waard!
't Is heilig door gewijde graven,
Door heilige asch, die rust in de aard'.
Daar uit zal BOERHAAVE eens verrijzen,
En andermaal den dood zien ijzen,
Die vruchtloos tegen hem dan woed:
Daar uit zal BIJNKERSHOEK herleven,
En NIEUWLAND juigchend opwaarts ſtreven,
Waar HEMSTERHUIS hem welkom groet.

Dan wie met gadeloozen luister
Verrijst, mijn zangſter, in het west?
Zijn voet vertrapt der volken kluister,
Zijn oog is op den ſtorm gevest:
Aan vrijheid is zijn moed geheiligd;
Door zijn vernuft is de aard' beveiligd;
't Is FRANKLIN, liefling der natuur;
Hij wringt aan 's aardrijks dwingelanden
Den ijzren ſcepter uit de handen,
En uit den hemel 't blikſemvuur.

Was

Was 't niet genoeg, ô ſtervelingen,
Zo hulpeloos bij uw geboort',
Met uw verbeelding door te dringen,
Waar Venus en de Noordſtar gloort?
Was 't niet genoeg, in ſpijt der ſtormen,
De zeeën tot een' weg te vormen,
En met den graadboog in de hand,
In 's aardrijks afgelegen hoeken
Naar nieuwe waerelden te zoeken,
Waar gij met COOK uw' zetel plant?

Neen! PRIESTLEIJ zoekt naar andre wegen,
En LAVOISIER volgt op zijn ſpoor.
Natuur, ſta vrij hun poging tegen!
Reeds zweeft BLANCHARD den dampkring door;
Een nieuwe hoofdſtof moet hem dragen;
De ontvlambre lucht ſtrekt hem ten wagen;
De wolken zijn zijn rijksgebied.
De mensch durft aarde en zee braveeren,
Den hemel en de lucht trotſeeren;
Haast deert hem 't vuur en de afgrond niet.

Maar

Maar waartoe ons uw magt te leeren,
Natuur, die 't menschdom bloedig ſlaat?
Waartoe Calabrie om te keeren?
Waartoe dat dreigende gelaat?
Waartoe die wijdverſpreide puinen,
Gevormd uit de omgeworpen kruinen
Der tempelen van Lisſabon,
Waaronder, daar het aardrijk beefde,
Zo menig ſchuldloos offer ſneefde,
Geen ſterfling u ontvlugten kon.

Ook dáár zal u de wijsgeer prijzen,
Natuur, die Gods bevel volbrengt!
'k Zie uit dien brand een' vuurgloed rijzen,
Die zielendwang in 't aanzicht zengt.
Toen gij het all' ter aarde rukte,
Was 't eerst, dat voor uw woede bukte,
De tempel van het bijgeloof,
Waar, met de koord en vlam en roede,
Gewetensdwang onmenschlijk woedde,
Voor Reden, God en Vrijheid doof.

Ja,

Ja, gij, Natuur! gij zijt der Reden
En Wijsbegeerte een hartvriendin!
Gij leidt, langs paden, ſchaars betreden,
Den wijsgeer uwen tempel in.
BUFFON dringt in uw duistre holen,
Waar hij uw ſchatten, diep verſcholen,
Ten nut van 't menschdom ſaam vergaêrt.
Niets kan zijn zoekend oog ontvlugten
Van 't geen dat zweeft in hooger luchten,
Of zwemt in zee, of kruipt in de aard'!

Maar hoe! wie zijn zij, op wier hairen
De menschheid dankbre lovren drukt,
Voor wie de erkentnis eiken-blaêren
En onbevlekte lauwren plukt?
ô Volken, werpt het ſtandbeeld neder,
Vernietigt vrij de altaren weder,
Voor dwingelanden opgericht!
Rukt neer die pralende eereboogen,
Door vleijerij en moord en logen
Op 't rookend oorlogsveld geſticht.

Maar

Maar bouwt den ſterfling eeuwge zuilen,
Die liefdrijk weldoet aan 't heelal:
Dáár moog de menschheid veilig ſchuilen,
Als haar 't geweld bedreigen zal.
Verëert hem, die den dood zijn ſchichten
Ontrukt, en tegen hem durft richten,
Vergif als artſenij gebruikt.
En gij, die u hoort moeders noemen,
Beſtrooit TIMONIS graf met bloemen
Wanneer uw kroost den dood ontduikt!

Natuur zie met afgunſtige oogen
Dan vrij op 't lijdend menschdom neêr,
En ſchenne 't godlijk ſpraakvermogen,
Maar God herſtelt die wonden weêr.
Ons lijden wekte zijne ontferming,
En Hij, met vaderlijke erberming,
Verhoorde ook 't ſprakeloos gebed;
En DE L'EPÉE wierd gebooren:
De ſtommen ſpreken, dooven hooren,
En loven de Almagt, die hen red.

Gij, die in uw beſpiegelingen
Der waarheid ſteeds uwe offers wijd!
Wantrouwend vriend der ſtervelingen,
Die groot door moed en wijsheid zijt!
Die, waar wij rijpe vruchten wachten,
Ons leed door bloemen wilt verzagten,
Bevallig dweeper der natuur!
ROUSSEAU, door kunstmin onderwezen!
Hoe kunt gij toch haar invloed vreezen?
Waardoor was u haar honig zuur?

En gij, wien MELPOMEEN' leert ſchreijen,
THALIA zelve lagchen doet!
Wien, in der letterwijzen reijen,
Minerve als haren liefling groet!
VOLTAIRE! die voor 't oog der volken,
Het bijgeloof, vergif en dolken,
En heerschzucht zwaard en boei ontwringt!
Wien 't voorbeeld der geſchiedenisſen
Wat pligt en recht is leert beſlisſchen;
Die ſteeds den lof der vrijheid zingt!

Nog

Nog zien wij ſchoone rozen pralen
Op 't graf, waar uw gebeente rust,
Ontloken door de zonneſtralen
Van uwe deugd en waarheidslust!
Maar, ſpottend, en met wufte krachten,
Den Mensch dien troost te doen verachten,
Die in de dood hem pal doet ſtaan;
Op waan en ſpotternij te roemen,
Dit jaagt te vaak de ſchoonſte bloemen
Op uwen grafzerk doornen aan.

Maar zo, gelijk van elk bewonderd,
Een eik onwrikbre wortels ſchiet,
En, als de ſtormwind huilt en dondert,
Den bangen wandlaar ſchuilplaats bied,
ô GELLERT, edel volkverlichter!
ô HALLER, groot en nedrig dichter!
Zo blinkt uw deugd en zagt beleid.
Gij leert ons in dit doornig leven
Langs 't bloemrijk pad der godsvrucht ſtreven,
Naar 't zalig oord der eeuwigheid.

Reeds dikwerf blonk den ſtervelingen
't Geſtarnt' bij ſtille nacht in 't oog:
Zij waanden aller ſtarrenkringen
Te kennen aan den hemelboog.
Maar éénér gloed was voor hen duister;
Eén blonk in ongekenden luister,
Haar glans was God alleen bekend:
Tot eindlijk HERSCHEL haar ontdekte
En de aandacht van het menschdom wekte,
En HERSCHEL blinkt aan 't firmament.

Zo waande, trotsch op eigen krachten
De wijsheid van den zwakken mensch
Met aardſche en eindige gedachten
Te dringen door den eeuwgen grens.
Maar 't ned'rig licht, de zagte klaarheid
Der onweêrlegbre en zekre waarheid
Was onbekend aan 't vlugst verſtand:
Tot KANT haar' oorſprong op dorst ſpooren,
En hare ſtem aan de aard' deed hooren,
En de aard' weêrgalmt den naam van KANT.

ô Wondren, die ons doen verſtommen!
ô Wegen der Voorzienigheid!
't Is of in Pallas heiligdommen
Een nieuwe zon haar ſtralen ſpreid.
Op 't eind' der eeuw te durven hopen
Dat ware deugd den zetel ſlopen
Van dweepzucht ongeloof en waan,
't Geloof een' tempel aan zal wijzen,
Waar uit een heilge wierook rijzen,
De mensch met moed naar 't graf zal gaan;

In 't oogenblik, dat 's menſchen boosheid
Zich ſpitst op zijner broedren val,
Te hopen dat belangeloosheid
Heel 't menschdom eens verbroedren zal;
Op 't eind' der eeuw, te ſnood ontheiligd,
Te hopen dat de mensch, beveiligd
Door zuiverheid van wil en drift,
Niet vatbaar voor 't bedrog der zinnen,
Zijn plicht voldoen, zijn kracht herwinnen,
En vrij zal zijn van 's vleijers gift;

In 't oogenblik, dat volk en vorſten,
Daar de aard van bloed en tranen rookt,
Naar meerder bloed en tranen dorſten,
En wraakzucht martelvuuren ſtookt,
Te hopen dat een eeuwge vrede
't Zwaard zal doen roesten in de ſchede,
En daar zich d'overvloed verſpreid,
De ſpietſen zal tot ſikkels krommen...
Ô Wondren die ons doen verſtommen!
Ô Wegen der Voorzienigheid!

Ja, de oorlog moog zijn' ſtandert zetten,
Op d'omgewroeten vredetuin,
En 't menſchenbloed de lauwren ſmetten,
Die kraken op der helden kruin,
Het word niet vruchteloos vergoten,
Eens zien wij palm en eik geſproten
Uit de aard', bevochtigd met dat bloed:
Eens zullen vredeolijven bloeijen,
Waar nu bij 's oorlogs vreeslijk loeijen,
De held om wufte lauwren woed.

Ja!

Ja! eens zal 't menschdom ondervinden,
Dat Wijsheid, Reden, Recht en Deugd
De volken moeten ſaam verbinden,
Als in des aardrijks eerste jeugd.
Eens zullen tweedragt, krijg en lijden,
Die 't zuchtend menschdom thans beſtrijden,
Ons ſtellen op een veilge plaats:
Hoe dichter thans de ſlagen treffen,
Hoe eer elk 't voordeel zal beſeffen,
Des algemeenen waereldſtaats.

Eens zal verlichting gouden ſtralen,
Waar voor die nacht van leed verdwijnt,
Op 't juigchend aardrijk neêr doen dalen,
Gelijk de zon in 't oosten ſchijnt.
Laat dwinglandij nu 't volk doen bloeden,
Losbandigheid onmenschlijk woeden,
Gelijk de ſtorm in wintermaand:
Eens zal het licht der vrijheid dagen,
Gelijk wanneer, voor Phoebus wagen,
De ſtier het ſpoor der lente baant.

TWEEDE ZANG.

Kom, Zanggodin! gelei mijn ſchreden
Langs velden waar de menschheid treurt:
Langs 't puin van omgeſtormde ſteden,
Van rijken, woest uit een geſcheurd!
Laat uwe zagte tonen klinken,
Waar, bij der zwaarden vreeslijk blinken,
Uit zwangre monden van metaal
De krijg verderf en moordtuig braakte,
En de onſchuld bange zuchten ſlaakte,
Bij 's Overwinnaars zegepraal.

Ge-

Gelei mij over 't puin van troônen,
Van kerkers neêrgeſtormd ter aard',
Waar nu de Vrede en Vrijheid wonen
Of tweedragt nieuwe rampen baart!
Verbeelding! richt mijn wankle gangen,
Geef kracht en leven aan mijn zangen,
Zweef zelf mijn tedre zangſter vóór!
Zo klapwiekt, bij het ochtend krieken,
Ook de aadlaar voor het moedig kieken,
En zweeft met hem het luchtruim dóór.

Wat roemt ge, ô Zweden, op de krachten
Van hem, die voor zich zelven ſtrijd?
Van hem, wiens moed en legermagten
Niet zijn aan 't vaderland gewijd?
Hoe trotsch uw KAREL uit moog blinken,
Hoe ſtout hij alles doe verzinken,
Wat hem weêrſtaan durft in zijn' vaart:
Wie 't bloed des volks wel durft vergieten,
Maar 't volk geen welvaart doet genieten,
Is de eernaam toch van held onwaard.

Dan blinkt hij grootſcher, die, gezeten
Op Ruslands onverwinbren troon,
Het volk zijn kluisters doet vergeten
Met vredepalmen ſiert de kroon.
De Zaan heeft hem zien ſchepen bouwen;
De Neva 't rijk hem toevertrouwen,
't Welk hij beſtiert tot 'svolks geluk.
Zo zien we een rups met rag omweven,
Haast als de ſchoonſte vlinder zweeven,
Op dat zijn glans ons oog verrukk'.

En gij, als Wijsgeer, Dichter, Koning,
Bemind — geducht, gevreesd als held!
Der kunsten ſtrekte uw rijk ter woning,
En uwen roem het oorlogsveld:
Gij, FREDRIK! die, met vaste ſtappen,
De ſtijle baan der wetenſchappen
Als Vorst, als meer dan Vorst, betrad:
Gij knotte met uwe oorlogskrachten,
Des dubblen aadlaars forſche ſchachten,
Die in zijn klaauwen de aarde omvat.

Maar

Maar hoe! terwijl met blij verlangen,
Mijn gulle zangſter zich verheugt
Dat welvaart d'onſpoed zal vervangen,
En vrijheid 't loon zal zijn der deugd,
Wie heft zijn oogen, bleek beſtorven,
Wie heft zijn handen wreed doorkorven,
Ten hemel op, met bittren lagch?
Wien zien wij in den kerker zinken?
Wat vuist doet nog de keten klinken,
Waar aan zijn moed gekluisterd lag?

ô Polen! Warſchau! moê van 't lijden,
Voorſpeldet ge u een beter lot.
Voor u zou MADALINSKY ſtrijden,
En KOSCIUSCO was uw God.
Maar Dwinglandij ontrolt haar vanen,
Beſprengd met bloed en burgertranen:
En hij, de aartsengel van 't verderf,
Dien de afgrond uit zijn' gorgel braakte,
Toen moord, toen Dwinglandij ontwaakte,
Hij SUWAROW grimt: „ Polen ſterf!"

Wie

Wie zal de tedre zuigelingen,
Wie zal der zwakken grijzen ſtoet,
Aan zijn vernielend zwaard ontwringen,
Reeds druipend van der maagden bloed?
Vergeefsch! — hier baten moed noch krachten;
Gij zaagt ſchier alle uw burgers ſlachten,
Gij, Prag, ſtaat reeds in lichten brand!
En hij, die zich den dood wil geven,
Hij moet den val nog overleven
Van vrijheid en van vaderland.

Mijn God! zien dan uw heilige oogen
Het misdrijf onverſchillig aan?
Is de eerbied voor uw alvermogen
't Welk de aard' beveiligt, louter waan?
God! hoe weêrhoud ge uw blikſemſchichten,
Als recht en vrijheid moeten zwichten
Voor 's onderdrukkers moordend ſtaal?
Als gij hem ziet, 's volks heilbewerker,
Hem, KOSCIUSCO, in den kerker,
Hem SUWAROW in zegepraal!

Is

Is dan... zwijg mensch! zwijg worm der aarde!
De Seraph zwijgt als de Almagt wenkt,
En wat die Almagt immer baarde,
Zij wrocht niets, dat haar waardig denkt.
Zult gij haar wijsheid wetten ſtellen?
Zult gij, 't geen zij beſloot, voorſpellen?
Haar wil, hoe die ook zij, is groot.
Ja! Polen zwicht voor dwingelanden,
En KOSCIUSCO zucht in banden,
Maar — is reeds KOSCIUSCO dood?

Kom, 't oog gewend naar hooger kringen,
Op hem, wiens vriendſchap hij zich won;
Den vriend der vrije ſtervelingen,
Den vriend der Godheid, WASHINGTHON.
Tot u, ô Held! wende ik mijn reden,
Die reeds, ter ſtarren ingetreden,
Het loon van uwe deugd geniet!
Die ſchreijend 't ondermaansch gewemel,
(Zo de englen ſchreijen in den hemel)
En 't menschdom zich verdelgen ziet!

Ook

Ook gij waart vreeslijk in het ſtrijden,
Ontzaglijk was uw oorlogsmoed:
Maar nimmer deed gij de onſchuld lijden,
Gij had geen lust in menſchenbloed.
Gij deed, ô Held, geen tranen vloeijen
Dan die uw volk, bevrijd van boeijen,
U plengde uit eedle erkentenis!
Die in uw lauwren zullen blinken,
Zo lang uw naam langs de aard' zal klinken,
Zo lang de deugd geen ſchaduw is.

Schoon dan uw menſchenliefde de oogen
Met ſmart op 't rookend aardrijk ſla,
Toch ziet ge allengs uw tranen droogen
Door 't welzijn van America,
Door u aan ware deugd geheiligd,
Door u voor ALBION beveiligd,
En vrijgeſtreden door uw' moed.
Zie neêr op 't volk dat nog u zegent.
Zie hoe daar op de welvaart regent,
En zeg: „ All' wat ik wrochtte, is goed!"

Dus,

Dus, zittende op een bank van zoden,
Vóór 't huis, 't welk zijn geboorte zag,
't Gewoel van ſtad en jeugd ontvloden,
Op d'avond van een' lentedag,
Zien we ook een grijsaart, zonder kommer,
Zijne oogen ſlaan op de eikenlommer,
Onlangs, niet voor hem zelv' geplant:
Maar hopend, dat, ook na zijn ſneven,
Die eik een koele ſchaûw zal geven
Aan vriend en kroost en bloedverwant.

En gij, te groot voor 's dichters zangen!
Gij, Galliën, waar op heel de aard',
Door kille huivering bevangen,
Door eerbied opgetogen, ſtaart!
Misvormd door zo vele ijslijkheden,
Door zo veel legers fel beſtreden,
Zo jammerlijk zo wreed verdeeld,
En toch nooit ongeſtraft beledigd,
Door zo veel heldenmoed verdedigd,
Trotsch op uw wonden, ras geheeld!

Wie

Wie toch, wie zal uw noodlot malen?
Wie telt de wondren, die gij deed?
Wie ſchildert alle uw zegepralen?
Wie ſchetst uw jamren, wie uw leed?
't Zegt weinig dat HOMEER de ſnaren,
Omkranst met PHOEBUS lauwerblaêren,
Van HECTORS neêrlaag klinken doet;
Dat hij de Trooiſche moed en listen,
Dat hij de dapperheid en twisten
Bezingt van HELLAAS vorstenſtoet.

Ach, zo het lot voor later tijden,
Dien heilgen dichter had geſpaard,
Dan waar voor 't minst uw vreugd of lijden
Zijn goddelijke zangen waard'.
Het voorwerp waar zijn luit van kweelde,
Waar dan geen laffe minneweelde
Van MENELAÜS echgenoot':
Neen; dan bezong hij uw begeeren
Om ongedwongen de Almagt te eêren,
Uw eeuwge keus, „ of vrij of dood."

ANDROMACHÉ wierd ras vergeten
Waar DE LAMBALE word ontzield,
Of waar, nog fier op 't rein geweten,
Uw Koning voor den moordbijl knielt.
Wie zou PENELOPÉ beklagen,
Wanneer HOMEER ons voor mogt dragen
Het ſterfuur van ELIZABETH?
Wie vroeg naar 't lot van PRIAMS telgen,
Waar Vrankrijk 't bloed niet in kan zwelgen,
Der lijken ſtank de lucht beſmet.

Min zwellen Xanthus bange vlocden
Door 't bloed, dat Mavors ſtroomen deed,
Dan gij ô Seine, die, bij 't woeden
Van ROBESPIERRE, in rouw u kleed!
Het bloed, dat Troje zag vergieten,
Schijnt als een kleine beek te vlieten;
Maar 't andere is een zee gelijk,
Door wier afſchuwelijke golven
Het all' in d'afgrond word bedolven, —.
Een zee, die ſtranden beukt en dijk.

Maar ook zwijg van uw heldendaden,
ACHILLES, van uw moed en deugd!
Roem op geen handvol lauwerbladen,
Verkregen in den bloei der jeugd!
ULYSSES zwijg van doodsgevaren,
En van de afgrijsſelijke baren,
Door u met zo veel moeds beſtreên!
Zwijg van uw kracht, zwijg van uw loosheid,
De ſchrik van dwinglandij en boosheid!
HOMEER zing' BONAPARTE alleen.

HOMEER? — neen, Zangſter! 't Alvermogen
Zag 's menſchen ſchande en zwakheid aan:
En ijllings met afgunſtige oogen
Zag 't misdrijf BONAPARTE ontſtaan.
Maar wie in goddelijke zangen
Den roem van 's waerelds held omvangen
En melden zoude aan 't nageſlacht,
Die tweede in rang der ſtervelingen,
Die 's eerſten glori zoû bezingen,
Die mensch wierd nimmer voortgebragd.

't Is

't Is groot, langs ontoegangbre bergen,
Bedekt met ſneeuw die nimmer ſmelt,
Waar 't eeuwig ijs de zon durft tergen,
Waar 't glibbrig ſpoor ten afgrond helt,
Het volk naar 't oorlogsveld te leiden,
Waar de overwinning hem verbeiden
En van zijn vaan niet wijken zal:
Die vaan, die hem doet zegevieren,
Als hij, aan 't hoofd der krijgsbanieren,
Haar opheft voor Arcolaas wal.

't Is groot, langs fel beſtookte zeeën,
Met grooten moed, maar kleine magt
Naauw rustend van de Pyreneën,
Te ſtreeven waar de Nyl hem wacht;
't Is groot, in dorre zandwoestijnen,
Waar kruid en plant van hette kwijnen,
Waar 't brandend oog geen vocht ontdekt,
In ſchaduw ſlechts der Pijramiden,
Den dappren landzaat te doen vlieden,
Wien grond en lucht tot bijſtand ſtrekt:

Maar grooter is 't en meer verheven,
Wanneer de vrijheid kwijnt bij 't volk,
Het vaderland ter hulp te ſtreven,
In ſpijt van list, vergif en dolk;
Met eigen handen 't ſchip te ſturen,
Schoon op het ſtrand geen heldre vuren,
Geen bakens afgeteekend ſtaan,
Maar ſchier bezweken voor de baren,
Te redden uit de zee-gevaren,
En ſtorm en klip te doen ontgaan.

Zo torscht bij dagen en bij nachten,
In 't brandend Mauritaanſche zand,
Ook Atlas, fier op eigen krachten,
Den hemel ſteeds in d'eigen ſtand.
Afrike's leeuwen mogen locijen,
De zon zijn arm en kruin verſchroeijen,
Die taak jaagt hem geen ijſing aan,
Maar, wetend, dat, ſlechts door zijn pogen,
De hemel ſtand houd in den hoogen,
Denkt hij om niets dan pal te ſtaan.

Ja,

Ja, BONAPARTE, hij zal dagen
Die dag, die al uw arbeid loont;
Waar op ge aan de aard', van vrees ontſlagen,
Den blijden palm der Vrede toont!
Hoe verre ook Nereus 't ſtrand omvloeije,
En oost en westerkim beſproeije,
Heel de aard', beveiligd door uw moed,
Zal u ſteeds haar verlosſer noemen,
Uwe ongelijkbre grootheid roemen,
Die haar voor haren val behoed.

Schoon dus, met fierheid, harer waardig,
Nu de agttiende eeuw uw daên vermeld,
En, op Maringoos veld hovaardig,
U roemt als ſtaatsman en als held,
Voor de eeuw, die nadert, moet zij wijken,
Ook die zal met de lauwren prijken
Die de overwinning u komt biên.
Maar dan als 't vaderland verdedigd,
Als 't aardrijk door u is bevredigd,
Zal zij u groot, als burger, zien.

En gij, die uit de noorderbaren
ô ALBION, uw krijt verheft,
Waarop Euroop met angst blijft ſtaaren,
Als haar uw oorlogsdonder treft.
Gij veilig achter uwe rotſen,
Belagcht der volken zwaard en knotſen
En ſchutgevaart, dat u bedreigt,
Daar gij, hoe groot ge u zelv moogt achten,
Door eigen zwaarte en eigen krachten
En eigen ſchuld ten afgrond neigt.

Uw vlag, ontrold langs alle ſtroomen,
Getuigde van uw groot gebied:
Wat vloot kan aan uw woede ontkomen?
Wie beefde voor uw vloten niet?
't Was niet genoeg „ dat zee en winden
In mij hun meesteresſe vinden,
En bukken voor mijn heerſchappij!"
Dus ſpraakt ge, en de Oceaan verbolgen,
Moest, ſchuimend, uwe wetten volgen,
En zuchtte in harde ſlavernij.

Maar

Maar Albion! maar hij zal dagen,
Die dag die al uw trotsheid loont,
Als Nereus, van uw boei ontslagen,
Aan de aard zijn vrije golven toont.
Schoon hij voor u alleen thans vloeije,
In oost en west uw grond besproeije,
God wraakt uw' dwang en euvelmoed.
De zee zal hem haar' wreeker noemen,
Zijn vrijheidsliefde en almagt roemen,
Die haar voor slavernij behoed.

Ja, éénmaal zullen al die beken,
Bij wier geruisch de Vrijheid juigcht,
Als Amphitrite zich zal wreeken,
En niet meer voor uw heerschzugt buigt,
Niet in haar zout het zoet verliezen,
't Welk tusschen dicht bewassen biezen,
De Stroomgod voor de Vrijheid plengt.
Zij zal de kiel het zeespoor banen,
Wanneer ze aan zuchtende Indianen
Geen juk, geen boei, maar weldaên brengt.

Dus zong ik, ſchoon op doffe ſnaren,
Der groote ſtervelingen lof,
Die 't jongſte honderdtal van jaren,
Verheffen uit der eeuwen ſtof;
'k Zweefde over 's aardrijks breede velden;
'k Zag grootſche daden, eedle helden,
En wijde hen mijn nedrig lied.
'k Heb volken, zwak door bittre wonden,
Maar groot, door fieren moed, gevonden. —
Doch Neêrlands grootheid vond ik niet.

ô Vaderland! van kindſche dagen
Zo dierbaar aan mijn kloppend hart!
Voor wien ik 's noodlots felſte ſlagen
En ramp en lijfsgevaren tart!
Gij, wien ik met ſtandvaste zinnen,
Wat lot u dreige, zal beminnen,
Wiens klagend beeld ſteeds vóór mij zweeft!
Voor wien, als van beſtorven lippen,
De laatſte zuchten mij ontglippen,
De laatſte zucht ten hemel ſtreeft.

ô Va-

ô Vaderland! bij 't ochtendglooren
Van de eeuw, die wegdrijft, waart gij groot;
Toen ſcheen u 't heerlijkst lot beſchoren,
Daar de overvloed zijn gunst u bood;
Toen vloeiden welvaart, rust, en zegen
U mild uit volle ſtroomen tegen;
Toen waart ge eendrachtig en geducht;
Toen golfde uw' vlag langs vrije baren;
Gelijk de friſſche rozenblaêren
Langs 't bloemperk, in een voorjaarslucht.

De blijde gloed der middag-ſtralen
Van de eeuwzon lonkte u vrolijk aan;
Maar ach! allengs zaagt gij haar dalen,
Allengs in 't westen ondergaan.
Gij zaagt den nabuur zich verhoogen,
U dreigen met zijn zeevermogen,
Maar noch ſtreed de Almagt voor uw recht;
Zij deed u 't hoofd met lauwren ſieren,
Op Doggersbank U zegevieren,
En PARKER vlied, waar ZOUTMAN vecht.

Maar ach! de tweedragt, fel ontſtoken,
't Geweld, in 't harnas uitgerust,
Het oproer, vreeslijk losgebroken,
Genaken Neêrlands bange kust.
Hier ſpoken binnenlandſche twisten,
Dáár raakt de geest van 't graauw aan 't gisten,
En niets bepaalt dit woest geweld.
Het moet zich lucht en ruimte geven,
Het doet u op uw pijlers beven:
Uw ſtaatsgebouw ligt neêrgeveld.

Zo ligt ge, ô tombe der CAPELLEN!
Op Gorzels barre heide in 't zand.
Gij doet me een' traan in de oogen zwellen,
ô Zinnebeeld van 't vaderland!
Thans rust der helden kil gebeente
Niet onder 't ſtatelijk geſteente:
Maar 't wild, in 't leger, dat gij dekt.
's Volks woede hield u niet voor heilig,
De hinde acht bij uw puin zich veilig
Als 't haar aan 's Jagers oog onttrekt.

En

En thans — nu de eeuwzon aan de kimmen,
Aan de avondkimmen treurig zinkt,
Gij, Neêrland! naauw een ſtraal ziet glimmen,
Die u nog flaauw in de oogen blinkt,
Thans — nu ge in uw verzwakte wallen,
En Pruis en Brit en Rus en Gallen,
Als overwinnaars juichen zaagt;
Uw vlag, welëer de ſchrik der volken,
Niet meer op Amphitrites kolken,
Naauw op de Zuiderzee zich waagt;

Thans — neen mijn Zangſter! als mijn ſnaren
Niet klinken mogen tot 's Lands eer,
Uit dan voor 't minst geen rouwmisbaren,
Werp dan de cyther zwijgend neêr!
Ach! laten dan de oprechte tranen
Die zich een vrijen doortogt banen,
Door 't oog dat om ons onheil treurt,
De ſtrak geſpannen ſnaar doen ſpringen,
Ik kan beweenen, niet bezingen,
Het leed dat Neêrlands volk verſcheurt.

Maar,

Maar, ſchoon wij aklig zijn vernederd,
Door twist en tweedragt wreed verdeeld,
Door weelde en wellust laf vertederd
En zwak als 't kroost door ons geteeld;
Ja, ſchoon in de algemeene elenden,
Die tegen 't vaderland zich wenden
Een ieder zorgt voor eigen rust,
En onder zo veel vrijheidsvrinden,
Zo weinig helden zijn te vinden,
Wier moed de felle ſtaatsvlam blust.

Toch zie ik, in dat aklig donker,
Een ſtar wier gloed niet ondergaat.
Haar zagt en liefelijk geflonker
Tart middagzon en dageraad.
Laat thans Europa's trotſche rijken
Op magt en pracht en grootheid prijken,—
Dit was uw lot in blijder jeugd.
Maar roemt thans, ô mijn Landgenoten!
Niet op uw ſterkte of oorlogsvloten,
Maar op uw Godvrucht, op uw deugd.

Ja,

Ja, nog doet de aarde een' lofzang hooren
Aan de oude Nederlandſche trouw.
Die roem ging niet geheel verloren,
Die ſchoort uw wagglend ſtaatsgebouw. —
Nog zie 'k u 't hongrig weesje voeden,
De weeuw, in bittre tegenſpoeden,
Geſterkt door uw liefdadigheid:
Nog juigch ik, op Gods bijſtand hopend,
Wijl menſchenliefde uw harten opent,
Als de armoede om uw bijſtand ſchreit.

Maar ach! zo, met der vadren zeden
En moed, en werkzaamheid, en kracht,
Dit overſchot van deugd vertreden,
Vergeten word bij 't nageſlacht;
Zo dwaze trotsch en wufte ſnoodheid
De plaats betreên van de oude grootheid,
De Tweedragt hier haar bloedvaan plant,
De ware Godvrucht hare altaren
In 't hart des volks niet kan bewaren,
Dan is 't gedaan met Nederland.

Dan

Dan zal, terwijl met ſombren luister
De maan op onze graven ſchijnt,
Voor 't nageſlacht, in 't ſcheemrend duister,
De laatſte ſtraal van licht verdwijnt,
Wanneer de twintigſte eeuw zal dagen,
Dat nageſlacht zijn' val beklagen,
En treuren op der vadren graf;
Of 't zwalpend nat der noorderbaren —
Neen, Zangſter! zwijg; ruk los de ſnaren:
Het ſnikken breekt uw woorden af!

Si vox in fragili mihi pectore firmior ære,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis:
Materiâ vires exſuperante meas.

OVIDIUS.

AANTEEKENINGEN.

EERSTE ZANG.

Bladz. 5.

Laat daar uw kroost den lof verbreiden
Van de eeuw wier uiterſte avondgloed, enz.

Hier wordt de bijzonderheid bedoeld, dat de oprichting der Bataafſche Maatſchappij juist plaats gevonden heeft, in het laatſte gedeelte van het ſlotjaar der agttiende Eeuwe.

Bladz. 6.

Der kunſten val of vorderingen.

Men zal het misſchien ongepast vinden, dat hier van den val der kunſten geſproken wordt, in eenen tijd, dat alle kunſten ſchier als om ſtrijd het hoofd opheffen en met vernieuwden luister ten voorſchijn treden; doch de ſmaak onzer Natie, en wel van dat gedeelte der Natie,

het welk door een beſchaafde opvoeding in ſtaat behoorde te zijn, het waare van het valſche te onderſcheiden, doet zekerlijk de vordering der kunſten niet waarſchijnelijk voorkomen, wanneer men ziet, met hoeveel gretigheid het de ſtukken van eenen KOTZEBUE, IFLAND en andere ſoortgelijke Schrijvers verſlindr, terwijl de beste nederduitſche tooneel- en dichtſtukken naauwlijks gekend en niet geächt worden. Of dit een vrolijk of treurig vooruitzicht oplevert, wil ik hier liefst niet beſlisſen. — *Atquo utinam patriæ ſim non ego verus aruſpex!*

Bladz. 6. 9.

Maar neen! gij boven 't zwerk verheven.

De afgelopene Eeuw zo aanmerkelijk zijnde door de lotverwisſelingen van volkeren, vorſten en ſtaten, als door de verbazende vorderingen der wijsbegeerte, heeft zulks den Dichter op het denkbeeld gebragt, dit gedicht in twee Zangen te verdeelen, en in het eerste gedeelte de afgelopene Eeuw van hare wijsgeerige, in het tweede van hare ſtaat- en geſchiedkundige zijde te beſchouwen.

Bladz.

Bladz. 6. 9

Waarvoor 't vernederd Napels bukt.

Het is bekend, dat in 't laatst van den jaare 1800, de uitöefening van alle wijsbegeerte, wiskunde, natuurkunde, en andere voortreffelijke weetenſchappen uit het gebied van Napels zijn geweerd.

Bladz. 7 (10)

Het zij hun geest, enz.

De bedoeling des Dichters is die groote mannen te ſchetſen, die over de wijsbegeerte, het zij beſchouwende (Theoretica) of werkdadige (Practica) geſchreven hebben. Ten dien einde heeft hij de zodanigen aangehaald, wier voornaamſte ſtelzels eenigzins geſchikt voorkwamen tot een characteristike doch tevens dichterlijke behandeling, zonder daar door andere verdienstelijke mannen, in dit gedicht niet genoemd, als van minder waardij of verdienſten te oeſchouwen; want indien alle die edele Wijzen hierin waren aangehaald, zoude deze Eeuwzang meer gelijkenis op een naamrol dan op een dichtſtuk gekregen hebben; en het is ook deze afkeer van eene proſaïſche naauwkeurigheid en regelmatigheid, die den Dichter bewogen heeft in de voorſtelling der zaken en per-

foonen, in den geheelen Lierzang niet de orde van tijd of landaart te volgen; maar alleen de zodanige, die het meest aanleiding gaf tot eene dichterlijke aaneenſchakeling.

Bladz. 10. (12)

De Eulaeus.

Een rivier van Perſie. De *Lettres Perſanes* van MONTESQUIEU zijn te bekend, dan dat deze plaats eenige verdere opheldering zoude behoeven.

Bladz. 13. (15)

Toen gij het al ter aarde rukte.

Men verhaalt dat bij de aardbeving van Liſſabon het huis waar de Inquiſitieraad gewoon was te vergaderen, het eerſte was dat ter aarde ſtortte.

Bladz. 14. (17)

Beſtrooit Timonis graf met bloemen.

TIMONI is de geen aan wien men de invoering van de inenting der kinderpokken in Europa te danken heeft.

Bladz.

Bladz. 15. 18

Die groot door moed en wijsheid zijt.

Het is ontegenzeggelijk, dat ROUSSEAU juist niet in alle omſtandigheden en betrekkingen waaren moed had; zekerlijk een waarlijk moedig man zoude niet, gelijk hij, weigeren, om bij gelegenheid van het toeleggen van eenig penſioen, zich aan den Koning van Vrankryk te laten voorſtellen, uit vreze van door de Kamerjonkers te zullen worden uitgelagchen. Doch het is aan den anderen kant niet minder waar, dat hij, om niet te ſpreken van den ſtouten en moedigen toon in zijne ſchriften heerſchende, zekere aangeboren fierheid bezat, die hem, bij voorbeeld, het zonderlinge voornemen deed volgen, om bij de vertooning van een door hem vervaardigd tooneel ſtuk zich in zijne dagelijkſche zonderlinge landmanskleding tegen over de Loge van het hof in den Schouwburg te plaatzen.

Bladz. 18. 20

Tot Kant hare oorſprong op dorst dorst ſpooren, enz.

Het is in dit en de navolgende Coupletten geenzins het oogmerk des Dichters geweest vóór of tegen de Critiſche Wysbegeerte zich uittelaten; hij begrijpt, in het wijsgeerige, even als in het ſtaatkundige, volſtrekt onzij-

dig te moeten blijven: hij heeft dus alleen getracht van eenige voorname ſtellingen van KANT zodanig gebruik te maken, als tot bereiking van zijn oogmerk, tot een aesthætiſche voorſtelling naar de regelen der dichtkunde het meest geſchikt konde zijn. De wijze van behandeling, die hij daar toe gebezigd heeft, ſcheen hem de geſchiktſte; zonder iemand zijner beoordeelaars of lezers in deze vóór of tegen zich te willen inneemen. — *Je ne decide point entre Geneve et Rome.*

TWEE-

TWEEDE ZANG.

Bladz. 26.

Wat roemt ge ô Zweeden op de krachten, enz.

KAREL DE XII., die in den jare 1697 den troon beklom. Zie zijne geſchiedenis en beoordeeling kortelijk, maar juist beſchreven in SCHRÖCK Algemeene Geſchiedenis, V^de^ Deel, 2 Hoofdd. XV. Boek, Bladz. 456.

Bladz. 26.

Dan blinkt hij grootſcher die, enz.

PETER ALEXIEWITSCH, bijgenaamd *de Groote*, in 't jaar 1688 de teugels van 't gebied in handen nemende, reisde eenige jaren daarna, onder anderen naar Holland, alwaar hij zich in perſoon in de ſcheepstimmermans kunst oefende; zie almede zijne lotgevallen en hoedanigheden in het voorgemelde Werk, VI^de^ Deel, 2 Hoofdd., XVI^de^ Boek, Bladz. 76.

Bladz. 28.

En hij, de aartsengel van 't verderf, enz.

Het is den Dichter niet onbekend, dat ſommigen niet zo ongunſtig over SUWARÖW denken, ook zoude men misſchien kwalijk doen, met zich aldus over denzelven in eene levensbeſchrijving uit te laten; maar in eenen Lierzang, mag men zich meer van het algemeene gevoelen be-

bedienen, te meer in dit geval, terwijl toch bij voorbeeld de inneming van ISMAËL altijd een vlek van wreedheid op de nagedachtenis van SUWAROW werpen zal.

Bladz. 33/37

Het voorwerp waar zijn luit van kweelde, enz.

De Dichter heeft vermeend, dat schoon eigentlijk de veldtogt der Grieken voor Troje het onderwerp der Iliade uitmaakt, echter de minnarijen van HELENA, als welke daartoe aanleiding gegeven hebben, hier als zodanig konden worden aangevoerd.

Bladz. 35.

Haar ophef voor Arcolaas wal.

Het is bekend, dat toen de Fransche soldaten, bij het overtrekken van den brug te Arcola, voor het vuur der Keizerlijke Batterijen verstomden en den overtogt weigerden, BONAPARTE, benevens den Generaal AUGEREAU, een vaandel greep en met het zelve tot op het midden van den brug vooruitreed, zijne krijgslieden wenkende om hem te volgen, 't welk de gewenschte uitwerking had.

DE ONSCHULD.

DE ONSCHULD.

Ik peinsde in 't ſtatig bosch, alléén met mijne ſmart;
De hemel was bewolkt, en ſtemde met mijn hart;
God wandelde in de orkaan, terwijl het woud zich kromde,
De landbewooner knielde, en ſidderend verſtomde;
De ſtormwind ſprak alléén in dit zo plechtig uur;
Zo ſtoort de wintervlaag de ſluimring der natuur. —
Gij, die de Orions in het ijdel hebt gehangen,
Mij zijn uw ſtormen ſteeds gewijde choorgezangen!
Ik peinsde, in weemoed, voort.—Mij dacht, het bang gezucht,
De kreet van ſtervenden, vervulde 't ruim der lucht;
De moeders riepen, in het ſtof ter neêr gebogen,
Den jongen liev'ling weêr, aan haren arm onttogen;

De vaders zegenden, in 't zweet der laatſte ſmart,
En drukten 't wenend kroost aan hun verflaauwend hart.
Een eik ſtond aan mijn zij', verwijderd van zijn loten;
Vergeeten was reeds de Eeuw, waarin hij was ontſproten,
Hoe menig dichter hing, bij 't ſtamerend vaarwel,
Al ſtervende, aan zijn' ſtam het dierbaar ſnarenſpel!
Hoe bood hij dikwerf rust aan matte wandelaren!
Thans kwetst de bijl die ſtam, en rooft zijn grijze hairen.
„ Deeze eik ſchetst, Onſchuld! mij de beeldtnis van uw lot;
„ Gij doet aan menſchen wél... uw loon is ſmaad en ſpot.
„ ô Aard'! gij mogt niet meer een blijde woonplaats wezen,
„ Sints uit den ſchoot der zonde ontelbre plagen rezen.
„ De ſtem des krijgs weêrgalmt, langs puinen, om mij heen.
„ 'k Zie vaders door het bloed van kindren, lagchend, treên;
„ De vorſten, aan wier voet de wees en weduw zuchten;
„ Ontvlugten kalmte en rust, ſlechts om zichzelv' te ontvlugten,
„ Als wierook ſtijgt naast hen der onſchuld bloed om hoog;
„ De tranen, haar ontvloeid, zijn paerlen in hun oog.
„ Wanneer, aan 't eind' des tijds, de rechter nederdalen,
„ 't Geſternte ſmelten zal, als ſneeuw voor zonneſtralen;
„ Wanneer de ontwaakte mensch, bij 't klinkend lofgeſchal,
„ Het ſtof van eeuwen uit zijn lokken ſchudden zal,

„ Dan

„ Dan zal tot weinigen het dankbaar weesje nadren;
„ Alleen om weinigen zich weduwen vergadren;
„ Hen zegenen, wier hand haar diepe wond' genas,
„ Toen menig ſterveling voor haar een dwingland was,
„ En, ſtaamrend, hoe zij hen in ſtilte handlen zagen,
„ Voor hem, die zich erbarmde, aan God erbarming vragen!"
Afkeerig van 't gezigt van rampen en gevaar,
Vloog mijne ziel omhoog, gelijk een adelaar;
Reeds rolde aan mijnen voet het heir der hemelbollen;
Ik zag 't paleis van Hem, voor wien de zonnen rollen,
Die zorgt voor d'adelaar, gedragen op den wind,
En voor den kleenen worm, dien 't ſterflijk oog niet vind.
Een Cherub, aan den troon des hoogen Gods gelegen,
Daalde uit het ſtargewelf, en kwam mij, lagchend, tegen;
Al zwijgend, groette ik hem, met eenen tranenvloed,
Gelijk de ſterveling onſterffelijken groet:
„ Wat wilt gij, kind des tijds?"—„ Een zalige aarde aanſchouwen,
„ Waar de onſchuld en de deugd het vreedzaam hutje bouwen;
„ Waar, om der broedren ſmart, geen broeder zich verheugt,
„ Geen ſchandlijk moordſchavot het ſterf bed is der deugd.
„ Barbaren woeden op onze ondermaanſche ſtreken;
„ Zij denken aan de wraak, als zij van vrindſchap ſpreken.

„ Hun zetel rijst in bloed en op een' woesten grond:
„ Ach! daar ſtaan graven, waar voorheen een Eden ſtond...!"
De Cherub ſprak: (zijn taal deedt mij weêr troost verwerven:
Zo troost der Englen lagch den martelaar in 't ſterven:)
„ Wat kreet, ô denkend ſtof! in uwe woonplaats rijz',
„ Het hart der onſchuld vind alom een paradijs;
„ Het werk des Scheppers zij door 't ſchepſel niet misprezen;
„ Hij is oneindig... zink, verzink, gij, eindig wezen!..
„ Door onſchuld ſtijgt de mensch, en de eerſte ſeraſijn
„ Keert, brullend, tot zijn *niet*, als hij een God wil zijn.
„ Uwe aarde, ô mensch! is ſchoon, ook voor der Englen oogen;
„ Al houd een donkre nacht Gods raadsbeſluit omtogen;
„ Dat raadsbeſluit is liefde. — Aanbid, vertrouw op hem;
„ Beef voor zijn' donder niet... de donder is zijn ſtem.
„ Gij, wezen van één dag! en tevens zo vermetel!
„ Blinkt uwe zegekroon niet aan Jehovahs zetel?
„ Trotſeert gij, morrend, Hem?.. het ſtof de Oneindigheid?..
„ Zie, hoe de weg naar 't graf ten eeuwig leven leid.
„ Werp bloemen op dien weg; omhels, tot in de grijsheid,
„ Met de eene hand de vreugd, met de andre hand de wijsheid.
„ Wacht zo, in Hem getroost, uw uiterst levensuur:
„ De Rechter, die u wacht, is Vader der natuur!

„ Gij

„ Gij wilt het ſtil verblijf der zaligen aanſchouwen,
„ Waar de onſchuld en de deugd het vreedzaam hutje bouwen,
„ Wel aan"—(de ſeraph vaagde, omkleed van hemelsch licht,
De donkre nevels weg voor mijn bedwelmd gezigt:)
„ Welaan, geniet uw' wensch, ô kind des Albehoeders!
„ Aanſchouw een zalige aarde, en ſchets die aan uw broeders."

Kunstkwekend dichtrenchoor! ik volg dit hoog bevel,
En grijp, in moed ontvlamd, mijn bevend ſnarenſpel.
Gij, wier gezang den mensch verheft tot de opperzalen,
Of 't luistrend hemelkoor op de aarde neêr doet dalen!
Schoon trotſcher bard dan ik de bard der onſchuld zij,
Ook in den ſchoot der kunst blijft mij de vriendſchap bij.
'k Juigch mijn verwinnaars toe, en, hoe dit zeldzaam ſchijne,
De kunst heeft ons vereend: hun lauwer is de mijne!
Genoeg, zo ge in mijn' zang een' deugdzaam' zanger ziet...
't Vreesachtig duifje volgt den ſtouten adlaar niet.

In 't midden van het heir der duizend waereldbollen,
Dat ſteeds den lofzang Gods door 't luchtgewelf doet rollen,

En, daar het, aan zijn' voet, in effen kalmte, drijft,
Met ſtralend goud zijn' naam in 't boek der ſchepping ſchrijft,
Glanst dees gelukkige aard', nog bloeijende in die waarde,
Als toen haar Gods bevel, in 't uur der ſchepping, baarde,
Toen de eerste Zefir door haar velden had gezweefd,
En 't eerste zilvren drupje aan 't groenend kruid gebeefd;
Als toen zij vrolijk uit den chaos was gerezen,
Om 't zalig Eden van onſchuldigen te wezen;
Geen ſchaduw van het kwaad verduisterde ooit hun oog,
Om 't weeffel gouds te zien aan 's hemels blaauwen boog;
De vuige wellustſtem deed nimmer in hunne ooren
Het groote lofgezang der blijde ſchepping ſmoören,
En hen gevoelloos zijn, als God, hun beste vrind,
Door 't aardrijk wandelde in den koelen avondwind.
Nooit ſloeg hun hand één wond', die eenig ſchepſel griefde;
Hun doel was ſteeds geluk, hun adem altijd liefde;
Geen ſtorm van driften ſtoort, vernielt hier rust en vreê;
't Zijn zagte koeltjes op de ſtille levenszee.
ô Dal van zaligheid, waar nooit de ſchoone rozen,
Voor de onſchuld ſlechts gevormd, op ſnoode boezems blozen;
Waar nooit de middagzon, na heeten zomerdag,
Het kleene bloempje zengt, dat nog in 't knopje lag;

Waar

Waar nimmer tranen, dan de vreugdetranen vloeijen,
Waar harten, altijd rein, in ſchoone meisjes gloeijen,
Het kleed der aarde nooit, in 't ſtervend jaar, verdort,
En nooit één ſnode lagch de dood der onſchuld word!

Hoe ſchoon bloeit ginds de Hof, het Englendal geheeten,
Door 't eerste menſchenpaar, in ſtoorloos heil, bezeeten;
Vaak, in de ſcheemring van den ſtillen avondſtond,
Kwam 't glansrijk Englenchoor op dien gewijden grond,
En zong voor de oudren, die aan hunnen boezem hingen,
Jehovaas zedeleer in 't lied der hemelingen,
En, met een tedre hand, ſchreef weêr dit oudrenpaar
In 't hart van al zijn kroost de leer' der englenſchaar'.

In 't dal der oudren ſtond, ſints de eerſte jeugd der jaren,
Een outer, ſchoon bekranst met mirthe- en rozenblaêren.
Ik zag 't onſchuldig kroost, met vrolijk golvend hair,
In vruchtbren morgendaauw, geſchaard bij dit altaar.
De zon verzilverde zo vriendlijk dees landouwen,
Als of zij, om zich heen, niets grootſcher kon aanſchouwen.

De zefir was zo zagt, de beek zo ſchoon en klaar,
Als of het de eerſte lente in deze ſchepping waar'.
Der menſchen Vader bad, en gaf zijn kroost den zegen,
En alles was gehoor, en all' de vogels zwegen.
Een bloeiend kind was aan zijn zijde neergeknield,
In diepen eerbied, die het jeugdig hart bezield:
„ Mijn jonge vrind! waarom bemint gij God zo teder?"
De vader kuschte 't kind, en lagchte, en kuschte 't weder;
„ ô Vader! zie de zon, omkleed met hemelsblaauw,
„ Zie hier dien lieven bloem... het wormpje drinkt zijn' daauw;
„ Dien worm bekleedt de hand des goeden Albehoeders,
„ Dat bloempje ſchildert hij voor mij en mijne broeders!"
Een ſtille vreugdetraan, die 's vaders antwoord was,
Bepaerelde zijn wang, als vloeijend zilver 't gras:
En nu, nu rees, in 't rond, van ſchuldelooze tongen,
Dit lied der dankbaarheid, door de echo nagezongen:

DE VADER.

De God, wien al de wezens prijzen,
De God der liefde is groot... aanbidt!
Ziet, hoe de zon, na 't ſtatig rijzen,
Kalm op den troon des hemels zit.
Op 't buigend gras, dat zij verheugde,
Op 't beekje ſpeelt haar purpre ſchijn:
Zo ſpiegelt Hij zich ook, met vreugde,
In zielen, die onſchuldig zijn.

A.

De nacht zaait, aan des hemels bogen,
Voor ons de ſtarren om zich heen.

B.

De bloem, met purper overtogen,
Spreid hier haar' geur voor ons alleen.

DE VADER.

Wy voelen, God der liefde! uw' zegen,

A.

In den koelen avondregen.

B.

Als het blozend druifje glanst.

C.

Als de bloem ons hoofd omkranst.

A.

In het lagchend groen der blaêren.

B en C.

In het goud der koremairen.

CHOOR.

De God der liefde is groot... bidt aan!
Hij is verheugd, als we ons verblijden.
Ons hart moet, in een' vreugdetraan,
Aan hem het ſchoonſte danklied wijden.

De

De zonnen blonken op zijn ſtem,
Die vonkjes van den nooitbegonnen',
En 't kleed van 't wormpje wierd door Hem
Beſchilderd met een' ſtraal dier zonnen.
Ons danklied zij een vreugdetraan:
De God der liefde is groot... bidt aan!

Zij zwegen; 't englenchoor, door eene wolk omſtrengeld,
Had zijne tonen in hun heilig lied gemengeld.
De zon, gehuld in goud, gekleed in trotſchen glans,
De zon dreef zagtkens, als verſtomd, aan 's hemels trans.
Het lofgezang, de trotſche hymne, ſtreelde
Den tijger, die, naast hen, op zagte rozen ſpeelde;
Nog galmde, toen zij zweeg, het lied der dankbre ſchaar',
Als of elk blaadje in 't woud een ſtem geworden waar';
Nu ſprak de vader weêr: (van 't oog der ſchuldeloozen
Rolde op hun wang een traan, gelijk de daauw op rozen:)
„ Ja, kindren! in 't heelal weêrgalmt God vaderſtem;
„ Hij zit op zijnen troon... de liefde zit naast hem.

„ Maar

„ Maar ach! dáár, verr' van ons, dáár is een ſchuldige aarde,
„ Waar de afgedwaalde mensch zijne onſchuld niet bewaarde:
„ De gade ſlacht zijn gaê; de vader zijnen zoon;
„ Eens broeders jongſte ſnik is dáár een zegetoon;
„ Van vrindſchap weent zijn oog, zijn lippen ſpreken zegen,
„ Waar hij een vrind verſmoort, aan zijne borst gelegen:
„ In zijn bedorven hart is broedermoord en ſpot;
„ Op zijn gelaat is deugd, aanbidding, liefde,... is God!
„ Zij,'t pronkſtuk van zijn hand, zijn glansrijk beeld voordezen,
„ Zij ſiddren, in den nacht, met hem *alleen* te wezen.
„ Mijn kroost! ſchaars rookt in ſtilte, in duistere eenzaamheid,
„ Een zuiver wierook, Hem ter offerhand' bereid;
„ Schaars ſchuilt de wijze, wien geen ijdelheên verblinden,
„ En die niets waarlijk groot, dan ſlechts de deugd, durft vinden.
„ Hun aardsch verganglijk goed word ijvrig aangebeên:
„ 't Is alles God bij hen, behalve God alleen.
„ Zij tarten hem, die wenkt... de ſchepping is verzonken,
„ En Hij, Hij blijft alléén, waar waereldbollen blonken;
„ Jehovah is tiran, zijn glansrijk werk niet goed;
„ Weêrſpannig mort hun mond, als hij aanbidden moet.
„ Hij, wien de liefde ſchiep, maar die haar gunst verachtte,
„ Hij wilde, aan 't kwaad geboeid, dat alles bij hem lagchte,

„ Ge-

„ Gelijk aan 't moederhart een zuigling, kommerloos,
„ Van daar zijne oogjes wend, en vestigt op een roos.
„ Met zijne ſmart alléén, ſtrekt hem geen deugd ten wapen;
„ Hij ziet zijn kudde op 't veld, weent, en benijd zijn ſchapen;
„ Hij heeft, ſteeds onvoldaan, ſteeds morrende in zijn lot,
„ De zwakheid van den worm, de wenſchen van een' God.
„ De mensch wil, ô mijn kroost! de mensch wil God zelf wezen.
„ „ Hoe? word der heemlen Heer als menſchenvrind geprezen?
„ „ Als vader van 't geluk?... Hier galmt de jammerklagt.
„ „ Heerscht hij in majesteit?... 't blijft om zijn' zetel nacht.
„ „ Ach! wil hij uit ons ſtof zich eereteekens maken?
„ „ Wij zijn voor hem te kleen... Hij doe de heemlen kraken.
„ „ Wij zijn te kleen voor hem, die 't ruim der heemlen meet,
„ „ Den mensch geſchapen heeft, maar hem, helaas! vergeet!"
„ Zo mort zijn trotſche mond, en hoont den nooitbegonnen',
„ Terwijl de ſeraph gloeit, terwijl het heir der zonnen
„ Voor zijnen Schepper knielt, en hem ter eere ſtraalt,
„ De morgenſtond hem zingt, de nacht dien toon herhaalt.
„ Hij wil de Godheid zien, waar zij, met glans omgeven,
„ Gelijk de veldeling de zaadjes op zijn dreven,
„ De ſterren om zich zaaide, aan 's hemels bogen bond,
„ De zonnen toeriep: „ ſtaat!" en 't heir der zonnen ſtond.

„ God

„ God zien!... ook hier is 't oog des eersten ſeraphs duister;
„ God ziet zichzelv' alleen, mijn kroost! in all' zijn' luister;
„ Ach! zien zij hem dan niet, als 't morgenpurper blinkt,
„ Elk bloempje zich verheugt, en 't lied des leeuwriks klinkt;
„ Als 't gouden wormpje kruipt in rusteloos gewemel;
„ God in de kleenſte ſtof, God in den ſtarrenhemel?
„ Zien zij Jehovah niet, als hij op blikſems zweeft,
„ De bergen ſmelten doet, daar 't hart der aarde beeft?
„ Gij ſtaart mij treurig aan, mijn kroost! uwe oogen weenen!
„ Ach! met hunne onſchuld vlood het ſtil genoegen henen.
„ Hun woning wierd het dal van angst en droevenis.
„ Hoe, kan 't genoegen zijn daar, waar de deugd niet is?
„ Natuur blijft altijd ſchoon, wanneer wij deugdzaam blijven;
„ Natuur verbleekt en treurt op 't zien van wanbedrijven;
„ Daar, waar geen onſchuld woont, de menſch zich buigt voor 't kwaad,
„ Daar groeijen rampen met d'ontwaakten dageraad;
„ Daar doet ſomtijds de zon verbleekte en zwakke ſtralen
„ Op heuvels zonder groen, op dorre velden dalen.
„ De blikſem vliegt door 't zwerk, en kondigt bang gevaar;
„ De ceder, kraakt en ſchudt, en dreigt den wandelaar;
„ Daar, waar de zwakke maagd, niet door haar deugd beveiligd,
„ Op 't zagte rozenbed haar' boezem zag ontheiligd,

„ Daar

„ Daar ſcheurt de woeste orkaan, waar in Jehovah vaart,
„ Hier 't ſiddrend luchtgewelf, en ginds den ſchoot der aard'..
„ De rots, die eeuwen zag, word van haar borst ontbonden:
„ Het ſiddrend veld is puin, en 't puin zelfs word verſlonden.
„ Het ſchuldig meisje kermt, weent bloed, in 't ſtof gekromd",
„ Vervloekt zichzelve, en roept: De Rechter komt! hij komt!"....
De ontſtelde vader zweeg; de traan van 't mededoogen,
De ſchoone liefdetraan, bepaerelde zijne oogen,
De dochters lagen op der moedren borst gebukt;
De jongling hield zijn meisje in zijnen arm gedrukt,
En, daar de kindren, om hun vaders, dartlend', woelen,
Gevoelt hun gloeijend hart het geen ſlechts vaders voelen.
Nu hief de maagdenreï dit lied, weemoedig, aan:
Zo ruischt de Zefir zagt door trillende eikenblaan:

TWEE STEMMEN.

A.

Geen blijdſchap, meisje! is aan uw zijde,
Zo de ondeugd ooit uw borst ontwijdde.

B.

B.

Wanneer de Zefir ruischt door 't riet,
Dan ruischt zij u een treurig lied.

A.

Gij moogt op 't vloeijend beekje ſtaren,
Uw rust vlood heen, gelijk zijn baaren.

B.

Natuur toont elk het ſchoonst verſchiet,
Voor U alleen, ach! lagcht ze niet.

A.

De morgen komt, een nieuwe ſmarte
Komt met den morgen in uw harte.

B.

De ſchepping ſlape in ſtille vreê,
Gij waakt, en 't naberouw waakt meê.

CHOOR.

CHOOR.

De bloem verliest haar purpre verwen,
Arm meisje, waar de deugden ſterven;
Arm meisje, daar, waar de onſchuld vliedt,
Blijft ook het ſtil genoegen niet.

TWEE ANDERE STEMMEN.

A.

Geen vriendlijke Engel vlecht u bloemen,
Geen ſeraph zal u zuster noemen.

B.

Natuur bid plechtig om u heen,
Gij durft niet bidden; gij alleen.

A.

Ach! vlugt, wanneer de hemellingen
Jehovah in den morgen zingen!

B.

Ach! vlucht, als in de duisternis
De ſchepping zwijgt, wijl God dáár is!

A.

Als jongelingen kransſen vlechten,
Die de onſchuld om haar hoofd durft hechten.

B.

Als God, met heel de hemelrij,
Een liefde goedkeurt, rein als hij.

CHOOR.

De ſchepping heeft geen ſchone verwen,
Arm meisje! waar de deugden ſterven.
Arm meisje! dáár, waar de onſchuld vliedt,
Blijft ook het ſtil genoegen niet.

Zo klonken door het dal weemoedig deeze zangen,
Nu door des Vaders ſtem, met achtbaarheid, vervangen:
Hij ſprak, terwijl de wind in diepen eerbied ſcheen;
De ſtilte wierd weldra nog ſtiller om hem heen:

„ Steeds

„ Steeds willen wij, mijn kroost, om onze broedren klagen,
„ Die eens, op 't ſchuldloos hoofd, Gods beeldtnis mogten dra-
„ Zo vaak de morgenzon den dauw van't bloempje drinkt, (gen.
„ Of de eenzame avondſter aan 's hemels bogen blinkt;
„ Dan ſmeke elk aan den voet des goeden Albehoeders:
„„ Erbarm U, Vader! ach! erbarm U onzer broeders!"
„ ô Ja, mijn dierbaar kroost! de Erbarmer ſta hun bij:
„ Die ongelukkigen zijn Vaders, zo als wij!
„ Vaak komt de wrede dood hun tedre zuigelingen,
„ Naauw ſpelende op hun borst, aan deze borst ontwringen;
„ De moeder zijgt ter neer, ligt in het ſtof gekromd,
„ Maar ſlaat zich niet op 't hart, ze is roerloos, en verſtomd...
„ De vader kermt: „ Niets kan, ô God! mijn wond genezen,
„„ Werp, werp me in't graf mijns kinds, dáár zal het ſtiller wezen!"
„ Maar ſlechts na lang geween hoort God zijn bede in 't end,
„ En, krimpende, eindigt hij zijn leven, en elend'.
„ Hoort, kindren! 't geen nog korts mij de eerſte ſeraph meldde,
„ Terwijl hij, tederlijk, mij in zijne armen knelde;
„ Ik voel, wat ſiddering mij 't bloot herdenken baart,
„ Maar... hoor, mijn kroost!.. verſtom... en neig uw hoofd ter
„ Lang zag de Schepper, met geduld en mededogen, (aard!
„ Op onze broedren neêr, in d'arm van 't kwaad gebogen,..

„ Lang zag hij hen daar na met toornige oogen aan;
„ Maar alles was vergeefsch... zijn beeld moest agter ſtaan.
„ Hij, nu geen vader meer, in 't eind' de ondankbren moede,
„ Greep, in den dag des toorns, als rechter, zijne roede;
„ Zijn oog was blikſemvuur, zijn ſtem een donderſtem.
„ Hij ſchouwde op 't ſtarrenheir... het trilde en vlood voor hem.
„ Zijn oog zag, grimmig, rond... de ontſtelde ſpheren zwegen,
„ En met haar de Englen, voor den troon ter neêrgezegen.
„ De nacht wierd, om Zijn troon, door blixems ſlechts verlicht,
„ Slechts de eerſte Cherub ſprak, en dekte 't aangezicht:
„„ Wilt gij, vertorend God! uwe eeuwige almacht tonen,
„„ 't Heelal verniclen, en in de eenzaamheid weêr wonen?
„„ Delgt ge onze namen uit uw eeuwig, Godlijk boek,
„„ Word dan het leven dood, de onſterflijkheid een vloek?
„ Jehovah ſprak: „ Ik wil ondankbre menſchen richten;
„„ Mijn glans ſpeelde op hun hoofd, ik wees hun 't pad der plichten,
„„ De zon prijst, zwijgend, mij... 't heeläl vervangt die ſtem;
„„ De mensch mort... en ik ſchiep niets heerlijker dan hem!
„„ Dat thans de ondankbre beef, mijn toorn kent geen erbarmen,
„„ Ik hoor de droeve deugd, de ſtervende onſchuld kermen;
„„ Haar bloed ſtijgt tot mijn' troon, en rookt me in 't aangezicht;
„„ Ik was onſchuldig, roept ze, ô Gij, die rechters richt!

„ Dat

„„Dat nu de waerelden, met heilge ſiddring, vragen:
„„„Waar ſtond die ſchuldige aard', voorheen Godswelbehagen?"
De vader ſprak niet meer, de droefheid brak zijn ſtem,
Zijn kindren ſtaarden, in weemoedigheid, op hem;
Dan ſloegen zij het oog ten troon des Albehoeders,
En wilden bidden voor hun diepgezonken broeders.
Toen ſprak de moeder van dit ſchuldeloos geſlacht;
Het purper was verbleekt, dat op haar lippen lagcht;
De wolk der droefheid had haar glinstrend oog omtogen,
Maar 't was een ligte wolk aan ſchone hemelbogen.
Zij ſprak... en wischte van haar wang een liefdetraan:
„ Mijn kindren! zijt getroost!.. mijn kinderen! bidt aan!
„ Gij weendet angſtig, en verdient, te kunnen wenen...
„ Maar juigcht!..ook 't Englenchoor juigcht om Jehovah henen.
„ Geen denkbeeld ſchetst Gods toorn, maar, kindren! zijt getroost!
„ De zonnen ſchemerden... maar ſidder niet, mijn kroost!..
„ Jehovahs Zoon trad voort, terwijl de donders bromden,
„ Hij riep den donders toe: „verſtomt!" en zij verſtomden.
„ Een ſtilte heerschte, die zelfs de englen beven deedt,
„ Toen hief de Zoon die hand, waar meê hij heemlen meet,
„ En riep, in liefde ontvlamd: „ô Vader! 'k ſmeek ontferming,
„„„Erbarming, Vader!"... en de hemel galmde erbarming.

„ De vreugd daalde uit Gods ſchoot, op 't juigchend aardrijk
„ Van all' de harpen rolde een blijde lofzang weêr. (neêr;
„ Het choor des hemels zong: „ gij word, gelijk te voren,
„ „ ô Mensch! de lievling Gods".. zo zongen all' de choren.
„ Hij die, naast God, 't heelal uit niet te voorſchijn riep,
„ Den ſtarrenhemel en het kleene ſpruitje ſchiep,
„ De Goddelijke Zoon des groten Albehoeders,
„ Ging, in het ſterflijk kleed, tot onze ontaarde broeders.
„ Hij jammerde in het ſtof, daar hem de rust ontvlood;
„ Hij bleef in ſtilte braaf, en, onbewonderd, groot.
„ De een prees hem, de andre doemde, en, kalm in dit gewemel,
„ Bleef hem zijne onſchuld bij, bleef in zijn hart een hemel.
„ Zijn voet betrad de hut der kommervolle deugd.
„ Hem, die de vreugde gaf, verkwikte ſchaars de vreugd.
„ Hij vond geen rust, mijn kroost! bedekt met bloed en wonden,
„ Stierf hij den wreedſten dood... en had geen rust gevonden.
„ De ſeraph trad te rug... verſtomde... weende... en vlood.
„ Ach! voor die ſchuldige aard' ſtierf hij den liefdedood.
„ Zijn hoofd hing op zijn borst, reeds machtloos door de ſmarte,
„ Hij hief het langzaam op... maar 't zonk weêr op zijn harte....
„ Wanneer de rampſpoed thans om onze broeders woedt,
„ Dan ſcheppen ze uit dien dood gelatenheid en moed;

„ Zij

„ Zij zien, getroost en kalm, hun uiterst uur genaken,
„ Zij zullen uit het graf, als engelen ontwaken...
„ De moeder, die haar kind al wenend derwaards bragt,
„ Droogt hare tranen af... ziet naar omhoog... en lagcht.
„ De Zoon verzachtte 't leed, dat hen, zo hooploos griefde;
„ Zijn dood gaf hun de rust... ach! 't was de dood der liefde!
„ Erkentlijk, maar gelijk de mensch erkentlijk is,
„ Vereeren zij door deugd zijn nagedachtenis.
„ Zij wisschen, slechts door hem, de tranen van hun wangen,
„ Door hem zal 't morgenrood den nacht van 't graf vervangen.
„ Zij slapen daar een tijd, dan daalt Jehovah neêr,
„ En, na den korten slaap, zien zij elkandren weêr.
„ De vrind omhelst zijn' vrind, die in zijn arm verbleekte,
„ De moeder 't dierbaar kind, dat ze aan haar' boezem kweekte,
„ Dan stoort geen scheiding ooit hun zalig heilgenot,
„ 't Blijft onverganglijk, als de zaligheid van God!
„ De Zoon kon hun alléén den weg dier ruste banen,
„ Gij weent... Hij is te groot... te groot voor uwe tranen..."
De moeder knielde en zweeg... toen galmde één stem in 't rond:
„ Hoe noemen we onzen God, die zijnen lievling zond?
„ Wat naam, wat tedre naam komt zijne liefde nader?"
De moeder nam het woord: „ mijn kindren! noemt hem Vader:"

Nu rees dit plechtig lied... en ieders boezem zwelt:
Zo ruischt de Zefir zacht, en ſmelt de ſneeuw op 't veld,
Zo vloeit de morgendaauw op 't ſmachtend bloempje neder,
Het ſmachtend bloempje lagcht, en ſpreid zijn geuren weder:

DE MOEDER.

Slaapt zacht, ſlaapt, onze broeders! zacht,
Bewaakt door de eeuwige oppermacht,
Slaapt, broeders! zacht in uwe graven,
Rust uit van all' uw' tegenſpoed;
Eens zal die vaderhand u laven,
Die englen laavt... en wormpjes voedt!

A.

Verſterk hen, tederſte aller vadren!
Als gij den dood tot hen doet nadren,
Begeef hen niet, als op hunn' mond
De laatſte vrindenkuschjes zweven,
Begeef hen niet, als, in deez' ſtond,
Hen alles... Vader! heeft begeven.

B.

Verlaat hen niet, als liefde en trouw,
Voor 't laatst hen zeegnen in die rouw,
Hun brekend oog voor 't laatst de bloemen
En droeve lievelingen ziet.
ô Gij, wien ſeraphs ſtaamrend roemen,
Verlaat den afgematten niet.

DE MOEDER.

Slaapt, broeders! zacht... gij zult ontwaken,
Gij zult het heil der onſchuld ſmaken,
Hij, wien de ſeraph, ſtaamrend, roemt;
De Zoon heeft u dit heil verworven...
Dan bloeit weêr om uw graf gebloemt',
Voor lang, gelijk als gij, geſtorven.

A. en B.

Het roosje, door de vrindenhand
Weemoedig op uw graf geplant,
Herleeft met u in 't eeuwig Eden,
Dan plukt gij weêr, ô broedrenrij!
De roos, door woesten ſtorm vertreden,
Voorlang geſtorven, zo als gij.

DE MOEDER.

Zij, wie de vader vóór u riep,
Met wie in 't graf uw blijdſchap ſliep,
Wier dood uw teder hart doorgriefde,
Zij zullen aan uw' boezem zijn:
Dan ſtaamren ſeraphs „ God is liefde,"
Gij ſtamert met den ſeraphijn.

CHOOR.

Wat vreugd na 't kommervol gewemel!
Geen hoger vreugd voelt zelfs de hemel.
't Heelal zal ſchoon zijn, als uw hart,
Gij zult het heil der onſchuld ſmaken,
Gij kamptet, broeders! met de ſmart,
Maar... ſlaapt gerust... gij zult ontwaken!

Hij die, in foltring, heeft gebloed,
En, ſchuldloos, voor uw' ſchuld geboet,
Hij zal tot u zijne armen ſtrekken;
Dan leert gij aan zijn borst de deugd;
Slaapt, broeders! zacht... hij zal u wekken;
De hemel voelt geen hoger vreugd.

Het

Het ſtatig lied was ſchoon, een choor van hemellingen,
Hoorde, op een wolk geſchaard, de teêre zangers zingen.

In 't eind' kwam 't plechtig uur, waar in het oudrenpaar
Uit de armen van zijn kroost, dier teêrgeliefde ſchaar,
Gevoerd naar ſchoner ſpheer, en rijp voor hoger orden,
Nog meer, zo 't mooglijk was, de weêrglans Gods zou worden.
't Was nacht, de maan zag kalm, op 't ruſtend aardrijk neêr;
Elk golfje ontving haar glans; elk golfje gaf dien weêr.
Zij dreef daar vrolijk heen. Zo vrolijk zien de wijzen
De ſtille ruſtplaats aan, waar uit zij eens verrijzen.
't Was één dier nachten, die zo vaak in deez' woeſtijn,
Ons doen gevoelen, dat omhoog de ruſt zal zijn,
Waarin de ſterveling, op 't zien der hemelbollen,
Jehovah meent te zien, voor wien de zonnen rollen,
En, zinkende in het ſtof, eerbiedig, ſtaamren moet:
„ God! Gij zijt heerlijk, en de zonnen aan Uw' voet!"

De ſeraphs kondigden, gedaald uit 's hemels bogen,
Aan 't knielend oudrenpaar 't bevel van 't alvermogen:
„ Keert, ſchone zielen! tot den oorſprong van het ſchoon!"
Zo ſprak de bode Gods op een vertrouwden toon.

ô Welk een zaligheid, der Godheid meer te nadren!..
De vreugd lagchte uit hun oog, de vreugd gloeide in hunne adren.
Wat beeld ſchetst al den glans, die reeds hun hoofd omſcheen?
Wat beeld is ſtout genoeg?.. de dichtkunst heeft 'er géén.

De weemoed heerschte in 't hart van 't kroost dier ſchuldelo-
(zen,
Op rozen neêrgeknield, vergaten zij de rozen.
Maar 't troostend englenchoor gaf hun de blijdſchap weêr;
De klacht der weemoed zweeg, geen traantje vloeide meer.
De vader zegende voor 't laatst zijn lievelingen,
Die, knielende aan zijn voet, al luistrend, hem omringen:
„ Jehovah, ô mijn kroost! blijf ſteeds uw eerſte vrind,
„ Bemin altijd dien God, die 't ſtofje zelfs bemint.
„ 't Geluk verlaat u niet met ons... maar, ô mijn kindren!
„ Laat nooit uw liefde tot den God der liefde mindren;
„ Verlaat gij hem, dan zal uw grond een treurwoestijn,
„ En 't lied des nachtegaals voor u een ſterflied zijn;
„ Maar neen... uw hart blijft rein, gij zult Jehovah vrezen;
„ Hij ſlechts zal zaliger dan mijne kindren wezen.
„ Vaartwel! het hoogst geluk word thans ons zeker deel:
„ Vraag niets, mijn kroost!..nog leert ook de eerste ſeraph veel!"

De

De moeder ſtond naast hem, door 's hemels glans omſcheenen,
Het kunstloos hoofdhair golfde, aanvallig, om haar henen;
Zij ſtond daar, ſchoon, zo als in 's waerelds morgenſtond,
Het beeld der ſchoonheid voor het oog des Scheppers ſtond.
De grootheid van haar ziel blonk in haar grootſche trekken,
Zij zag haar kroost voor 't laatst tot haar zijne armen ſtrekken;
De moeders kuschten haar, omhelsden, kuschten weêr,
En leiden aan haar' voet de zuigelingen neêr.
Dees ſtaamren 't jongst vaarwel... 't weent alles om haar henen,
Ook de englen weenden hier, indien ooit englen weenen.
De vreugd, bemind te zijn, was haar voor 't laatst bereid,
Zie daar één drupje van Jehovah's zaligheid!..
„ Vaartwél, zo ſprak ze in 't eind', vaartwél, mijn lievelingen!
„ 'k Ga, voor u biddend, tot den troon des Vaders dringen;
„ „Blijf, Vader! met mijn kroost! waak, Vader! voor hun deugd;
„ „Ik voelde, reeds op aard', door hun de hemelvreugd."
„ Zo bid ik dan voor u, ô mijn geliefde kindren!
„ Laat nooit uw liefde tot den God der liefde mindren,
„ Vaarwél, ô eenzaam bosch, wier ſchaduw mij omving,
„ Als de avondſtond om u den purpren ſluier hing.
„ Vaarwél, ô dal! dat mij, in de uchtend van mijn leven,
„ Het eerste kransje voor mijn' gade hebt gegeven;

Gij

„ Gij ook, ô nachtegaal! wiens lied mij heeft gewekt,
„ Als ik op rozen ſliep, door 't lagchend groen gedekt.
„ En gij, de beste van Jehovah's zegeningen!
„ Mijn dierbaar kroost, vaarwél!.. vaartwél, mijn lievelingen!"
Nu hief zich 't vlammend choor der englen naar omhoog,
Terwijl een glansrijk licht het zwijgend oord omtoog.
'k Zag de ouders op een wolk van purpre bloemen zweven,
Vercierd met eenen krans, uit ſterrengoud geweven.
Zij zweefden kalm daar heen, in achtbre majesteit,
Zo als ſlechts de onſchuld zweeft, door engelen geleid.
Het ſchuldloos, teder kroost, te zalig om te kermen,
Zag hen verſtommend na, met opgeheven armen...
Hoe ſchets ik all' den troost, dien thans hun hart geniet?
Hoe hun verrukte ziel?.. zwijg, lier! gij zingt het niet.
Uw poging is vergeefsch... hoe ſchoon die taak moog' blinken,
Zwijgt, mijne ſnaren! zwijgt, gij kunt zo hoog niet klinken!

'k Ontwaakte, en zag 't verblijf dier zaligen niet meer;
Het all' verdween. Ik was in 't dal van tranen weêr;
De zang der hemelrij klonk mij niet meer in de ooren;
Schaars mag de broze zoon des tegenſpoeds dien horen;

Hij

Hij, wien de wrede dood den bittren beker biedt;
Om wien de liefde weent, hij hoort ſomtijds dit lied.
'k Was op die aarde weêr, waar ſmaad de deugd bejegent,
Waar menſchen doemen, als der menſchenvader zegent;
Waar vaak der wijzen ſtem, veracht, miskend, verſmoord,
Gelijk 't geruisch eens blads in ſtormen, wordt gehoord.
Dan, onſchuld! word gij vaak miskend, beſpot, verſtoten,
En door geen' enklen vrind uw brekend oog geſloten,
Gij weet: Hij, bij wiens glans de zonnen ſcheemring zijn,
Hij heerscht door 't knagend wormpje en door den cherubijn.
Hij telt de tranen, die in ſchuldloze oogen rezen;
Wat wellust is 't voor u, met Hem alleen te wezen!
De weg uws levens zij met doornen overſpreid,
Geheel uw loop zij ſmaad, uw dood wordt heerlijkheid.
Gij die te zalig zijt, om voor den mensch te beven!
De kalmte volgt na ſtorm; na 't ſterven eeuwig leven.
Wanneer de keten breekt, die de eeuwen t'zamen knoopt,
Het laatſte traantje vloeide, en 't rad des tijds verloopt;
Dan drukt hij, wien voor u de wreedſte foltring griefde,
Dan drukt hij, kusſchende, op uw hoofd den krans der liefde.
Als 't hart van helden trilt, als alles om u ſchreit,
Juigch dan, ô Onſchuld! Juigch! uw dood wordt heerlijkheid!

Wij

Wij zijn onſterffelijk, ô mijn geliefde vrinden!
Wij zullen eeuwig zijn, met God, dien wij beminden.
De Orions ſmelten ééns, ééns klinkt het hoog gebod,
En heemlen zinken neêr... wij blijven, wij... en God!
ô Dat u de onſchuld ſterk', wat ooit u moog bejeegnen,
Blijf uwen vrind getrouw, en durf uw' vijand zeegnen.
Eén traan, één enkle traan, door 't ſchuldloos oog geſchreid,
Is God meer liefelijk, dan al zijn heerlijkheid.
De deugd is eedler dan 't vernuft, met loof omhangen,
Eén goede daad meer ſchoon, dan VONDELS ſchoonſte zangen.
Hier, waar gij, naast de mirthe, ook lijkcipreſſen ziet,
Doet hier aan ſnoodaarts wel, maar volgt hun ſnoodheid niet:
Ziet ge op 't onreine meir den glans der zon niet dalen?
Haar glâns blijft echter rein en zuiver hare ſtralen.
Drinkt zo den kelk des doods, mijn vrinden! wélgemoed;
Hij is voor ſnoodaarts wrang, maar voor de braven zoet.
Ach! ſchoon ons oor hier ſchaars de ſtem der blijdſchap hore;
Met iedren ademtocht ons nieuwe ſmart doorbore;
Lagcht niet in 't eind' de rust, hoe 't leed ons nederſla?
Niet in den dood?... den dood.. beeft mij de cijther na.
Mij mooge, als u, die troost, in 't jongſte ſtrijden, laven;
Mijn eind' zij als uw eind', mijn graf bij 't graf der braven!

ONSCHULD!

LIERZANG

OP

JOOST VAN VONDEL.

LIERZANG

OP

JOOST VAN VONDEL.

't Is grootsch, in 't barnen der gevaren,
Met d'oorlogsdonder in de hand,
Op niets, dan op 't behoud te ſtaren
Van 't aangevochten Vaderland.
't Is grootsch, als door de ontroerde golven
De ſtaatshulk dreigt te zijn bedolven,
Heldhaftig aan het roer te ſtaan,
En, door beleids en moeds vereenen,
Haar, midden door de klippen henen,
Den zinkensnood te doen ontgaan.

Te recht kroont u met lauwerbladen,
ô Eedlen, 't volk aan u verpligt;
Te recht ziet ge, om uw heldendaden,
U een gedenkzuil opgericht.
Dan nog, nog zal uw roem verſterven,
Uw deugd haar loon bij 't nakroost derven,
Zoo niet, door haren gloed gewekt,
Een Bard, in onvergangbre dichten,
U vaster eerezuil wil ſtichten,
Uw' naam der ſterflijkheid onttrekt.

Ja, Dichtkunst, 't zijn uwe echte zonen,
Die, met een heilig vuur bezield,
Het achtbaar hoofd der Braven kroonen
Met lauwren, die geen tijd vernielt.
Zij zijn 't, wier godlijk kunstvermogen
De deugd tot aan de ſterrebogen,
Ver boven de aardſche wisling, voert:
Wier lofbazuin de jongſte neven
Der vadren grootheid na doet ſtreven,
Door loflijke ijverzucht geroerd.

En wie zou dan hunn' naam niet noemen
Bij de Eedlen, wier verdienſte en deugd,
Met recht, het heil des lands doen roemen,
Dat zich in zulk een kroost verheugt?
Gewis, zij zijn onze offers waardig;
En wie hen hoon, dat meer rechtvaardig
De Belg aan hun zijn' eerbied wij'!
Dat, daar wij Ruiters tombe ſieren,
Der Witten grootheid dankbaar vieren,
Ook VONDELS naam ons heilig zij!

Ja hier, hier worde uw roem verheven,
Bataafſche Maro en Pindaar!
Hier, waar, door 't edelst vuur gedreven,
Een vaderlandſche dichtrenſchaar
Hunne offers voor Apol doet branden,
Zijn' tempel, met vereende handen,
Bij Batoos neven grootſcher ſticht;
Daar aller glans bij uwen luister,
O Neêrlands zon! verzinkt in 't duister,
Gelijk de maan bij Febus licht.

Reeds was door grootſche zegepralen,
En kunſten, die de vrede baart,
Van't Oost tot daar de zon gaat dalen,
De Batavier alom vermaard:
Reeds ſtaarde Europa de eedle helden,
Wier deugden Spanjes hoogmoed velden,
Vol eerbied en bewondring aan:
Reeds zag de zee haar verſte hoeken
Door Neêrlands moedig kroost bezoeken,
Verbaasd van 't ongehoord beſtaan:

Toen nog, om zoo veel roems te kroonen,
De Belg, die ſlechts in kunstſaam zwicht,
Geen' Flaccus noch Homeer kon toonen,
Wiens grootſche lier, wiens godlijk dicht,
Bekwaam om 't ſtugſte hart te ſtreelen,
Zijn' landaard in den roem deed deelen
Der volken, wier gewijden grond
Apol zich heeft ter woon verkoren,
Bij wie hij ſtaag zijn' lof mag hooren,
Die klinkt uit zijner priestren mond.

Dan toen ſloeg, van des hemels bogen,
Naarijvrig op der Belgen eer,
Natuur nog eenmaal gunſtige oogen
Op 't land, door haar gezegend, neêr.
„ 'k Wil, ſprak zij, dat geen volk uw' luister,
„ Mijn dierbaar Nederland! verduister.
„ 'k Wil dat, voor 's werelds aangezigt,
„ Bij Mars en Pallas eerlauwrieren,
„ Apolloos kranſen u nog ſieren."
Dus ſprak ze, en VONDEL zag het licht.

Straks kwam, om zelf hem 't ſpoor te wijzen
Naar Pindus top, der Zustren ſtoet,
Die, vol van vreugd, dees ſter zag rijzen,
Op last van Febus aangeſpoed.
Melpomené, die 't oog doet leken,
Leert hem door treurſtof 't hart te breken;
Terpſichoré ſpant zelv' zijn lier,
Daar Clio hem den lof der helden
Voor 't jongſte nageſlacht doet melden,
Met onnavolgbre kunst en zwier.

Hoe bloedt mijn hart, bij 't bang verjaren
Des treurſpels, waar heel 't land om ſteent,
Terwijl 't, met losgereten haren,
Zijn tranen ſtort op 't koud gebeent
Des Bestevaars, door lage ſlaven,
Die juichen in den val der Braven,
Gedoemd te ſneven op 't ſchavot.
'k Zie, hoe hij moedig ſtapt naar 't ende
Van 's levens doorgeſolde ellende,
Getroost door zijne deugd en God.

Niet minder ſtaar ik op uw grootheid,
ô Flonkerſter van Nederland!
Wanneer de tuchtroê voor de ſnoodheid
Wankt in uwe opgeheven hand.
Ik zie de Huichlarij verbleeken,
't Verraad angstvallig zich verſteken,
De Heerschzucht ſiddren op haar' troon,
Als gij, met forſche en heldre trekken,
Hun ſchande en boosheid gaat ontdekken,
Bevreesd voor mijter, dolk, noch kroon.

Nog hooger doet ge uw' dichtroem rijzen,
Als gij, voor ons ontroerd gezigt,
Tooneelen, die het hart doen ijzen,
Maalt in verheven treurgedicht.
Zaagt gij, o kunstgezind Athenen,
Uw' diep getroffen Schouwburg weenen,
Om Hecubaas of Ajax ſmart,
Wie voelt dan niet zijn hart verſcheuren,
Wanneer hem VONDEL noopt tot treuren,
Die aller Grieken kunstſaam tart!

Nog rolt, verheerlijkt door uw zangen,
Met trotſcher golven de Amſtelvloed,
Wanneer hij 't handgeklap mag vangen,
Waarmeê uw kunstzaal Gijsbrecht groet.
Wie, Badeloch! wie, puik der vrouwen,
Kan, zonder ſmart, uw ſmart aanſchouwen!
Eerwaardig Grijsaard, eedle Maagd,
Uw grootheid houdt ons opgetogen,
Als gij, door angst noch drift bewogen,
Met Christen-moed uw noodlot draagt.

On-

Onnoosle Joſef! hoe beklemmen
Angst en ontroernis mijn gemoed,
Als ik uw broeders ſaam hoor ſtemmen
Tot ſtorting van uw jeugdig bloed!
Hoe grieft mij uw weemoedig klagen
In 't hol, waar nooit het licht komt dagen,
Tot God, wiens magt de vromen hoedt!
'k Zie weenend u naar verre landen,
Gedoemd tot ſlavernij en banden,
Heenſleuren door uw' beulenſtoet.

Mijn ziel, rampzaligſte der Vadren,
Voelt zich getroffen door uw leed,
Als gij het offerlam ziet nadren
In 't kind, dat blijde u tegentreedt,
Om u, na 't roemrijkst zegevieren,
Met palm en lauwren 't hoofd te ſieren.
Bewondring doet mij ſpraakloos ſtaan,
Als ik uwe Iſis, pril van jaren,
Gelijk een bruid naar de echtaltaren,
Blijmoedig zie ter ſlagtbank gaan.

Dan wie, wie is hij, die vermetel,
Door ſnoode trotschheid aangezet,
Beſtormen durft des Hoogſten zetel,
Zijn' donder tart, zijn wraakzwaard wet?
Kunt gij, in 't eeuwig licht gezeten,
O Lucifer, u dus vergeten?
Rampzaalge, ſidder voor uw' val,
Een' val, waarvan 't heelal zal beven.
'k Zie Michaël u tegenſtreven,
Wiens blikſem u verplettren zal.

Maar hoe? wat lofgalm treft mijne ooren?
Verrukt, ontvoert mij aan mij zelf?
Waar ben ik? in der Englen koren,
Of nog beneden 't ſtergewelf?
O Neen, geen ſtem van ſtervelingen
Kan dus Gods majesteit bezingen,
Wier luister door alle eeuwen ſtraalt.
Nooit werd met zoo verheven trekken,
Die aller hart tot eerbied wekken,
Des Hoogſten beeldnis afgemaald.

Dan zwijg, mijn Zangſter! uwe tonen
Zijn veel te laag voor VONDELS lof.
Laat af zijne achtbre ſchim te hoonen!
Een' tweeden Vondel voegt die ſtof.
Ik kan, verrukt en opgetogen,
Slechts ſtaren op uw kunstvermogen,
o Bard, die 't zij ge roert, of ſtreelt,
't Zij ge in der Braven lof gaat weiden,
Of 's Hoogſten mogendheên verbreiden,
Met niemand uwen dichtroem deelt.

De nijd, die ſchaamtloos en vermeten,
Tot ſchennis van der Belgen ſaam,
Hen plomp en kunstloos durft te heeten,
Bloost op 't vermelden van uw' naam.
Zoek vrij, door ons met ſchimp te onteeren,
Germanje, uw' luister te vermeeren!
Maar o, hoe voelt ge uw' trots doorwond,
Als gij, bij Batoos fiere neven,
Een' Vondel Maro na ziet ſtreven,
Toen nog uw zangberg eenzaam ſtond!

Mogt ſlechts, met de oude deugd der Vadren,
Waarvoor de Spaanſche heerschzucht zonk,
Uw luister niet ter kimme nadren,
ô Dichtkunst, die door Neêrland blonk!
Neen, Broeders! neen, dat in dees zalen,
Die met het beeld haars lievlings pralen,
Ons hart haar eeuwig hulde zweer'!
Triomf! 'k zie aan uw wezenstrekken,
Dat VONDELS geest uw' geest komt wekken;
Triomf! ſteeds bloeit hier Febus eer.

M. S.

DE DICHTER.

DE DICHTER.

LIERZANG.

De feestgalm ruischt langs markt en ſtraten:
De citer klinkt bij 't vreugdgeſchal:
De landman heeft zijn ploeg verlaten:
In ſneeuwwit feestgewaad ſnelt elk naar Romes wal.
De ſtem der ſaamgevloeide menigt'
Is tot eene enkle ſtem vereenigd.
Elk is door vreugd bedwelmd, entroerd.
Door 't trapp'lend hengstgeſpan, in 't blank gareel geſlagen,
Wordt op een zegekar, een jongling omgedragen,
En naar het kapitool gevoerd.

Ontſcheurt gij aan het ſtof der graven,
ô Tijd, de halve goôn in 't licht,
Die eens 't heelal de wetten gaven?
Voert gij de Scipioos terug voor ons gezicht?
Voor wien is 't, dat hier duizend zielen
Als voor een hoger wezen knielen?
Wie is de godheid van deez' dag?
Het hoofd des raads drukt hem een' krans van lauwerblaren,
Terwijl elks lofzang klinkt, op zilverwitte hairen,
En huldigt hem met diep ontzag.

Het is Petrarcha, de eer en luister
Van 't ſchoon Italje, Febus zoon:
Hij ſchupt de onwetendheid in 't duister,
En voert de dichtkunst weêr op d'elpenbenen troon.
Juich, menschdom, juich! ge ontvangt weêr 't leven.
Een dichter heeft den nacht verdreven,
Der domheid, die u eeuwen trof.
Een dichter doet zijn ſtem 't verbasterd menschdom horen!
Deugd, wetenſchappen, ſmaak en kunſten zijn herboren,
Zing aarde, zing des Dichters lof.

Maar

Nu zweeft zijn geest, door lucht en wolken,
Schept wezens nooit voorheen gedacht,
Of daalt in 's afgronds naarſte kolken,
Verſchupt, gelijk een god, vandaar den jammernacht.
Nu zal hij waerelden bezielen,
Dan zonneſtelſelen vernielen,
En breekt de wetten der natuur.
Hij wil; de waereld ſtort in eenen warklomp neder.
Hij wil; en orde en wet en ſchoonheid keren weder,
Als bij het eerste ſcheppingsuur.

Zie 't ruwe menschdom: wat vertoning!
Verlaagd, verbasterd zwerft het rond,
Heeft hol of boom of klip tot woning,
En voedt met de eikels zich op d'adderrijken grond.
In woeste beestlijkheid verzonken,
Kent, voelt zijn ziel geenszins de vonken
Van 't ſchoon, dat ons het hart doordringt.
Beroofd van taal, kan 't ſlechts een rauwe noodkreet ſlaken,
Als 't hongrig boschgedrocht, met opgeſperde kaken,
Het als een wisſen prooi beſpringt.

De

De ſtraal der Godheid, 's menſchen reden,
Is niets in dien gevloekten nacht;
De ſchrik, 't verraad ſluipt om zijn ſchreden:
Deugd, orde en wet zijn niets; 't is al geweld en kracht.
Hebt gij, ô God van wet en orden!
Het menschdom tot dien ſtand doen worden?
Leeft, ſterft hij als een dier en plant?
Waar toe zijn Reden dan, ſchoon nu nog in hem ſlapend',
Waarom hem niet veel eer met 's Tijgers klaauw gewapend,
Of met de kracht van d'Elefant.

Neen, tot geen dier, geen plantenleven,
Is 't menschdom door natuur beſtemd.
Hij zal zijn woesten ſtaat ontzweven:
Door 't heilig juk der wet word ras zijn drift getemd.
Maar wie, wie zal de ſchors verbreeken,
Die hem omſluit? de toorts ontſteken
Van 't licht, waarmeê hij is begaafd?
Wie is die halvegod, en eerſte volksverlichter?
Wie vaagt de nevlen weg? het is alleen de Dichter,
Die 't woeste menschdom 't eerst betchaart.

Dring de eeuwen door! Zie Orfeus nadert.
't Verbasterd menschdom hoort zijn taal;
't Ligt luistrend aan zijn' voet vergaderd,
En voelt, ô Wonder! thans zich zelv' voor de eerstemaal.
Barbaarsheid vlucht! en zagte zeden
En kunsten, en bevalligheden
Doorzweven 't nieuw geschapen land.
De steden rijzen op, en Ceres kroont de velden,
Terwijl met lieve lach de maagdenreien melden
De wond'ren van des dichters hand.

Verwijderd van het stadgewemel,
Bij 't plegtig duister van den nacht,
Gedekt door d'eeuwgen starrenhemel,
Verheft een dichter zich met ongekende kragt.
Aan 't strand der zee, zich zelv' verliezend'
Daar op een rots zijn standplaats kiezend,'
Ziet hij de schepping uitgebreid.
Zijn geest ontwringt zich de aard', van heilige aandrift zwanger,
Vat hij de lier, elk hoort na de opgetogen zanger,
En hij zingt voor de onsterflijkheid.

Zou

Zou iets zijn' fieren geest verwrikken,
In 't ſtandpunt, daar hij zich op plaatst?
Geen dwinglands wenk zal hem verſchrikken,
Noch hoe 't verachtlijk graauw ſchuimbekkend tiert en raast.
Geweldnaars, die nu de aard doen treuren,
De volken, die elkaar verſcheuren,
Zijn ſtofjes wriemlende aan zijn' voet.
't Gekras van 't dolle graauw, van land- of volkverſlinders
Verſmaadt hij, als 't gegons der rusteloze vlinders,
Geteeld in heeten zonnegloed.

Gelijk, op Amphitrites ſtromen,
Een ſchip ten ſpel der winden ſtrekt,
Nu wordt ten hemel opgenomen,
Dan in den afgrond ſtort met golvend ſchuim bedekt;
Nu door d'orkaan naar woeste ſtranden,
Waarop verderf en moordlust branden,
Geſcheurd wordt door onzichtbre hand,
Dan op het ſpieglend nat, bij 't zagt geſtreel der winden,
Die dartlen in het zeil, de blijde reê zal vinden
In 't langgewenschte vaderland:

Wat loon hebt gij de ſtoute zangen
Der troetelkindren der natuur,
O Vorsten, volken, doen erlangen?
Wat loon? mijn boezem gloeit dit uur.
Wat loon? Veracht, miskend, verſtoten,
Vergeten van zijn tijdgenoten,
Zwerft de achtbre Griek, als vreemdling rond;
Van 't licht des dags beroofd, om 't ſchamel voedſel ſmekend,
En met verzilverd hair, dat luttel nog ontbrekend,
Sterft hij op onbekenden grond.

Zie Vondel, de eer van Neêrlands ſtreken,
Verheven, edel, grootsch en ſtout,
Op de oever van zijn graf, hier ſmeken,
Met ongedekten hoofd om 't ſober onderhoud;
De Dichter der bevalligheden,
Poot, zwoegt met afgematte leden,
Op 't veld, door zonnegloed verbrand.
Wat les! dit is het loon, van 't hartbemeestrend zingen:
Wat denkbeeld! ik verſtom; de citerſnaren ſpringen;
En 'k bloos om u, mijn vaderland.

H.

HUWELIJKS-AVOND.

CANTATE.

ARIA.

CHOOR VAN MEISJES.

Speelgenootjes, laat ons zingen!
De avond valt.

CHOOR VAN ZANGERS.

Stemt uw cithers, Jongelingen,
De avond valt.

TE ZAMEN.

De avond roept ons, om te zingen,
Meisjes, zingt! zingt, Jongelingen!
De avond valt.

RE-

RECITATIEF.

Hoe ſchoon en ſtatig glinstert daar ginds, van ver,
Het eenzaam licht der naderende Avondſter!
Haar ongeſchoren hoofd ſpreidt glanſen,
Langs het gewelf van de hemeltranſen.
Zij is der lichten 't eerste, dat aan de lucht
Zijn fakkel opheft; 't laatſte, dat van haar vlugt;
Zij ſpreidt de nevlen 's avonds neder,
's Morgens herroept zij de dagtoorts weder.

EEN MEISJE.

Ster des nachts! gij zijt de wreedſte,
Die aan 't dak des hemels daagt.
Wen gij, door uw droevige aankomst,
't Blijde daglicht hebt verjaagd,
Wordt het meisje aan 't forsch geweld
Van heur' minnaar bloot geſteld;
Hij ontrukt haar aan heur moeder,
Aan heur magen, aan heur land!..
Zeg, wat doet een vijand wreeder,
Wen hij ſteden overmant?

CHOOR VAN MEISJES.

Zeg, wat doet een vijand wreeder,
Bij 't verwoesten van een land?

EEN JONGELING.

Ster des nachts! gij zijt de ſchoonſte,
Die aan 't dak des hemels ſchijnt.
Wen, voor uwe aanminnige aankomst,
't Albeſpiedend licht verdwijnt,
Dan vereent gij de eedle maagd,
Met een' gaê, die haar behaagt:
Dan zijn zij te zaam vereenigd
Op deze aard', voor de eeuwigheid!..
Zeg mij, welk een grooter zegen
Is den ſterveling bereid?

CHOOR VAN ZANGERS.

Zeg ons, welk een' grooter zegen
Heeft de Godheid ons bereid?

RECITATIEF.

Daar daagt weêr een parel aan 't kleed van den hemel,
Gij zijt het, ô Venus! ô ſter van de min!
Hoe vurig verlicht gij de toppen der duinen!
Hoe rood zijn uw ſtralen! hoe gloeijend uw glans!
Wat wandelt gij langzaam langs duinen en bosſchen,
Met gloeijender ſtralen, met vuriger glans!

EEN MEISJE.

Zeg, wat is 't, ô ſter der liefde,
Dat u thans zoo blozen doet?
Is het, wijl ge een' huwlijksavond,
Met uw' glans, verlichten moet?
Of wijl ge, aan den hemel, de eerſte,
Na de ſter des nachts, verſchijnt?
Waarom is 't, ô ſter van Venus,
Dat gij thans zoo vurig ſchijnt?

CHOOR VAN MEISJES.

Waarom is 't, ô ſter van Venus,
Dat gij thans zoo vurig ſchijnt.

EEN JONGELING.

Zeg, hoe komt het, ſter der liefde,
Dat uw gloed thans heller ſtraalt?
Is 't uit vreugde, wijl gij heden
Weêr zoo heerlijk zegepraalt?
Of zou 't van verlangen wezen,
Wijl gij weêr uw' Mars verbeidt?..
Schoone ſter, is dit de reden,
Dat gij heller ſtralen ſpreidt?

CHOOR VAN ZANGERS.

Schoone ſter, is dit de reden,
Dat gij heller ſtralen ſpreidt?

RECITATIEF.

't Is avond, reeds blinken ontelbare vuren
Aan 't ruim van de lucht.
't Is avond, reeds flikkren de ontſtokene toortſen
In 't huwlijksvertrek.
Treedt binnen, o Zangers! de huwelijksgasten
Verbeiden uw komst.

De Bruid ſlaat hare oogen al blozend naar de aarde,
De Bruidegom lacht.

CHOOR VAN MEISJES.

Laat ons van de liefde zingen,
Wijl het thans zoo wezen moet!
Maar laat ons de rampen melden,
Die zij 't weerloos meisje doet.

CHOOR VAN ZANGERS.

Zingt de liefde, Jongelingen!
Zingt dat allereêlſte zoet!
Zingt den zegen, dien zij ademt,
En den ramp, dien zij verhoedt!

TE ZAMEN.

Laat ons van de liefde zingen!
Meisjes, zingt! zingt, Jongelingen!
Van haar' gloed.

EEN MEISJE.

Gelijk een ſchoone bloem,
Weleer der velden roem,
Door 's landmans voet gedrukt,
En van haar' ſteel gerukt,
Terſtond haar geuren derft,
Straks kwijnt, verwelkt en ſterft;

Zoo blijft een maagd de pracht
Van 't vrouwelijk geſlacht.
Maar wen zij, voor een' man,
Haar bloem verlaten kan,
Dan is zij 't puik en de eer
Van haar geſlacht niet meer,
Maar al haar ſchoonheid kwijnt,
En 't jeugdig vuur verdwijnt.

EEN JONGELING.

Gelijk een wilde wijngaard,
Op 't eenzaam veld gewasſen,
Zich nooit ten hemel beurt;

Maar aan een' olm vereenigd,
Zijn ranken weeldrig uitſpreidt,
En dan eerst vruchten teelt;

Zoo kwijnt het eenzaam meisje,
Terwijl ze, alleen gelaten,
Veroudert, zonder vreugd;
Maar aan een' gaê vereenigd,
Ziet zij haar kroost, en ademt
Steeds louter zaligheid.

EEN MEISJE.

Ja! verteerd door liefdevonken,
Valt gij zwijmend voor ons neêr:
Door u vriendlijk toe te lonken,
Schenken we u het leven weêr.

EEN JONGELING.

Gij voelt ook dat vuur, o ſchoonen!
Wen uw hart van weêrmin breekt.
Vruchtloos wilt gij 't niet vertoonen,
Schoon gij zwijgt, uw aanblik ſpreekt.

EEN MEISJE.

Zeker weet gij, zacht en teder,
In ons hart de vreugd te voên!

EEN JONGELING.

Zeker geeft gij 't heil ons weder,
Wen de rampen op ons woên!

CHOOR VAN ZANGERS.

Ja! wij knielen voor u neder!

CHOOR VAN MEISJES.

En wat moeten wij dan doen?

RECITATIEF.

Komt Zangers, en Meisjes,
Vereenigt uw ſtemmen,
Ter eer van dit paar;

Vereeuwigt de wenſchen,
Die Walcheren uitſtort
Tot heil van deze echt;
Die Walchren doet hooren,
Zijn duinen weêrgalmen,
En 't zeeſtrand herhaalt!

ADAGIO.

CHOOR VAN ZANGERS.

De Godheid wil haar gunst den Bruidegom betoonen!
Dat hij ſteeds bij zijn gaê zijn grootst genoegen vind'!
Hij geve aan 't Vaderland een reeks van ſchrandre zonen,
Wier edeldenkend hart der Belgen vrijheid mint!

CHOOR VAN MEISJES.

De hemel geev' der Bruid het vergenoegelijkst leven!
Hij doe op 't kinderbed van haar de ſmarten vliên!
Zij moge aan haar' gemaal de liefſte meisjes geven,
Die hulde aan de eedle deugd, zoo als haar moeder, biên!

TE ZAMEN.

De Godheid wil deze echt met hare gunst bekroonen!
Zij weer' van hun het leed in deze rampwoestijn!
En zegene hun min met dochters en met zonen,
Wier harten aan de deugd, en Neêriand heilig zijn!

J. W. v. S.

De volgende Dichtwerken zijn onlangs bij den Drukker deezes uitgegeeven.

De OUDERDOM, in VI zangen, door Mr. RHYNVIS FEITH.

Het BUITENLEEVEN, in IV Zangen, gevolgd naar *L'homme des Champs ou les Georgiques Françoiſes* van den ABBÉ DELILLE, door Mr. WILLEM BILDERDIJK.

Poëzy, uitgegeeven door Mr. WILLEM BILDERDIJK, in III Deelen.

De ONSTERFLIJKHEID der ZIEL, gevolgd naar het Fransch van JACQUES DELILLE, door J. IMMERZEEL, *Junior*.

Op de Pers en zullen binnen kort volgen:

FEITH *Geestelijke* GEZANGEN.

Het MEDEDOGEN, in IV Zangen, door den Abt DE LILLE, vertaald door J. IMMERZEEL, *Junior*.

Mengelingen, door Mr. WILLEM BILDERDIJK.